

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1912.   Andra kammaren.   Nr 37.

Lördagen den 27 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs herr Lindhagens vid kammarens nästföregående sammanträde framställda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för civildepartementet få framställa spörsmål; och blef denna anhållan af kammaren bifallen.

§ 2.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, som nu föredrogs, blef ånyo lagdt på bordet.

§ 3.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget lagutskottets utlåtande, nr 40, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående medgifvande af expropriation för anskaffande å landet af tomtmark för byggnader, afsedda för religiös, social eller kulturell verksamhet.

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 74, hade herr *Rydén* hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida, i hvad mån och under hvilka villkor expropriation genom det allmännas försorg kunde medgivas, i syfte att på landet anskaffa oundgänglig tomtmark, afsedd att åt sammanslutningar för folkbildning och nykterhet eller annan religiös, social eller kulturell verksamhet åstadkomma samlingslokaler, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Uti afgifven reservation hade emellertid herr *Widén*, med in-
Andra kammarens protokoll 1912. Nr 37.

Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.

(Forts.)

stämmande af herrar *Lindhagen, Alexanderson, Olsson* i See och *Persson* i Norrköping, hemställt om bifall till herr Rydéns motion.

Efter föredragning af utskottets hemställan yttrade:

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Som herrarna finna af detta betänkande, har jag jämte några andra ledamöter af lagutskottet reserverat mig emot utskottets hemställan.

Denna fråga har vid flera tillfällen varit före här i kammaren, och jag har då utvecklat skälen för att gå med på en sådan framställning, som motionären har gjort. Nu har utskottet afstyrkt denna på delvis andra grunder än utskottet vid föregående tillfällen gjort gällande. Vid de föregående tillfällen, då detta ärende behandlats, har nämligen, som herrarna för öfrigt finna af betänkandet, utskottsmajoriteten varit emot förslaget af det skäl, att den icke velat vara med om, att tomtmark till byggnader, afsedda för religiös, social eller kulturell verksamhet, under några förhållanden finge exproprieras. Detta är nog fortfarande ståndpunkten hos en hel del af lagutskottets medlemmar. Men nu ha med dessa förenat sig åtskilliga andra, som är för en dylik expropriationsrätt, och det på den grund, att det föreligger ett förslag till ny lagstiftning om expropriation. Och man menar att därigenom skulle ifrågavarande behof åtminstone delvis kunna tillfredsställas; och för öfrigt borde frågan prövas i sammanhang med detta lagförslag.

Nu är det nog så, att det är i högsta grad tvifvelaktigt, hur stor omfattning den föreslagna lagen kan komma att få på nu förevarande område. Inom utskottet voro nog meningarna mycket delade, huruvida det ifrågavarande ändamålet öfver hufvud taget skulle kunna komma in under uttrycket »allmänt gagn». Jag skulle tro, att majoriteten af dem, som här dikterat utskottsbetänkandet, är af den fulla öfvertygelsen, att någon expropriation för detta ändamål aldrig enligt denna författning kan komma att äga rum, ty här föreligger enligt deras tanke icke något »allmänt gagn». Det här hör icke dit, menar man. För min del tror jag också, att om man läser författningsförslaget uppmärksamt, skall man, så obestämdt det än är, komma till den öfvertygelsen, att det nog icke varit förslaget mening, att expropriation för detta ändamål skulle komma i fråga. Detta kan man sluta dels därutaf, att under det att i den historiska framställningen omnämnes motionerandet i denna sak och de beslut, som Andra kammaren vid upprepade tillfällen däruti fattat, så har man däremot icke uti sin motivering till förslaget i ringaste mån tagit med detta ändamål såsom ingående under uttrycket »allmänt gagn», dels äfven af det sakförhållande, att under det att man t. ex. föreslagit specialbestämmelser rörande det slag af expropriation, som omfattar expropriation inom municipalsamhäl- len och dylika platser af tomtmark för byggnader å ofri grund, har man däremot för det slag af expropriation, som i motionen afses,

icke upptagit några sådana separatbestämmelser, hvilka nog här skulle varit nödiga lika såväl som på det andra området. Det har sålunda utan allt tvifvel icke varit förslaget mening att expropriation för sistberörda ändamål skulle vara tillåten. Då är det naturligtvis också i högsta grad osäkert, om det verkligen tages med i det slutliga förslag, som kommer fram för Riksdagen, så önskligt detta än vore.

Angående expropriation af tomtmark för byggnader, afsedda för allmännyttig och kulturell verksamhet.

(Forts.)

Nu råder, skulle jag tro, inom denna kammare, åtminstone hos majoriteten, ingen tvekan om, att detta är ett samhällsgagneligt ändamål, som behöfver befrämjas. Det är i högsta grad obilligt att söka hindra sådana föreningar, som det här är fråga om, religiösa, sociala eller som ha något kulturellt ändamål, att förvärfva sig tomtmark på lämpligaste sätt för byggnader, som de behöfva för sina samlingslokaler. Detta har upprepade gånger af mig och andra här i kammaren framhållits, och jag behöfver nog bara erinra om den saken. Det förnekas icke heller af en del bland dem, som varit med om att biträda utskottsmajoritetens förslag. Men vill man nu verkligen, att det skall göras någonting vid denna sak, synes mig angeläget att, oaktadt det förslag som föreligger, aflåta skrifvelse till Kungl. Maj:t, ty eljest är det stor sannolikhet för att det icke blifver något af.

Nu synes mig föreligga ännu ett skäl till att i detta hänseende skrifva till Kungl. Maj:t, och det är själfva det omnämnda lagförslaget beskaffenhet. Under det att vår nuvarande lag räknar upp vissa bestämda ändamål för hvilka expropriation medgifves och därtill lägger ett allmänt uttryck nämligen »för dylikt allmänt behof», har det nya författningsförslaget beträddt en helt annan och hos oss hittills okänd väg, nämligen, att icke nämna de särskilda ändamål, för hvilket expropriation skall kunna medgifvas, utan bara helt allmänt säga, att sådan kan af Kungl. Maj:t medgifvas, då det är erforderligt, att mark eller lägenhet tages i anspråk för »allmänt gagn». Hvad nu allt kan rymmas under uttrycket »allmänt gagn», är naturligtvis i allra högsta grad tvifvelaktigt, och mig synes, som om det vore orätt att hos oss beträda den vägen. Mig synes att i själfva lagen böra närmare angifvas de ändamål, för hvilka expropriation kan ske, så att Riksdagen kan få ha sin hand med i saken, och bestämmanderätten icke helt och hållet lägges i den administrativa statsmyndighetens hand. Det synes mig oriktigt, att Riksdagen går med på något sådant.

Detta är, som jag nämnde, ett ytterligare skäl, hvarför jag för min del anser, att det vore lämpligt att aflåta en skrifvel till Kungl. Maj:t och påpeka angelägenheten utaf att expropriation för just nu ifrågavarande ändamål får ske. Ett sådant beslut skulle för öfrigt endast innebära ett vidhållande af den ståndpunkt, som Andra kammaren vid flera föregående riksdagar har intagit. Att det nu icke kan bli någon skrifvelse af, därför att Första kammaren afslagit reservationen och bifallit utskottets hemställan kan icke hjälpas.

Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsädda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.

(Forts.)

Men Andra kammaren synes mig icke ha det ringaste skäl att gå ifrån det uttalande, kammaren förut har gjort. Det ändrade läge, som har uppkommit genom framläggandet af det nya förslaget till expropriationslag, innebär icke något skäl att underlåta att skriva till Kungl. Maj:t, helst då det förslaget, såvidt man kan se af det-samma, utgått från den uppfattningen, att förevarande ändamål icke bör tillgodoses genom expropriation.

På grund däraf skall jag be att få yrka bifall till min reservation.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Herr talman, mina herrar! Det är ett förslag af ganska vidtgående innebörd, som nu föreligger till kammarens bepröfvande, och ehuru väl liknande förslag åtskilliga gånger förut varit föremål för denna kammares pröfning, anser jag mig dock böra taga till orda, väsentligen för att påvisa vissa sidor af dess innebörd, som kanske icke ligger eller hittills legat så alldeles klar för kammaren.

Att börja med är det otvifvelaktigt förenadt med ganska stora svårigheter att uppdraga en gräns mellan *allmänt intresse* af den beskaffenhet, att man därför bör medgifva expropriation och *allmänt intresse* af det innehåll och den innebörd, att man visserligen vill gynna och understödja det, men att man dock icke vill för dess skull sätta ur kraft välförvärfvade och af statens lagar garanterade rättigheter. Ty, mina herrar, expropriationen är i alla fall det kraftigaste ingrepp i äganderätten, som vår svenska lag öfver hufvud känner, och det har hittills varit en gifven regel, att expropriation icke borde användas annat än i undantagsfall, där ett i särskild grad eminent statsintresse kräft en sådan åtgärd. Vår lag har därför hittills varit synnerligen sparsam med expropriationsanledningar, och i stort sedt, kan man säga, att det väsentligen varit för kommunikationsändamål, som expropriation medgifvits.

Nu medger jag, att den fortgående utvecklingen nog nödvändiggör en viss utsträckning af denna rätt, men enligt min mening är det därvid nödvändigt att förfara med den allra yttersta varsamhet. Utsträckning af expropriationsrätten har också funnits nödig af den expropriationskommitté, som den föregående talaren talade om, och som för kort tid sedan afgifvit sitt betänkande. När den skulle draga upp gränsen mellan de olika ändamål, för hvilka expropriation borde medgifvas eller icke, fann den att det var omöjligt att i lag exakt angifna en sådan gräns. Den stannade därför, såsom en föregående talare sagt, vid att medgifva expropriation, då det gällde ett ändamål, som kunde anses i sig innebära »allmänt gagn». Men detta är naturligtvis — och däri är jag fullt ense med honom — så obestämmt, att i realiteten kommer expropriationsrätten att bero på hvad den administrativa myndigheten i det speciella fallet anser vara af »allmänt gagn». Den har sålunda att afgöra, om det ifrågasatta ändamålet kan rubriceras såsom allmänt gagneligt eller icke. Det är den rena administrativa bestämmanderätten. Jag är ense med den före-

gående talaren därom, att det nog vore önskvärdt, om den blifvande expropriationslagstiftningen kunde bättre linjera upp gränserna. Men skall man ge sig in på ett närmare bestämmande af de ändamål som böra tillgodoses genom expropriation och i det speciella fall, hvarom nu är fråga, undersöka, huruvida expropriationsrätt bör medgifvas, så vill jag säga, att det är att gå för långt. Ty hvad som nu är fråga om, mina herrar, är hvarken mer eller mindre, än att öfver hufvud taget alla ideella föreningar skola få rättighet att exproprieras mark för att skaffa sig föreningshus. Man må ha hvilka sympatier som helst för dessa ideella föreningar och deras verksamhet, men att säga, att denna verksamhet är af den beskaffenhet, att man för att tillgodose den skall öfver hela linjen medgifva rätt att genom statens ingripande försätta ur kraft sådana rättigheter som äganderätten, det kan jag för min del icke vara med om. 1909 års lagutskott uttalade också den meningen, att det skall vara ett starkt offentligt intresse, för hvilket expropriation skall kunna ske och att detta måste vara i eminent mening allmänt. Men detta är icke alls fallet med de ändamål, som motionären vill tillgodose. Såsom allmännyttigt och kulturellt kan i själfva verket betecknas hart när hvarje ändamål, som det modärna samhället skulle kunna vid en viss tidpunkt finna värdt att direkt eller indirekt främja.

Det är emellertid en annan betänklighet vid detta förslag, som den föregående talaren icke alls uppehållit sig vid, men som dock i mina ögon härvidlag är farligast med hänsyn till konsekvenserna. Det är här fråga om att införa en expropriationsrätt af annan art och annan innebörd, än vi förut känt till. När det förut medgifvits expropriation, så har det varit den intresserade parten, den exproprierande, som fått rätt att få på detta sätt förvärfva sig mark för sitt direkta egna behof. Men nu skall samhället exproprieras mark för att tillhandahålla densamma åt enskilda — dessa enskilda må nu heta föreningar eller enskilda personer — och det är någonting, mina herrar, som för vår rätt hittills varit okänt. Nu gäller det alltså en rätt till expropriation, »genom statens försorg» som det heter, för att tillgodose ett enskildt intresse, som man finner vara värdt att uppmuntra. Tills vidare är det fråga om ideella föreningar och man talar om folkbildnings-, nykterhets- eller annan social, religiös eller kulturell verksamhet. Vi ha dock uppenbarligen att räkna med att det icke stannar därmed. Motionären, herr Rydén, har i en föregående motion velat ha denna rätt utsträckt till de kooperativa föreningarna; och jag tar för aldeles gifvet, att han för sin del betraktar det föreliggande förslaget som en afbetalning på detta kraf och icke dröjer att gå vidare i enlighet med den linje, som han för sig gjort upp.

Enligt det nya förslaget till expropriationslagstiftning, som den föregående talaren omnämnde, skulle expropriation medgifvas för sådana fall, där »allmänt gagn» föreligger, och lagutskottet har ansett, att i detta uttryck skulle kunna inbegripas äfven sådant behof, som här speciellt är fråga om. Jag vill icke yttra mig om, huruvida denna

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

tolkning är riktig, men det lär nog icke kunna bestridas, att om förslaget blifver lag och om i något speciellt fall Kungl. Maj:t pröfvar behovet af samlingslokal vara af sådan beskaffenhet, att dess tillgodoseende är till allmänt gagn, Kungl. Maj:t ock kan medgifva rätt till expropriation. Men en sak, mina herrar, som enligt det förslaget aldrig skulle ske, det vore, att staten eller kommunen, det allmänna, exproprierade för att sedan hålla detta den enskilde tillhanda. Ty äfven i detta förslag är så ordnadt, att det är det direkta intresset, hvilket skall tillgodoses genom expropriation.

Vi ha också ett annat förslag, som i detta sammanhang icke bör lämnas ur räkningen. Det är torpkommitténs förslag. Det förordar rätt till expropriation af marken till vissa bebyggda torplägenheter. Jag skall icke närmare gå in på detta förslag, men det går ut på att om husen äro af visst värde i förhållande till jorden och denna är upplåten på 49 års besittning eller på längre tid, så skall expropriation af marken medgifvas, så att innehafvaren af husen finge sin rätt tryggad. Men äfven enligt detta förslag är det denne enskilde husägare, som får expropriationsrätt gentemot jordägaren, och icke staten eller kommunen, som exproprierar för att sedan tillhanda hålla och upplåta det.

Jag får säga, att det ligger något oklart öfver detta tal om »expropriation genom det allmännas försorg». Hvad menas egentligen med det? Är det meningen, att, sedan staten eller kommunen exproprierat viss mark, staten eller kommunen då skall blifva ägare till marken och sedan upplåta den till exempelvis den förening, som vill ha den, under någon slags nyttjanderätt eller annan besittningsrätt, och sedan hålla sin hand öfver att den användes för det ändamålet? Eller är det meningen, att staten, eventuellt kommunen, endast skall uppträda såsom förmedlande mellanhand och skaffa marken, så att föreningen sedan får öfvertaga densamma med äganderätt, alldeles som om den fått expropriera själf. Är det förra fallet — är det meningen, att staten eller kommunen skall blifva ägare till marken och sedan upplåta den till föreningen — ja, mina herrar, då är detta en ingalunda värdelös början till genomförande af den punkt på det socialdemokratiska programmet, som handlar om öfverförande i samhällets hand af jorden och dess rikedomar. Det är — säger jag — en ingalunda värdelös början; och vilja herrarna veta fortsättningen, kan jag hänvisa till den motion, som här i kammaren väckts under nr 206 af åtskilliga af det socialdemokratiska partiets spetsar, däri det föreslås expropriationsrätt för torpare, bolagsarrendatorers och deras vederlikars jordbruk på enskilda domäner m. m. för jordbrukets upprätthållande och brukarnes frigörelse från beroende m. m. —

Läser man motiveringen till detta, så finner man, att meningen är, att sålunda förvärfvade jordområden skola stanna i det allmännas hand och den enskilde insättes där med någon slags besittningsrätt. Det är en fullt konsekvent fortsättning på den linje, hvilken

man nu bjuder herrarna att slå in på för de ideella föreningarnas räkning.

Om det återigen är fråga om det senare alternativet, eller att den enskilde skulle blifva ägare af den exproprierade jordlappen, ja, då frågar jag, hvad det är för anledning att expropriationen skall ske »genom det allmännas försorg»? Kungl. Maj:t pröfvar ju förut huruvida ändamålet är så beskaffadt, att expropriation därför bör medgifvas. Och finner Kungl. Maj:t, att ett sådant behof föreligger, och medgifver expropriation, så kan jag icke förstå, hvarför icke sedermera den enskilde får exproprieras för sin egen räkning.

Vi ha också en annan punkt, där förslaget måste väcka ganska starka betänkligheter, och det är, när det i förslaget talas om att expropriation skall medgifvas för »oundgänglig» tomtmark. Jag skulle vilja fråga, hvad som menas med oundgänglig. I vanliga fall är det ju så, att den jord, som skall exproprieras, är så behöflig för det ändamål, som skall tillgodoses, att behofvet kan icke fyllas med någon annan jordbit än just den, som det är fråga om; exempelvis den jord, som är behöflig för en järnvägssträckning, en brygga, en hamnplats eller något sådant. Och beträffande frågan, om denna jordbit skall tagas eller icke, därom har vederbörande jordägare enligt expropriationslagen ingenting att säga, däröfver råder icke han.

Jag skall be att i detta sammanhang få citera ett yttrande från 1909 års diskussion i denna fråga af herr Berg i Munkfors. Det lydde på följande sätt: »Jag kommer särskildt ihåg ett tillfälle, då det var fråga om att bygga ett föreningshus. Det fanns då en plats, hvilken var den mest centralt belägna, och som af de intresserade ansågs vara lämpligast. Men bolaget, som ägde den, vägrade upplåta densamma, och man måste då tillgripa en annan utväg, nämligen att köpa en mindre väl belägen tomt. Där ser man ett exempel, huru utvecklingen hämmas, därigenom att vi icke ha en sådan expropriationslag, som här ifrågasättes.»

Ja, mina herrar, är *det* meningen att vid exempelvis ett industriellt verk, där en samlingslokal behöfs, de »intresserade» skola få peka ut den mark de vilja ha, och att sedan den marken skall genom expropriation tagas från jordägaren utan afseende på hvad jordägaren har för behof af marken och detta äfven om, såsom herr Berg i Munkfors säger, man skulle kunna köpa annan jord, ehuru väl icke så väl belägen, ja, då ledas vi in på ett område, där det sannerligen icke är lätt att följa motionären. Jag gissar, att de, som försvara motionen, säga, att det icke är meningen att gå tillväga så hårdhänt, men vill då anmärka, att skall man skrifva till Kungl. Maj:t i detta ämne, då bör det angifvas några riktlinjer. Det är ju så att vid expropriation, som vi hittills känna till, jordägaren icke har något att säga rörande den jord, som skall exproprieras. Men det skulle han tilläfventyrs få här. Är detta meningen, bör det ock tydligt angifvas, när man skrifer till Kungl. Maj:t.

Det finnes verkligen ännu en tredje punkt, där skrifvelseförslaget

Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.

(Forts.)

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

ger anledning till anmärkning. Enligt gällande lag finnas bestämmelser meddelade om hur det går, när exproprierad mark icke vidare användes för det ändamål, hvartill den är afsedd. Det är stadgadt, att under sådana förhållanden kan och får föregående jordägare lösa tillbaka jorden under vissa villkor, och likartade bestämmelser finnas i det nya förslaget till expropriationslag. I det fall, hvarom här är fråga, skulle en sådan bestämmelse vara än mera nödig än eljest, ty föreningar äro liksom andra mänskliga sammanslutningar underkastade förändringar, till och med upplösning. Därtill kommer, att exproprierad egendom kan användas för helt annat ändamål än det, hvarför expropriation medgifvits. Jag kan icke finna något hinder för att en ideell förening, som får exproprieras tomt, inrättar utom samlingslokalen äfven en handelslokal för kooperativ verksamhet, och då får herr Rydén sin vilja fram utan besvär. Skall det ingå i hela anordningen, att föreningarna få full bestämmanderätt öfver marken, så de kunna använda den på hvad sätt de vilja? Äfven i det hänseendet lider förslaget af den fullständigaste ofullständighet, det innehåller nämligen ingenting härom. Och skall man skriva till Kungl. Maj:t, bör Riksdagen angifva de riktlinjer efter hvilka den tänker sig utvecklingen.

Därmed har jag, mina herrar, framställt de anmärkningar jag har att göra mot förslaget, och jag kan sammanfatta dem ungefär så: principiellt kan man icke säga, att det behof, för hvilket expropriation här ifrågasättes, är af den i eminent mening allmänna beskaffenhet, att man är berättigad att därför anlita expropriationsinstitutet, förslaget afser att införa en ny art af expropriationsrätt, som vi icke förut känt till och som i sina konsekvenser synes betänkligt, förslaget är slutligen i fråga om sin räckvidd och sina riktlinjer så oklart, att man icke vet, hvart man vill komma med detsamma. Jag ber därför, herr talman, att få yrka afslag på motionen eller med andra ord bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Sävström: Herr talman! Som förut blifvit sagdt, har ju denna fråga flera gånger varit föremål för Riksdagens behandling, och det är väl att hoppas, att kammaren nu i likhet med hvad som skedde 1910 bifaller motionen, ty den reform, som det här gäller, är sannerligen af behofvet påkallad. Det förändrade läge, frågan nu lär ha kommit i genom förslaget om revision af expropriationslagstiftningen, hvartill utskottet hänvisar, kan väl icke föranleda afslag på motionen. Ty här är behofvet så starkt att detsamma, icke får urvattnas med tal om »allmänt gagn» eller liknande sväfvande uttryck, utan det måste gifvas bestämdt besked om hvart man syftar. Genom ett bifall till utskottets hemställan kan det mycket väl hända, att de missförhållanden, motionären velat undanröja, fortfarande kvarstå.

Den som i likhet med mig växt upp i ett större industrisamhälle i Norrland, där bolagen äga all jorden vidt och bredt omkring,

har tillräcklig erfarenhet om hvad det vill säga att vara i saknad af sådana bestämmelser, som i motionen åsyftas. Kan det vara rimligt, att vissa personer och i flera fall sådana af utländsk härkomst ifrån en befolkning, som icke rätt kunde fatta situationen under den stora plundringen, sätta sig i besittning af oerhörda skogs- och jordområden och sedan äga oinskränkt besittningsrätt däröfver och icke tillåta befolkningen att köpa så stor yta af marken, att den har tillfälle att bygga ett eget hus, i hvilket den kan behandla sina angelägenheter såväl af politisk som annan art? Och är det icke upprörande att se religiösa människor, som i vissa afseenden icke fullständigt gilla statskyrkan, men ändå komma tillsammans till gudstjänst, icke få bygga församlingshus på den plats, där de arbeta och äro bosatta, utan nödgas uppföra sitt hus på långt afstånd därifrån och därtill af nåd på ett annat bolags mark?

Den ärade representanten från Jönköpings län, herr Räf, yttrade i debatten i denna kammare 1909, att han för sin del icke kände ett enda fall, då de så kallade missionsvännerna mött svårighet att skaffa lämplig plats för församlingshus. Jag känner dock ett sådant fall, och det i min födelseort Ljusne. Där lyckades det icke för dessa människor att få bygga på bolagets mark. Den, som läser motionen 122 i Riksdagens handlingar för år 1907, d. v. s. samma motion, som vi nu behandla, får en föreställning om den förtviflade kamp för mänskliga rättigheter, som befolkningen på en sådan plats fick föra mot en arbetsgifvare, som icke kunde eller ville förstå arbetarnas rättmätiga kraf i detta afseende. Nu är det visserligen sant, att, om man läser protokollet öfver debatten här i Andra kammaren, särskildt de anföranden, som höllos af dåvarande representanten för södra Hälsingland, synes den historia från Ljusne, som var sammanknippad med motionen, bli betydligt förmildrad. Jag vill i detta sammanhang säga, att för mig, som varit med och lefvat midt i en händelse, som då väckte en sådan uppmärksamhet öfver hela landet och äfven i Riksdagen, te sig dessa anföranden, när jag nu läser dem, lindrigast sagdt besynnerliga och vilseledande. Det bolag, som jag här åsyftar, har visserligen upplåtit en lokal, rymmande omkring 200 personer, en barack, som bolaget under forna tider använde som sjukhus under koppepidemien och som sedan fått disponeras för de nykterhetsföreningar, som bolaget gillat, men när arbetarna velat rådslå i sina angelägenheter, ha de fått samlas på landsvägen eller i skogen långt ifrån bruket eller mot bolagets vilja i en lokal, belägen en mil därifrån på ett område, dit bolagets makt icke sträcker sig. Jag har varit med om många sådana möten i skogen, och det har händt, att man under hösten i regnväder fått stå med paraply öfver sekreteraren, och att man vintertid hållit möten i det fria i ända till 10 eller 15 graders köld, och det utan att behöfva betecknas såsom ungsocialister, såsom en talare här i debatten behagade kalla oss, som då kämpade för föreningsrätten. Jag vill tillägga, att allt detta skett under helt normala förhållanden

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

och icke under så kallade orostider. Mig veterligen har på denna plats alls icke förekommit någon lönestrid. Nu är det så, att jämsides med fackföreningen där också finnes en politisk förening, och det ser ut, som om det vore dess verksamhet, som man i främsta rummet vill söka hejda. Men herrarna torde förstå, att man icke på det sättet lyckas hejda en rörelse, slå tillbaka en idé genom att att använda sig af de medel, som bolagen i Norrland begagnat gent emot arbetarna. Tvärtom! Det är ingen tillfällighet, som gör, att det nu sitter sex socialdemokratiska män på gäfleborgsbänken, och att det är så svårt att upptäcka en enda verklig högerman på hela norrlandsbänken.

Emellertid skulle det icke vara illa, om det fall, som jag här relaterat, vore ett beklagligt undantagsfall. Men när vi veta, att förhållandena äro likartade på en hel mängd platser i vårt land och särskildt i Norrland, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Häruti instämd herr *Widlund*.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Jag har deltagit i behandlingen af denna fråga i utskottet och skall därför be att få säga några ord.

Mig synes, som om utskottet har stått på en god grund och haft goda skäl för sitt beslut i förevarande ämne. Det framhålles — och det har också här redan förut blifvit nämnt — att expropriationskommitténs betänkande föreligger och kanske kommer fram på Riksdagens bord nästa år, och i detta betänkande ställes i utsikt, att de olägenheter och svårigheter, som herr Rydén genom sin motion velat få bort, komme att på den vägen rättas till.

Nu säga reservanterna, att det är högst ovisst, huruvida verkligen formuleringen i förslaget till den nya expropriationslagen är sådan, att dessa olägenheter därigenom skulle komma bort. Ja, därom vill jag naturligtvis icke yttra mig. Men i alla händelser synes det mig, som om reservanterna ändå möjligen skulle kunna tänka sig, att det likväl kan hända, att dessa olägenheter genom denna formulering verkligen komme att försvinna. I alla händelser synes det mig alldeles uppenbart, att då ett förslag är att förvänta så snart som möjligt redan nästa år, vi under sådana förhållanden borde vänta och lösa frågan i hela dess sammanhang.

För öfrigt är jag för min del icke öfvertygad därom, att här verkligen föreligger ett öfverhängande behof. Väl kan jag förstå, att det varit ett behof under långa tider i detta afseende, att det sålunda varit en och annan jordägare, kanske många, kanske många bolag, som ställt sig fullständigt afvisande och omöjliga gentemot dessa kraf att bereda möjlighet för jordupplåtelse till dessa föreningshus. Men jag vågar påstå, att för hvarje år, som gått, ha förhållandena i detta fall förbättrats, och hvarken motionären eller någon i

utskottet har kunnat påvisa, att det för närvarande föreligger ett enda sådant fall i hela vårt land.

Nu talade ju den föregående ärade talaren om att det skulle verkligen förefinnas ett sådant fall, men han talade icke om att det förefinnas nu. Det skulle vara intressant att få veta, om förhållandena på den plats han angaf verkligen nu äro sådana, som han beskriver. Och äfven om man skulle kunna i hela vårt land leta reda på ett och annat sådant exempel, så kan man väl ändå icke säga, att dessa få enstaka undantagsfall skulle särskildt motivera en lagstiftning i den utsträckning, som här blifvit föreslagen. För öfrigt är jag af den uppfattningen, att man beträffande detta expropriationsinstitut bör gå fram med den allra största försiktighet. Jag står på den principiella ståndpunkten, att man bör använda detsamma endast i rena undantagsfall, då det icke finnes någon annan utväg för ett samhälle att genomföra nyttiga och nödiga förbättringar. Men afviker man, mina herrar, från den principen, ja, då för detta med sig konsekvenser, som vi landtmän icke skulle ha anledning att prisa oss lyckliga öfver att få taga.

Herr Petersson i Lidingö villastad har förut framhållit en motion, nr 206 i denna kammare, i hvilken nio socialdemokratiska stadsrepresentanter med herr Lindhagen i spetsen påyrka en utsträckning af expropriationsförfarandet så långt, att jag är öfvertygad om att, vunne en sådan motion Riksdagens bifall, så skulle det egentligen blifva ganska få bönder, som sutte säkra på sina jordbitar i vårt land. Och mina herrar, denna motion är ett första steg och icke ett litet eller oviktigt steg till införandet af en ny tingens ordning.

Då jag således för min del icke blifvit öfvertygad om att det med hänsyn till den pågående utvecklingen finnes något behof af en lagstiftning, sådan som motionären här föreslagit, och då jag anser, att en lagstiftning i den riktning, som motionären här har ifrågasatt, vore ur principiell synpunkt synnerligen farlig, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman, mina herrar! De båda ärade talarna, herrar Petersson i Lidingö villastad och Pettersson i Bjälbo, ha sökt att göra allt, som gifvetsvis kan göras, för att få fram den allra mörkaste svartmålning, därest man nu skulle gå med på den här förevarande framställningen. Och när de icke kunnat få fram tillräckligt starka färger från motionen som sådan, ha de sett sig nödsakade att gå lånevägen och låna ur en annan motion, som alls icke i dag förekommer till behandling, utan förekommer senare. Det förefaller mig, som om Riksdagen borde behandla hvarje sak för sig och se till den reela innebörden i den fråga, som är föremål för behandling. Och när man så läser motionens kläm, så synes det inte vara något så värst äfventyrligt, som den går ut på. Ty det heter däri, att »Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida,

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.
(Forts.)*

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

i hvad mån och under hvilka villkor expropriation genom det allmännas försorg kunde medgifvas, i syfte att på landet anskaffa oundgänglig tomtmark, afsedd att åt sammanslutningar för folkbildning och nykterhet eller annan religiös, social eller kulturell verksamhet åstadkomma samlingslokaler samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kan föranleda.» Här äro således alla garantier inryckta: Framställningen skall gå till Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t skall utreda, huruvida, i hvad mån och under hvilka villkor den skall kunna medgifvas, och så skall det hela komma tillbaka till Riksdagen igen, hvadan det väl icke innebär något så fruktansvärdt farligt, som herr Pettersson i Bjälbo velat göra gällande, då han yttrade, att, om vi slå in på den vägen, så sitter ingen bonde i Sverige säker på sin jordbit. Hvad är det för orimlighet att söka få fram sådan fruktansvärd skräckmålning — den är ju alldeles omotiverad.

Det har förut här i debatten framhållits, hurusom det föreligger synnerligen starka behof att bifalla ifrågavarande förslag, och äfven herr Pettersson i Bjälbo medgaf, att, äfven om det inte funnes något så vidare utbredd behof numera, så kunde det i alla fall kanhända finnas en och annan plats, där man kunde behöfva använda expropriationsförfarandet, när det gällde att få en liten jordlapp, en liten stenbacke upplåten såsom tomt för ett blifvande föreningshus. Men han förmenade, att det icke vore skäl att lagstifta på området, därför att det vore endast i undantagsfall, som dessa behof skulle kunna föreligga. Men ögonblicket därefter förklarade han, att man skulle använda expropriationsförfarandet blott i undantagsfall. Det ena påståendet står sålunda icke i något logiskt sammanhang med det andra, förefaller det mig. Det är naturligtvis för tillgodo-seende af föreliggande behof och för afhjälpande af rådande missförhållanden, som man skall lagstifta, äfven om det lyckligtvis numera är undantagsfall, det härvid kan komma att gälla.

Jag skall icke alls inlåta mig på att lämna någon redogörelse vidare utöfver hvad som redan blifvit lämnadt för att understryka det behof af en lagstiftning, som här förefinnes. Jag ber blott att få betona, hurusom det väl får anses vara ur allmän samhällelig synpunkt högst befogadt och välgörande, att man lämnar folkets breda lager tillfälle och möjlighet till att genom föreningslif fostra sig till upplysta, till klart seende och goda medborgare, och i det afseendet lärer väl icke någon i kammaren numera vilja förneka, att föreningslifvet just har en sådan uppgift och just äfven medför ett sådant resultat, nämligen att fostra medborgare. Vi lefva i organisationernas tidevarf, då hela den mänskliga sammanlefnaden är sammanväxt af en mångfald organisationer, olika till natur och väsen, men alla med samma syfte, nämligen att skapa fördelar åt organisationerna och åt dessa enskilda medlemmar, och hvarför skall man då tillåta, att onödiga hinder läggas i vägen för detta föreningslif, hvilket faktiskt blir förhållandet i sådana fall, då vederbörande

icke kunna få någon plats att samlas på, utan till och med kunna nödgas sammanträda i skogarna vintertid. Det blir gifvetvis förhållanden, som äro rent vidriga.

Jag tillåter mig i detta sammanhang att citera från 1907 års debatt i denna fråga ett uttalande från dåvarande riksdagsmannen, numera excellensen statsminister Staaff, hvilket uttalande åtföljdes af synnerligen talrika instämmanden från denna kammare, och hvars innehåll är följande: »För min del tror jag, att man har svårt att förneka, att motionärerna här ha påvisat ett missförhållande, som är både stort och i högsta grad skadligt. Det är stort därför, att det är något orimligt uti, att så viktiga och betydelsefulla ändamål och sträfvanen, ingående i det nutida medborgerliga lifvet, som det här är fråga om, skulle kunna undertryckas eller åtminstone stäckas och hämmas genom en rent fysisk brist, om jag så får uttrycka det, bristen på lokal. Det är i hög grad skadligt därför, att ett sådant missförhållande uppenbarligen är synnerligen ägnadt att framkalla bitterhet hos dem, som på detta sätt blifvit tillbakasatta eller hämmade, hvilken bitterhet i sin ordning framkallar andra känslor, som äro högst ogagneliga för samhället.»

Detta yttrande, som uttrycker klart och skarpt en del af frågan, har sitt berättigande äfven nu, och därför skulle det verkligen förvåna mig, om förhållandena och stämningen och uppfattningen så snart skulle slå om i Riksdagen efter nyvalen, att man två år efter sedan detta yttrande blifvit fälldt skulle vilja vara med om att fatta ett annat beslut än det, som förut blifvit fattadt.

Nu säges det visserligen, att det kommit något nytt till: expropriationskommittén har framlagt sitt utlåtande, i hvilket man föreslår att utbyta det förutvarande uttrycket »allmänt behof» mot »allmänt gagn», men i motiveringen till detta expropriationskommitténs utlåtande finnes på ett ställe uttryckligen angifvet, att den faktiska skillnaden mellan uttrycket »allmänt gagn» och »allmänt behof» är synnerligen liten. Och mig kan man sannerligen icke öfvertyga, att om på en plats det finnes ett antal medborgare, äfven om de vore i majoritet, som icke kunna få en liten tomtplats att bygga ett litet hus på, och dessa framhålla, att de behöfva en samlingslokal för att kunna behandla sina angelägenheter, samt inkomma med förslag om, att man för det ändamålet skall använda expropriationslagen med stöd af det däri förekommande uttrycket »allmänt gagn», vederbörande skall rimligtvis med stöd af expropriationskommitténs betänkande kunna komma till den ståndpunkten, att här är verkligen något »allmänt gagn». Det talas vidare i denna expropriationskommitténs betänkande om expropriation för elektriska ledningar för samhällets behof m. m., och det är ju sådant slag af verksamhet, som man anser vara till »allmänt gagn». Däremot synes det mig vara tvifvelaktigt, om man i detta uttryck kan inrymma hvad som här är fråga om.

Jag ber få med understrykande af hvad frågan verkligen innebär

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

och varnande för, att man på något sätt tager intryck af de skräckmålningar, som här från visst håll framföras, och hvilka i detta sammanhang äro obefogade, yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Jansson i Edsbacken: Jag har icke begärt ordet för att söka påvisa några ytterligare skäl, som tala för bifall till motionen. Dessa skäl ha så utförligt framförts vid de föregående tillfällen, då denna fråga behandlats, och äfven i dag af flere talare särskildt af herr Sävström, så att jag endast skall inskränka mig till att tillkännagifva, att jag var förhindrad deltaga, när detta ärende afgjordes i utskottet och står således icke antecknad som reservant. Eljest hade jag förenat mig med reservanterna.

Jag skall endast be att få uttala den förhoppningen, att 1912 års Andra kammare icke måtte ställa sig på en annan ståndpunkt än 1910 års Andra kammare, när denna fråga då var före och vann Andra kammarens bifall. Jag hemställer alltså om bifall till reservationen.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag ansåg mig nödsakad att begära ordet för att i korthet bemöta några delar af det anförande, som hölls af herr Petersson i Lidingö villastad. Han undrade hvad som menades med uttrycket »genom det allmännas försorg», som står i motionen, och som naturligtvis äfven ingår i reservanternas yrkande. Han förmenade, att det skulle innebära ett ställande i utsikt af att all jord borde öfverföras i statens hand, eller att det var ett steg i den riktningen. Detta är naturligtvis oriktigt. Uttrycket »genom det allmännas försorg» förekommer i den skrivelse, som Riksdagen aflät 1907 rörande expropriation af tomtmark för lägenhetsinnehafvare på ofri grund inom municipalsamhällen och andra platser med sammanträngd befolkning — en skrivelse, som af expropriationskommittén upptagits och behandlats, och i anledning af hvilken den kommit med förslag. Där står också uttrycket »genom det allmännas försorg»; och därmed afsågs att antyda, att det allmänna borde ombestyra expropriationen och tillse att ändamålet därmed främjades och att fastigheten utlämnades på sådant sätt att det fanns säkerhet för, att den icke användes för andra ändamål än det verkligt afsedda. Till främjande häraf har också expropriationskommittén framställt särskilda förslag. Man har nu ansett lämpligt att äfven här använda samma uttryckssätt, som i den föregående skrifvelsen. Med ett öfverförande af jorden i statens hand eller framtidsprogrammet om en allmän statsexpropriation af jorden, har detta förslag icke något att göra. Det bör vara alldeles uppenbart.

Vidare sade den nämnde talaren att skrivelseförslaget är alltför obestämdt, att om en förening vill ha tomtplats till ett föreningshus, så behöfver föreningen eller dess styrelse endast gå och peka på en plats och säga: den platsen vilja vi ha. Och så skall den exproprie-

ras. Detta kan naturligtvis icke vara meningen — och det förstår nog talaren också — utan saken skall blifva lagd i myndigheternas och Kungl. Maj:ts hand, och de få naturligtvis pröfva, huruvida föreningen verkligen har oundgängligt behof af denna tomtplats eller om den bör kunna ordna saken på annat sätt. I detta afseende är det icke någon konst att uppställa så betryggande garantier, som någonsin kan önskas. Detta är ju också meningen att det skall göras. Det är just därför vi anse expropriationskommitténs förslag otillräckligt att det icke för detta fall lika väl som i afseende å expropriation af tomtmark för byggnader i municipalsamhällen har upptagit sådana särskilda föreskrifter, som för sagda ändamål äro behöfliga.

Angående expropriation af tomtmark för byggnader, afsedda för allmännyttig och kulturell verksamhet.

(Forts.)

Så talade han äfven om, att vi icke närmare utfört, hurudan lagstiftningen är af oss tänkt. Men när har det händt, då man går till Kungl. Maj:t med en riksdagsskrivelse, att man linjerar upp ett fullständigt lagförslag? Det vanliga är ju, att man håller sig till allmänna ordalag, och det har man naturligtvis gjort äfven här. Att för detta fall begära mera än eljest, att man skulle taga det så omständligt och formulera ett lagförslag, är ju orimligt och kan förresten äfven ur andra synpunkter icke vara lämpligt. Talaren talade om reservationen såsom »förslaget». Den är dock icke ett förslag i meningen af ett förslag till lag, utan endast en hemställan till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skall taga saken under öfvervägande. Den ger sig icke ut för att vara mera och kan naturligtvis icke vara mera än en sådan hemställan.

Till sist vill jag i anledning af det myckna talet här om, hvilka omfattande konsekvenser i afseende å jordbesittningsförhållandena ett bifall till reservationen skulle leda till, säga, att i det afseendet hyser jag icke den ringaste farhåga. Detta har Andra kammaren varit med på vid flera upprepade tillfällen, och risken är väl icke större nu än förr. Något sådant finns icke ringaste skäl att antaga. För öfrigt vill jag påpeka, att beträffande det förslag, som framställes i den här omnämnda motionen af herr Lindhagen, nr 206, kommer ett blifvande lagutskottsbetänkande att visa, hvad lagutskottet anser i dessa frågor. Lagutskottet liksom ock reservanterna komma nog att, fullkomligt oberoende af sin ställning i förevarande fråga, tillnämnda motion intaga den ståndpunkt, som de anse vara gagnelig. Den frågan föreligger icke här till afgörande; och det är till föga verklig upplysning att röra in den här.

Då jag vid föregående tillfällen talat rörande detta ämne, har jag lagt kammaren på hjärtat just de ord, med hvilka reservationen börjar, och till hvilka jag tillåter mig äfven nu hänvisa. Det heter där:

»Det uppspirande föreningslifvet och särskildt föreningslifvet inom arbetareklassen är en mycket mäktig och enligt vår mening äfven samhället gagnande faktor, som man på senaste tiden fått att räkna med. Det är därför riktigt, att man bör tillgodose dess behof af samlingslokaler, såvidt möjligt är. Vi anse alltså att det är ett

Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.

(Forts.)

mycket viktigt samhällsintresse att förhjälpa de föreningar för folkbildning och nykterhet eller för annan religiös, social eller kulturell verksamhet, om hvilka förevarande motion handlar, att skaffa sig tomtmark till samlingslokaler.» Detta håller jag före är oomkullrunkligt riktigt, och något annat är här icke fråga om. Jag tror visserligen, att tilläfventyrs föreningar i de flesta fall kunna skaffa tomtmark för samlingslokaler äfven utan expropriation, fastän det naturligtvis mången gång kan vara förenadt med stora svårigheter och lokalerna kunna komma att ligga långt bort i skogen eller så. Tillfällen gifvas dock icke så få, då det visar sig ogörligt. Men hvarför skall man framtvinga ett sådant olidligt tillstånd. Om man vill åt föreningslifvet, så lyckas man i allt fall icke bättre härigenom. Jag tror, det är klokast att *hjälpa föreningarna till rätta* i detta fall som i många andra. Det, tror jag, är den enda sunda samhällseliga ståndpunkten.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

I detta anförande instämde herr *Olsson* i See.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Då jag för min del icke kan ansluta mig till vare sig reservationen eller den uppfattning, som här framförts af ett par representanter för utskottsmajoriteten, skall jag be att få säga några ord.

För mig står det alldeles visst, att det är ett synnerligen viktigt samhällsintresse, att föreningar för folkbildning, nykterhet och annan religiös, kulturell och social verksamhet förhjälpas till tomtmark för sina lokaler, och för mig är det äfven visst, att man för att nå detta syfte också måste anlita expropriationsvägen. Så långt är jag alldeles ense med reservanterna. Men när det gäller sättet för anordnande af den härutinnan erforderliga lagstiftningen, skiljas våra vägar. Reservanterna förmena, att man bör möjliggöra expropriation för ifrågavarande ändamål genom att skriva en särskild lag eller genom att åstadkomma en särskild lagbestämmelse, som för detta speciella syfte tillåter expropriation. Och det har af anförandena i dag framgått, att reservanterna mena, att den generella lagstiftningen i detta ämne bör liksom nu räkna upp de särskilda omständigheter, som kunna utgöra anledning till expropriation. Jag återigen vill sätta i fråga, om detta verkligen är det riktiga sättet att lagstifta om förevarande ämne. För min del finner jag det vara riktigare att göra, som expropriationskommittén gjort, hvilken endast i allmänna drag angifvit det område, inom hvilket expropriation skall kunna förekomma, och sedan öfverlämnat åt den högsta administrativa myndigheten att i hvarje särskildt fall pröfva, huruvida anledning till expropriation föreligger inom de gränser, som lagen angifver.

För att nu kunna tillförlitligt afgöra, hvilken af dessa meningar, som är den riktiga, torde det nog vara nödvändigt att litet grund-

ligare taga reda på hvad den nämnda kommittén i detta afseende har att anföra. Jag vill då först erinra om, hvad som redan förut under diskussionen antydts, nämligen att kommittén föreslår följande grundstadgande: »Pröfvar Konungen nödigt, att fast egendom skall tagas i anspråk för allmänt gagn, äfven om ägaren ej samtycker därtill, förordne Konungen, att expropriation må ske.» I motive- ringen till detta stadgande åberopar kommittén först och främst, att det är nästan omöjligt att åstadkomma en fullt uttömmande uppräknig af alla de omständigheter, som kunna föranleda expro- priation, äfven om man håller sig endast till de nuvarande förhållan- dena. Kommittén säger i detta afseende: »Den förut lämnade redö- görelsen för de redan från skilda håll framkomna önskemålen i fråga om expropriationsmöjlighetens utsträckande till nya områden visar tydligt nog, hur mångskiftande anspråk i sådant afseende ställas på lagstiftningen. Det ligger ock i sakens natur, att så skall ske mer och mer. Ju längre utvecklingen fortskrider, desto mer omfattande och olikartade blifva det allmännas uppgifter, och desto talrikare blifva därför äfven de fall, då vid en konflikt mellan allmänt och enskildt intresse det förra bör hafva medel att förverkligas, genom tvång om så behöfves. Otvifvelaktigt är väl också, att för närva- rande den uppfattningen allt mer gör sig gällande, att staten icke skall stå såsom blott en åskådare af striderna inom näringslivet och på andra i och för sig enskilda områden utan ingripa ordnande, vägledande och stödjande i den mån den äger förutsättningar här- för och dylikt ingripande kan ske, utan att det enskilda initiativet slappas. — Att då genom lag noggrannt begränsa de fall, i hvilka det allmänna skall få utöfva en sådan tvångsrätt som expropriationen, låter åtminstone icke förena sig med några förhoppningar om att lagen skall få äga bestånd orubbad under en något så när afsevärd framtid. Tvärtom skulle säkerligen ständigt nya och mången gång berättigade anspråk på lagens fullständigande framträda. Hvad man känner om de nuvarande expropriationsbehofven bär för öfrigt i ej ringa grad tillfällighetens prägel. Vissa önskemål hafva på grund af en eller annan omständighet funnit målsmän, som bragt dem till offentligheten, men man har knappast anledning antaga, att icke andra kanske lika behjärtansvärda behof på något annat håll kunna förefinnas utan att ännu hafva kommit till allmän vetskap.» Vidare säger kommittén, att frågan, huruvida en expropriation i det ena eller andra fallet rätteligen bör få ske, strängt taget icke är en juri- disk principfråga utan en praktisk lämplighetsfråga. I den punkten ansluter sig kommittén till den mening, som i frågan uttalats af Norrlandskommittén. Så anför kommittén ytterligare, att äfven om man nu skulle lyckas åstadkomma en verkligt uttömmande upp- räkning af expropriationsbehofven med hänsyn till närvarande för- hållanden och kunna åstadkomma en verkligt klar och skarp be- gränsning, af dessa behof så skulle den möjligheten alltid föreligga, att en gagnande utveckling kunde hämmas eller försenas på grund

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.
(Forts.)*

Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.

(Forts.)

af de svårigheter och det dröjsmål, som vore förenade med att genom lagändring vinna tillgodoseende af ett nytt behof, som också kunde vara värdt att komma i åtanka.

Kommittén är icke blind för, att dess förslag är ägnadt att framkalla den anmärkningen, att det afser ett farligt ingripande i den enskilda äganderätten. Men den invändningen bemöter kommittén med att »hos oss synes man så mycket mindre behöfva tillmäta dylika betänkligheter någon öfvervägande vikt, som vårt land väl torde mer än de flesta andra åtnjuta förmånerna af en vaken och obunden allmän kontroll samt frihet från administrativa öfvergrepp». Jag skulle för min del vilja tillägga, att för så vidt man kan lita på, att ett parlamentariskt styrelsesätt blir rådande, så äro också farhågorna, för att expropriationsrätten skulle användas af den högsta myndigheten i strid mot den uppfattning, som Riksdagen hyser, försvinnande små.

Slutligen åberopar också kommittén, att dess sätt att bestämma rätten till expropriation öfverensstämmer med de flesta andra främmande expropriationslagars.

För egen del har jag velat möjliggöra en jämförelse mellan en lagbestämmelse i öfverensstämmelse med reservanternas mening och en bestämmelse som nu här föreligger i kommitténs förslag, och för sådant ändamål gjort ett litet utkast till expropriationsbestämmelse enligt reservanternas metod, hvilket skulle upptaga icke endast de anledningar, som vår lag redan upptager såsom skäl för expropriation, utan också de flesta yrkanden, som de senaste åren framställts angående utvidgande af tillämpningsområdet för nämnda institut. Ungefär så här skulle den bestämmelsen lyda: »Där Konungen pröfvar nödigt, att jord eller lägenhet, som enskild man, menighet eller inrättning tillhör, begagnas skall antingen till rikets försvar, till allmän väg, bro, hamn eller lastningsplats, till torg eller gata i stad, till uttappning eller sänkning af sjö, till strömrensning, farled eller annan vattenledning, till allmän byggnad eller för beredande af vård om flygsandsfält, för utläggning af elektriska ledningstrådar, för anläggning af kraftstation, för dammfästen, för någon orts förseende med dess behof af vatten, för farled eller flottled, för förekommande af vattenlednings förorenande, för jordområdes afsättande såsom naturminnesmärke, för framdragande af linbana, för beredande af tomtmark för sammanträngd befolknings bosättning, för åstadkommande af skogsåterväxt å kalhuggna marker, för beredande af skjutbanor åt skytteföreningar, för åstadkommande af aflösning af jordbruket å kronohemman och kronotorp, som donerats till bruksrörelsen, äfvensom å andra torp och öfriga bebyggda jordbrukslägenheter, tillkomna på enskildas ägor utan själfständig besittningsrätt, eller för anskaffande å landet af tomtmark för byggnader afsedda för religiös, social eller kulturell verksamhet eller dylikt allmänt behof, vare ägaren pliktig att afstå hvad för ändamålet fordras.» Så skulle en expropriationsbestämmelse taga sig ut efter reservan-

ternas mening. Men i kommitténs förslag låter det så här: »Pröfvar Konungen nödigt, att fast egendom skall tagas i anspråk för allmänt gagn, äfven om ägaren ej samtycker därtill, förordne Konungen, att expropriation må ske.» Om man nu verkligen, som åtskilliga talare här i kammaren vid flere tillfällen gjort, anser såsom en förtjänst hos en lag, att den är kort, så tycker jag, att i detta afseende tillfredsställer kommitténs förslag alla billiga anspråk. Men med det förslag, som reservanternas mening leder till, är det nog sämre beställt i det afseendet. Härvid må visserligen medgifvas, att kortheten är en egenskap hos en lag, som ej får tillgodoses på bekostnad af andra nödiga egenskaper. Men såsom jag förut sökt visa, kan man icke säga, att expropriationskommitténs korta bestämmelse lämnar rum för några befogade anmärkingar.

Med den uppfattning jag nu hyser har jag icke kunnat gå med på reservationen, när den ju tydligt vill afvisa det förslag till expropriationslag, som expropriationskommittén afgifvit, utan har jag ansett mig kunna instämma med utskottsmajoriteten, eftersom jag i dess motivering tyckt mig finna den meningen uttalad, att motionärens syfte, skulle kunna vara förtjänt att främjas och skulle kunna främjas genom en lagstiftning grundad på expropriationskommitténs förslag. Utskottsmajoriteten säger nämligen: »I den mån det kan anses vara till »allmänt gagn» att exproprieras mark för de af motionären afsedda ändamål, synes sålunda, därest nämnda förslag blifver lag, äfven för dessa ändamål expropriation kunna komma att medgifvas.» Nu finner jag emellertid af de anföranden, som här hållits af herrar Petersson i Lidingö villastad och Pettersson i Bjälbo, att detta ingalunda är åtminstone deras mening, och då jag har anledning frukta, att möjligen äfven öfriga medlemmar af utskottsmajoriteten tänka på samma sätt, finner jag det för mig vara omöjligt att uttala min anslutning till den mening, som utskottet sålunda skulle anses stå för.

Jag kan således icke godkänna reservanternas ståndpunkt, men jag kan ännu mindre förena mig med den motivering, som här förebärts för utskottsmajoritetens uttalande. Då återstår, herr talman, för mig icke annat än att — äfven med risk att ej få kammaren med mig — gå min egen väg. Jag skall därför tillåta mig att hemställa om bifall till motionen men med inryckande af ett uttalande om, att det syfte, som motionären vill främja, måtte tillgodoses i sammanhang med den allmänna revision af expropriationslagstiftningen, hvilken som bekant är omedelbart förestående. Man säger därigenom visserligen icke, att detta förslag skall läggas oförändradt till grund för denna lagstiftning, och något sådant är heller ingalunda min mening, men man säger åtminstone, att man icke vill taga afstånd från den tanke, som häri tagit sig uttryck.

Nu har det påståtts, att man med det förslaget icke skulle kunna vinna det syfte, som motionären gjort sig till tolk för, på den grund att förslaget saknar speciella bestämmelser i detta afseende, liksom

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.

(Forts.)

det finnes speciella bestämmelser om expropriation till förmån för sammanträngd ortsbefolkning i syfte att bereda dem tomtmark. Men det är ju gifvet, att den bristen i förslaget kan utan svårighet afhjälpas därigenom att förslaget i det stycket kompletteras.

Jag ber således, herr talman, att få föreslå, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida, i hvad mån och under hvilka villkor expropriation genom det allmännas försorg kunde medgifvas i syfte att på landet anskaffa oungämlig tomtmark, afsedd att åt sammanlutningar för folkbildning och nykterhet eller annan religiös, social eller kulturell verksamhet åstadkomma samlingslokaler samt i sammanhang med den allmänna revision af expropriationslagstiftningen, som för närvarande är under utarbetande, för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kan föranleda.

Herr Borg: Herr talman! Jag föranleddes begära ordet af herr Petterssons i Bjälbo yttrande, då han framhöll, att det numera icke torde finnas någon enda plats i vårt land, för hvilken det vore nödvändigt att få denna lag till stånd. Jag skall be få meddela, att endast inom min valkrets eller inom det län jag representerar, hvilket är ett af de minsta länen i Sverige, finnes det 7 à 8 platser, sågverk och bruk, där det är absolut omöjligt för småfolket, för arbetarna att kunna ens köpa *olämplig* mark för byggande af samlingshus. Då jag lyssnade på hans anförande, kunde jag icke föreställa mig annat, än att han måtte mycket litet känna tillståndet i vårt land, och hur det förhåller sig i här berörda afseende, ty jag kan icke tänka mig, att han talar annorlunda än han tänker eller säger annorlunda än han vet.

Då jag läste reservationen, så fann jag där den mening uttalad, att det är med stora svårigheter som man kan erhålla dylik mark för byggande af samlingshus. Jag ber då att få säga, att detta uttalande säger för litet. Det är till och med så, att det endast är med stora svårigheter man kan få *olämplig* sådan mark för uppförande af samlingslokaler. Jag har endast velat säga detta och särskildt påpeka, att inom min valkrets ändå finnas många sådana platser, trots att herr Pettersson i Bjälbo tror, att det icke finnes någon i hela vårt land. Det förundrar mig också, huru han, såvidt jag förstod honom rätt, kunde framhålla, att det icke fanns någon inom utskottet, som kunde peka på någon enda plats, där denna lag behöfdes. Jag förvånar mig öfver, att det icke fanns någon inom utskottet, som icke kunde leta reda på någon sådan plats. Jag tänker mig, att motionen är icke väckt med mindre man har reda på, att det här förefinnes ett stort behof. Och de, som sitta inom utskottet, äro väl också i så nära samarbete med motionären, att jag tror, att herr Pettersson i Bjälbo fått en felaktig uppfattning hvad det beträffar. Jag tror,

att det inom utskottet kunnat påpekas flere platser, där det finnes behof af denna lag.

Med dessa ord och för att icke förlänga debatten mera skall jag be, herr talman, att få sluta med att yrka bifall till reservationen.

Herr Sävström: På direkt uppmaning af herr Pettersson i Bjälbo att svara på frågan, huruvida det blifvit något bättre på den plats, där jag förut meddelat, hurudana förhållandena äro, nu, än det förut varit, så skall jag be få svara, att jag borde egentligen sagt, att det på allra sista tiden blifvit något bättre, men endast något bättre och på den allra sista tiden, beroende på att det blifvit en humanare ledning vid verket. Det har blifvit bättre så tillvida, att därvarande järn- och metallarbetarfackförening fått ha sina möten i den lilla lokal, som finnes på platsen, men andra föreningar och framför allt de politiska föreningar, som finnas på platsen, få fortfarande icke någon lokal, utan för dem står frågan fortfarande olöst, och de vänta på Riksdagens hjälp. Men det kan ju hända, att i detta afseende såväl som i så många andra afseenden lagstiftningen kommer för sent.

Herr Lindhagen: Herrar Sävström och Borg ha ju med erfarenheter ur lifvet bestyrkt behofvet af expropriation här, och herr Sävström har ju särskildt framhållit, att, hvilket ju också är mycket vanligt, en stor del af motståndet till en lagstiftning grundar sig på fruktan för föreningsrätten, som man ju i allmänhet har så mycket emot. Emellertid förklarade herr Pettersson i Bjälbo, som ofta i jordfrågor fantiserar väl mycket och icke håller sig till hvad han själf vet vara förhållandet, att, om det »på ett eller annat ställe» är på detta sätt, så är detta väl icke tillräcklig anledning att göra någon lagstiftning. Jag vill emellertid hänvisa till, att det finnes en utredning angående det föreliggande behofvet utöfver den, som i motionen och debatten framhållits. Den nämnda utredningen gjordes af norrlandskommittén, som i en särskild fråga ställde det spörsmålet till alla kommuner i Norrland och Dalarne, i hvad mån det möter svårighet att förvärfva tomtmark för befolkningens behof i allmänhet och utredningen visar på ett i hög grad belysande sätt, hvilka stora svårigheter på de allra flesta ställen förekomma i detta hänseende. Denna utredning skall väl i alla fall betyda något, ty om i en kommitté göres en sådan utredning, så sker det för att den skall vara ett rättesnöre för en kommande lagstiftning. Och därför ber jag dem, som äro tveksamma angående befintligheten af ett behof i detta hänseende, att taga del af den sammanfattning af svaren på nämnda fråga, som förekommer i kommitténs betänkande, i hvilket fall jag tror, att de icke skola vidare upprepa sitt tvifvel.

Herr Pettersson i Södertelje slutade sitt anförande med ett

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

Angående expropriation af tomtmark för byggnader, afsedda för allmännyttig och kulturell verksamhet.

(Forts.)

yrkande, som, såvidt jag förstår, mycket litet skiljer sig från reservanternas. Men emot den utgångspunkt han hade i sitt anförande måste jag i alla fall inlägga en gensaga. Han vill ju, såvidt jag förstod honom rätt, att man skall slå sig till ro med expropriationskommitténs förslag, att expropriation får äga rum för allmänt gagn. Då öfverlämnar man emellertid till administrativ myndighet att efter sitt omdöme och regeringens tillfälliga sammansättning pröfva, om det är till allmänt gagn eller icke. Det kan icke vara lämpligt, att en lag stiftas bara på det sättet. Ty om man nödvändigt vill, att expropriationsrätt i ett sådant fall som detta skall få äga rum, så måste lagstiftningen utsäga detta, så att man icke står inför den eventualiteten, att det beror på en godtycklig tolkning af olika regeringar om hvad som menas med allmänt gagn.

För öfrigt har herr Pettersson i Södertelje farit vilse om expropriationskommitténs syfte. Han föreställer sig, att det ej gifves andra utvägar än att uppräknas speciella exempel, och då kommer det in långa rader med sådana, menar han. Expropriationskommittén har emellertid erinrat, vill jag minnas, att det utöfver den allmänna expropriationslagen måste finnas speciella expropriationslagar för bestämda ändamål. Sådana lagar hafva vi ju redan nu flera, såsom till exempel för framdragandet af elektriska kraftledningar. Det måste finnas speciella expropriationslagar för speciella ändamål, i hvilka lagar det uttryckligen säges ifrån, att för ett visst ändamål får expropriation äga rum, och dessutom reglera de särskilda förhållanden, som med en sådan expropriation äro förbundna. En sådan lagstiftning är säkerligen denna.

Jag skall till sist bedja att få säga några ord med anledning af herr Petterssons i Bjälbo yttrande. Han blandade in en annan motion i saken, och han slutade med det för honom karaktäristiska, på lös höft framkastade påståendet, att om denna lagstiftning ginge igenom, så vore det få bönder i detta land, som sutte säkert kvar på sin jord. Ja, det var ett likadant öfverlagdt tal, som vi hörde häromdagen i denna kammare på annat håll. Denna lagstiftning innehåller, att i skäligen fall skall expropriation få äga rum för att befria torpare och bolagsarrendatorer och deras vederlikar från deras beroende, så att de få själfständigt besitta sina torp, och att bolagsarrendatorerna i särskilda fall få blifva fria jordbrukare. Detta betyder väl icke, att hvarje bonde i Sverige hädanefter icke sitter fullt säker på sin jord. Jag vill uppmana herr Pettersson i Bjälbo, att med afseende på jordfrågor verkligen hålla sig till saken, så att man undviker onödiga diskussioner.

Herr Rydén: Det var från början min afsikt att här icke begära ordet, och det hade jag ej heller behöft göra efter de öfvertygande anföranden, som här hållits af herrar Widén och Sävström — för att nämna ett par namn — men här har från höger-

håll oafbrutet gjorts gällande, att behofvet i förevarande afseende nu icke är så stort som år 1907, då jag första gången väckte motion i ämnet, och därför har jag ansett mig böra säga några ord.

Jag skulle kunna anföra en hel del exempel till vederläggning af nyssnämnda påstående, men jag väntade mig icke denna invändning och har icke med mig mera än ett exempel, som jag fann i min pulpet. Det är ett bref, som för kort tid sedan lämnats mig angående förhållandena i Nykroppa samhälle i Värmland. Där skrifer arbetarekommunen på följande sätt: »Milsvidt här omkring innehafva bolag all mark. Vår begäran till bruksstyrelsen att få disponera någon lokal för godtemplarordens enskilda möten afslogs. Vi hafva därför måst med tvång låna en gammal bagarstuga. Vårre ställer det sig emellertid med våra offentliga möten. Dessa måste under vintertiden alldeles slopas.» Samma arbetarekommun meddelar, att den för ett par år sedan underhandlade med bruksbolagets styrelse att få disponera en tomt för uppförandet af ett Folkets hus, och det kontraktsförslag, som styrelsen erbjöd kommunen, och hvilket här är bifogadt, visar i någon mån, huru ställningen är för arbetarne på platser, där de dock hafva relativt humana arbetsgifvare.

Jag skall bedja att få ur detta kontrakts många paragrafer anföra följande: 5 § i detta kontrakt upptager den bestämmelsen, att »föreningens styrelse skall till bolaget anmäla hvilka personer, som utgöra styrelsen, samt förändring i styrelsens sammansättning». Fackföreningen blir således skyldig att göra anmälan till bolagets styrelse eller dess disponent om hvilka som äro styrelseledamöter. Och då man vet, huru förhållandena äro för dem, som ställa sig i ledningen för en fackförening, så kan man förstå hvad detta innebär.

I nästa § säges det, att i huset må icke hållas föredrag af viss art, och så uppräknas en hel rad af missgärningar, däribland »angripande af gällande statsförfattning». När det skall läggas i en bruksdisponents fria skön att afgöra, om ett föredrag kan anses angripa statsförfattningen, så kunna herrarna förstå, att det icke blir många arbetareföredrag, som icke riskera att falla på ifrågasvarande bestämmelse.

7 § i samma kontraktsförslag anser jag mig böra omnämna, så att herrarna få en föreställning om hvad de bästa arbetsgifvarna på vissa håll bjuda arbetarna. Det heter däri: »Bolagets disponent eller den han i sitt ställe förordnar skall äga fritt tillträde till alla af föreningen anordnade sammankomster.» När arbetarne skola öfverlägga om en facklig angelägenhet, kanske om upprättande af ett aflöningsförslag eller något sådant, så skall bolagets disponent eller den han därtill förordnar ovägerligen hafva rättighet att vara vid mötet närvarande!

Så komma vi till den 8 §, som lyder: »Bryter föreningen mot ofvanstående bestämmelser, äger bolaget förklara arrendet hafva upp-

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

hört, och är föreningen vid sådant förhållande skyldig att inom tolf månader hafva borttagit huset och återställt tomten i dess förra skick.» Förstå herrarna, hvad detta innebär? Om det brytes mot en enda af dessa bestämmelser, så äger bolaget att inom tolf månader rifva ned Folkets hus och skall hafva tomten återställd i dess förra skick.

Ofvannämnda skrifvelse slutar med dessa ord: »Som synes äro vi i stort behof af att den af herr Värner Rydén väckta motionen går igenom. För vår förenings bestånd är detta en lifsfråga.»

Jag har velat anföra detta exempel, och ber att få sluta mitt anförande med att till herr Widén få rikta ett personligt tack för att han vid detta tillfälle vidhållit sin gamla ståndpunkt i denna fråga, hvilket vittnar om verklig arbetarvänlighet och att han icke fallit för juridiskt formella betänkligheter.)

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Petersson i Lidingö villastad: Jag skall be, att få göra några erinringar, med anledning af dels herr Perssons i Norrköping, dels ock herr Widéns anförande.

Herr Persson i Norrköping påstod, att jag gjort en fruktansvärd svartmålning och för att få det riktigt svart hade jag lånat från en annan motion, som jag blandade in här. Och herr Widén har haft ungefär samma tankegång, då han säger, att jag här gifvit mig in på ett ämne, som för närvarande icke föreligger till behandling.

Jag vill härtill anmärka, att jag velat angifva såsom en synnerligen viktig omständighet, med afseende på denna lagstiftning, att det nu begäres, att vi skola slå in på en ny väg, nämligen den, att stat eller kommun skall få expropriationsrätt för att sedan hålla marken enskilda tillhanda för vissa ändamål. Då sade jag — och det tror jag icke ligger utom ämnet — att om vi en gång slå in på den vägen, så kommer det snart att framställas anspråk på att samma väg skall fortsättas äfven i andra fall. Jag tror således, att det var fullkomligt riktigt att hänvisa på nämnda andra motion såsom en möjlig konsekvens. Det kan ju hända, att den motionen icke blir bifallen — och jag tror för min del, att den icke blir det — men den möjlighet, den konsekvens, som jag nämnde, ligger alldeles i öppen dag.

Nu sade herr Widén — och det är en sak, som jag vill särskildt fästa mig vid, att redan expropriationskommittén föreslagit ett expropriationsförfarande »genom samhällets försorg». Ja, detta uttryck återfinnes i expropriationskommitténs förslag i fråga om expropriation af tomtmark för ordnande af tätt bebyggda samhällen, men mina herrar, där är det användbart, begripligt och naturligt, ty där är det fråga om att förvärfva jord, som är bebyggd med flera hus, så att förhållandena icke kunna ordnas på annat sätt, än därigenom att jorden kommer såsom egendom till samhället. D. v. s.

kommunen måste först lägga ut sina gator och allmänna platser och sedermera ordna tomterna. Då stadgas enligt expropriationskommitténs förslag därjämte en särskild rätt till skydd för de husägare, som finnas på platsen, så att kommunen icke kan behandla dem, som den vill, utan kommunen måste ovillkorligen, såvida den icke säljer tomtjorden till husägarna, upplåta den med tomträtt. Där är det just genom samhällets försorg, som den saken kan ordnas; där är detta »genom samhällets försorg» begripligt, naturligt, det enda möjliga. Men här ställa sig förhållandena annorlunda, här står den oklarhet kvar, som jag talade om. Den har nu så till vida uppklarats, att herr Widén sade, att meningen är, att staten skall fortfarande vara ägare af tomten och hålla hand öfver, att den användes till sitt angifna ändamål, men då är det samma princip, som ligger till grund för den af herr Lindhagen med flera väckta motion, som jag talade om, och då är min hänvisning till denna motion alldeles särskildt befogad.

Vidare vill jag säga, att när man talar om föreningsrätten i detta sammanhang, kan jag med nöje instämma i det yttrande, som herr Widén har i början af sin reservation, nämligen att föreningslifvet och särskildt föreningslifvet inom arbetareklassen är en mycket mäktig och äfven samhället gagnande faktor, som man på senaste tiden fått att räkna med. Jag är också med om att det göres hvad som göras kan för att främja föreningsrätten. Men det är ett långt steg därifrån, mina herrar, och till att värdesätta dessa intressen så högt, att man för dem rubbar andras välförvärfvade och lagligen befastade rättigheter. Sådant skulle innebära ett så långt steg, att man med samma skäl kunde begära expropriationsrätt för snart sagt hvad som helst, som samhället kan finna lämpligt att främja.

Jag tror således fortfarande, att de anmärkningar, som jag gjort, äro fullt befogade, och jag skall be att få vidhålla det yrkande, som jag framställt.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman! Jag begärde ordet blott för att uppläsa ett citat ur expropriationskommitténs utlåtande i syfte att därmed söka ytterligare styrka, hurusom uttrycket »allmänt gagn» icke kan vara till fyllest för det ändamål, som det här är fråga om. Det står nämligen i kommitténs utlåtande bland annat: »Skillnaden i innebörd är dock säkerligen icke stor, och i själfva verket torde det för expropriationsinstitutets kommande utveckling vara ganska likgiltigt om det ena eller det andra uttrycket användes.» Detta står visserligen uttaladt i sammanhang med exempel på hvad som finnes i utländsk lagstiftning, såsom allmän nytta, allmänt behof etc. Men det är dock uttaladt såsom en rätt allmängiltig sats och torde gälla äfven uttrycken allmänt behof och allmänt gagn.

Nu går det gifvetvis icke heller hädaneftter med uttrycket allmänt gagn, när det icke förut lyckats att få mark exproprierad för

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.
(Forts.)*

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

ändamål, som här äro i fråga. Visserligen kommer enligt expropriationskommitténs förslag expropriationsinstitutet att utvidgas, men jag fruktar för och är nästan öfvertygad om, att det icke utvidgas dithän, ty det är icke något direkt allmänt gagn utan mera indirekt, att medborgarna i ett samhälle få ett föreningshus att samlas i, och jag styrkes så mycket mera i denna min öfvertygelse, som expropriationskommitténs ordförande, häradshöfding Håkanson, i lagutskottet icke var beredd eller kunde på framställd förfrågan lämna något tillfredsställande svar just i hithörande afseende.

Jag skall be att få tillägga gentemot talet om farliga konsekvenser, att vi böra tänka på att det ingått i det allmänna medvetandet, att det i stadsliknande samhällen skall lämnas utrymme för allmänna platser vid stadsplans uppgörande. Då så är förhållandet, kan kammaren vara öfvertygad om att det är i konsekvens med bestämmelserna i stadsplanelagen, att man vidtager sådana åtgärder, att äfven i andra samhällen möjlighet beredes för medborgarna att samlas.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Jag kunde icke låta bli att begära ordet för att gifva herr Pettersson i Bjälbo en liten upplysning, emedan den rör hans eget landskap. Han sade nämligen, att det icke lär kunna påvisas något enda fall, då behof af expropriation gjort sig gällande för erhållande af behöflig mark för samlingslokal.

Det var vid Rejmyre glasbruk för en tid sedan, där jag midt i smällkalla vintern skulle hålla ett möte. Arbetarna voro mycket glada öfver att de af bruksledningen fått löfte om en lada, men i sista ögonblicket tog brukets ledning tillbaka det generösa löftet. Det återstod då intet annat än att placera oss på landsvägen i snöryan. Man fick löpa omkring och skaffa så många lyktor som möjligt för att upplysa landsvägen, så att man skulle kunna se att skrifva protokoll. Jag tror, att detta är ett exempel, som skulle kunna tala ganska starkt för att en sådan lag vore nödvändig, på det att arbetarna på denna plats skola få ett jordstycke på brukets mark att uppföra sig ett samlingshus på. Jag skulle kunna hålla på länge med att exemplifiera saken med fall, som jag har erfarenhet utaf på grund af min verksamhet, men jag vill ej göra det, emedan det skulle taga för lång tid.

Jag skall blott taga ett enda exempel. Det var vid Voxna i fjol under valrörelsen. Arbetarna där försäkra, att det gjordes försök att bilda en godtemplarloge för en tid sedan, men att bolaget lät de arbetare, som vågade det djärfva försöket, veta hvad deras frid tillhörde, så att de afstodo därifrån. Att af bolaget få jord att bygga en samlingslokal på vore otänkbart. Vi voro vid tillfället i fråga åtskilligt försenade, arbetarne hade stått och väntat ute på landsvägen i fyra timmars tid, och mellan klockan tolf och ett på nat-

ten afhöllö vi vårt möte på landsvägen. Jag tror, att dessa arbetare också hade varit mycket väl i behof af statens mellankomst och hjälp för att få ett stycke jord att föra upp en församlingsbyggnad på.

Jag yrkar bifall till motionen.

Herr Pettersson i Bjälbo: Herr talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt vidare begära ordet men nödgades därtill på grund af yttranden af herrar Borg och Lindhagen.

Jag vill då först säga, att jag hör till dem, som till fullo uppskatta föreningslifvets stora kulturella och sociala betydelse. Jag hör också till dem, som gärna vilja, att dessa föreningar skola få lokaler i så vidsträckt mån som är möjligt, men en af hufvudorsakerna, hvarför jag icke kan vara med om motionen, är, att jag fått den uppfattningen, att här icke ett expropriationsförfarande är nödvändigt.

Nu vill jag icke påstå, att jag känner till förhållandena så synnerligen mycket. Jag har likväl gjort en resa på tre veckor i vårt land och därunder besökt många af Sveriges största arbetareplatser. På denna resa förnam jag intet enda klagomål i den vägen, utan arbetarna voro i detta afseende fullkomligt tillfreds.

Dessutom vill jag säga herr Borg, att det inom lagutskottet gjordes en särskild förfrågan, huruvida det fanns en enda person inom utskottet, som kunde påvisa, att på någon plats i vårt land arbetarna försökt att få jord för ifrågavarande ändamål och icke lyckats. Men det fanns ej någon, som kunde det. Under sådana förhållanden tror jag, att hvarken herr Borg eller någon annan bör kunna förebrå mig för den uppfattningen, att det ej föreligger något stort behof i detta afseende.

Herr Lindhagen sade, att jag hugger till på ett så karaktäristiskt sätt. Ja, den som hugger till, är väl ändå herr Lindhagen. Han är väl en fullkomlig mästare härutinnan i jämförelse med mig. Han säger, att mitt yttrande innebär, att om motionen går igenom i Andra kammaren, så sitter ingen bonde säker på sin jord i vårt land. Detta är icke hvad jag sagt, utan jag sade, att om motionen nr 206 i Andra kammaren, i hvilken motion herr Lindhagen står i spetsen för motionärerna, går igenom, då sitter kanhända ingen bonde säker i vårt land, ty motionen utgör endast första steget till en utveckling i denna riktning. Detta är hvad jag sagt och ingenting annat.

Så säger herr Lindhagen, att han i sin motion talar endast om att exproprieras jord till torpare och bolagsarrendatorer. Det är verkligen ett mycket egendomligt sätt att citera motionen. Herr Lindhagen nämner i en punkt, att man skall exproprieras jord för tillskapande af nya jordbruk, och det är just där, som faran ligger, ty skall man exproprieras jord för att tillskapa nya jordbruk, undrar jag, om icke mitt yttrande här blir riktigt, att man icke sitter säker på landsbygden.

Jag skall verkligen be herr Lindhagen att, då han yttrar sig,

*Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.*

(Forts.)

Angående
expropriation
af tomtmark
för byggnader,
afsedda för
allmännyttig
och kulturell
verksamhet.

(Forts.)

icke hugga till på sådant sätt, att kammaren får en felaktig uppfattning af hvad herr Lindhagen motionerat om.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr Lindhagen anförde, att expropriationskommittén icke skulle hafva tänkt sig, att all uppräknig af expropriationsändamålen skulle upphöra. I anledning däraf ber jag att få hänvisa dels till den lagtext, som jag uppläste och dels till ett par rader ur kommitténs motivering, där det heter: »I fråga om expropriationsändamålens bestämmande har kommittén föreslagit, icke blott att all uppräknig af särskilda ändamål skall upphöra, utan äfven att det hittills använda uttrycket »allmänt behof» skall utbytas mot »allmänt gagn». En annan sak är, att kommittén, såsom jag erinrade i mitt förra anförande, upptagit vissa särskilda bestämmelser med afseende på tillämpningen af denna allmänna regel. Men detta afser endast sättet för ersättningsbestämmande och sättet för huru egendomen slutligen skall komma vederbörande till handa.

Herr Persson ville göra gällande, att kommittén också skulle hafva sagt, att det icke vore så stor skillnad mellan det nu använda uttrycket »allmänt behof» och det af kommittén föreslagna uttrycket »allmänt gagn». Det är, såvidt jag kan se, ett misstag af herr Persson. Kommittén talar i detta afseende om, att det naturligtvis finnes åtskilliga behof, hvilka kunna vara af den vikt, att expropriationsrätt bör meddelas för deras tillgodoseende, men att dessa behof dock icke eller endast med tvekan kunna betecknas såsom allmänna behof.

I de rader, som af herr Persson åberopades, talas om en jämförelse med de uttryck, som i *utländsk lagstiftning* användes, nämligen allmän nytta eller något liknande, och kommittén säger, att mellan dessa uttryck och det af kommittén föreslagna uttrycket »allmänt gagn» icke är så skarp skillnad. Men så tillägger också kommittén: »Att härigenom beredes möjlighet för en väsentlig utvidgning af förevarande instituts tillämpningsområde har redan framhållits».

Jag undrar ändå, om det är så klokt att i det skick frågan nu har, då det gäller expropriation för ett särskildt ändamål taga ställning och visa ifrån sig den utvidgning af expropriationsinstitutet, som kommittén förordar.

Herr Lindhagen: Den sista talaren har icke alls uppfattat, hvad jag sade. Jag yttrade, att expropriationskommittén förutsätter, att det måste göras skillnad mellan allmänna och speciella expropriationslagar i vissa fall.

Om herr Pettersson i Bjälbo med hvad han yttrade menade sista delen af min motion, som handlar om expropriation af mark för nya jordbruk, så står det i denna, att expropriation är afsedd att ske från stora gods, där det är godt om mark, som ligger onyttjad. Därigenom kommer väl icke hvarje bonde att sitta osäker på sin jord.

Öfverläggningen var härmed afslutad. I enlighet med de där-
under gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) afslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet af herr Widén afgifna reservationen samt 3:o) bifall till det af herr Pettersson i Södertälje under öfverläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen det under 2:o) upptagna yrkandet hafva flertalets röster för sig. Votering begärdes emellertid, hvarefter och sedan till kontraposition antagits propositionen på det under 1:o) upptagna yrkandet, upp-sattes, justerades och anslogs en så lydande voteringsproposition:

Den som vill, att kammaren, med afslag å lagutskottets hem-ställan i utskottets förevarande utlåtande nr 40, bifaller den vid utlåtandet af herr Widén afgifna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hem-ställan.

Voteringen utföll med 111 ja och 71 nej, hvadan kammaren med afslag å utskottets hemställan bifallit den af herr Widén vid utlåtandet afgifna reservationen.

§ 4.

Herr statsrådet *Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
angående försäljning af sex lägenheter från till kronopark af-satta förra fältväbelsbostället Hälle nr 1 i Jämtlands län;
angående upplåtande af lägenheter från förra kompanichefs-bostället Hultarp nr 1 jämte Hultarp nr 2, en utjord, i Kalmar län;
angående uppförande af nybyggnad m. m. för entomologiska afdelningen vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruks-området;
angående vissa anordningar i Sveriges geologiska undersök-nings nybyggnad;
angående pensionering af distriktsveterinärer m. m.;
angående tilldelande af ett andra ålderstillägg å 500 kronor åt fortifikationskassören och förrådsförvaltaren å Älfsborgs fästning C. G. R. Granlind;
angående anskaffande af afståndsmätninginstrument; och
angående anvisande af särskildt rekryteringsbidrag för fyllande af 1913 års stater.

Dessa propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 5.

Härefter föredrogos hvart efter annat: bevillningsutskottets betänkande, nr 23, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af 10 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelafgift vid köp och byte af fondpapper;

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 16, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:ts angående utredning rörande behovet af åtgärder, åsyftande att i vissa landtkommuner bereda de röstberättigade större möjlighet att deltaga i kommunala afgöranden m. m.; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 50, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för zoologiska institutionen vid universitetet i Uppsala; och nr 51, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upprättande af en ny professur vid Chalmers tekniska läroanstalt m. m.

Kammaren biföll hvad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt.

§ 6.

*Angående
aflöningsbe-
stämmelser för
Riksdagens
tjänstemän och
betjänte m. m.*

Vidare förekom till behandling statsutskottets memorial, nr 52, med förslag rörande aflöningsbestämmelser för de vid lagtima riksdag hos kamrarna, hos de ständiga och tillfälliga utskotten samt i Riksdagens kansli anställda tjänstemän och betjänte m. m.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, gaf herr talman på begäran ordet åt

Herr Zetterstrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då jag har deltagit i detta ärendes föregående behandling, är det ju gifvet, att jag icke har något annat yrkande att göra än bifall till utskottets förslag. Det är emellertid en omständighet, som jag anser mig vara skyldig att fästa kammarens uppmärksamhet på. Jag har för min del den uppfattning, som tagit sig uttryck i detta memorial, nämligen att man bör lämna alla Riksdagens tjänstemän skälig aflöning, men på samma gång anser jag också, att man har rätt att verkligen begära, att man skall erhålla en skälig arbetsprestation. Det är med tillfredsställelse, som jag har anslutit mig till det föreliggande förslaget att lämna skälig godtgörelse åt kanslipersonalens olika medlemmar, men jag anser att det också är vår skyldighet att se till, att statskassans utgifter icke blifva alltför stora och att de alltjämt växande riksdagskostnaderna icke blifva högre än hvad skäligt är. Jag tror för min del att vissa reduceringar skola kunna göras i så måtto, att man inskränker kanslipersonalens antal. Jag vill då

hoppas att utskotten, hvart och ett i sin mån, se till, om icke möjligen deras personal kan inskränkas.

Det är emellertid icke med afseende härpå, som jag nu begärt ordet, utan för att fästa uppmärksamheten på antalet af de vaktmästare, som äro anställda hos kamrarna och utskotten. Vid hvart och ett af de ordinarie utskotten finnes det två vaktmästare och i statsutskottet tre eller fyra. Äfven om man nu utgår ifrån, att dessa vaktmästare i vanliga fall ha full sysselsättning, hvilket jag icke kan bedöma, är det alldeles säkert, att de icke ha sysselsättning under de dagar, då det är plena i kamrarna, ty dessa dagar äro för dem så godt som fullständiga hvilodagar. Se vi däremot på antalet vaktmästare hos kamrarna, ha dessa vaktmästare full sysselsättning under de dagar, då det är plena i kamrarna, men under de öfriga dagarna torde de icke samtliga behöfva tjänstgöra. Är det icke då helt naturligt, att man vidtager ett arrangemang, gående ut på, att utskottsvaktmästarna hjälpa till med tjänstgöringen i kamrarna under plenidagarna och att således icke så många vaktmästare tillsättas i kamrarna som nu är fallet? Vore det icke, synes det mig, synnerligen lämpligt, att exempelvis vaktmästarna i konstitutions- och lagutskotten, som ha sina lokaler i våningen ofvanför Andra kammarens plenisal, tjänstgjorde under plenidagarna i korridorerna ofvanför Andra kammaren och vid dess åhörareläktare; och vore det icke likaledes lämpligt, att vaktmästarna i jordbruks- och bevillningsutskotten, hade tjänstgöring under plenidagarna i korridorerna ofvanför Första kammaren och vid dess läktare? Vidare kunde ju statsutskottets och bankoutskottets vaktmästare under plenidagarne delvis biträda vid tjänstgöringen i kamrarna. På detta sätt skulle man icke behöfva anställa på långt när så många vaktmästare hos kamrarna, som nu är fallet. Det är detta jag velat fästa uppmärksamheten på. Nu har jag visserligen ingen anledning att föreslå någon ändring härutinnan redan i år; men då hvad som här föreslås skall gälla intill dess Riksdagen annorlunda beslutar, har jag tänkt mig, att de personer, som nästa år komma att utses för tillsättande af kammarens kansli och vaktbetjäning, måtte ta denna sak under öfvervägande och icke tillsätta alltför många kammarvaktmästare, och att vidare utskotten måtte, när de tillsätta sina vaktmästare, med hänsyn härtill inrycka i instruktionen för dem, att de under plenidagarna skola biträda såsom kammarvaktmästare. Vilja herrarna vidtaga denna anordning, kommer därigenom icke någon öfveransträngning för vaktmästarna att ske, utan följden blir endast den, att en hel del ledighetsdagar för dem försvinna. Alla skola ha sin ordentliga lön, men man skall också taga deras arbetsprestation någorlunda i anspråk.

På detta sätt skulle en icke så liten inbesparing kunna ernås. Man skall icke alltid fortsätta i de gamla spåren, utan man skall äfven tänka på de förändringar, som kunna krävas. Jag vill påminna mig, att under de tre år jag var medlem af statsrevisionen nedbringa-

*Angående
aflöningsbe-
stämmelser för
Riksdagens
tjänstemän och
betjante m. m.*
(Forts.)

Angående aflöningsbestämmelser för Riksdagens tjänstemän och betjante m. m. des kanslipersonalens antal med tre på mitt initiativ, och det skedde icke någon svårighet därigenom, utan arbetet gick lika bra som förut. Jag har som sagdt velat fästa uppmärksamheten på denna sak, så att vederbörande må taga densamma under öfvervägande vid början af nästkommande års riksdag.

(Forts.)

Vidare anförde:

Herr Thorsson: Herr talman! Icke heller jag har något annat yrkande än bifall till det förslag, som föreligger ifrån utskottet. Jag har vidare för min del icke heller någonting emot, att man ordnar så, att antalet vaktmästare hos Riksdagen står i förhållande till det arbete, som man af dem utkräver, men kan icke ingå i någon granskning af hvad den siste talaren yttrade i detta afseende. Jag begärde närmast ordet för att vid detta tillfälle påpeka en annan sak.

Det är nu så, att för riksdagsgöromålsens behöriga gång finnes anställd särskild tillkallad tjänstepersonal, som icke räknas till den grupp af tjänstepersonalen, hvars löner fastställas af Riksdagen, utan som i stället får sina löner fastställda af riksgäldsfullmäktige. Nu har det inträffat, att under det att Riksdagen ökat på lönen litet då och då till kamrarnes och utskottens vaktmästare, ha exempelvis fyra vaktmästare, som stå vid uppgångarne dels till Första och Andra kammarens åhörareläktare, dels vid ett par andra platser, icke fått löneförhöjning i samma tempo som dessa nyssnämnda vaktmästare. Medan vi sålunda här nu fastställa en dagaflöning af fem kronor för vaktmästarne hos kamrarne och utskotten, få de personer, som stå nere i de dragiga uppgångarna nöja sig med fyra kronor per dag. Detta finner jag icke vara riktigt rätt, utan jag håller före, att man bör se till, att alla dessa vaktmästare få någorlunda lika aflöning, när de i alla fall tjänstgöra hos Riksdagen.

Det är för att fästa uppmärksamheten på denna sak, som jag nu begärt ordet. På samma sätt förhåller det sig med en del af dem, som äro fast anställda här i riksdagshuset. De ha icke sedan 1905 erhållit någon som helst förbättring i sina lönevillkor, och man skulle rent af kunna säga, att vissa af dem fått sina villkor försämrade, i det att Riksdagen nämligen år 1907 beslutade, att de från och med år 1908 skulle bidra till sin egen pensionering. Detta är ju en sak, som man icke här i detalj kan ingå på, men jag har velat fästa uppmärksamheten härpå, på det att riksgäldsfullmäktige må taga upp detta spörsmål och vidtaga sådana åtgärder, att det blir samma aflöningsförmåner för den personal, som tjänstgör hos Riksdagen, vare sig den har förmånen att få sina löner fastställda direkt af Riksdagen eller får dem fastställda af riksgäldsfullmäktige.

Jag har, som sagdt, herr talman, intet annat yrkande att framställa än på bifall till utskottets förevarande hemställan.

Herr Lindhagen: Jag vet icke riktigt hvad man skall säga om det förslag, som herr Zetterstrand här kom med, men så mycket vill jag dock nu hafva sagt, att det åtminstone icke bör stå såsom ett axiom i kammarens protokoll. Det är möjligen sant, att utskottens vaktmästare icke ha så mycket att göra under plenidagarne, men det händer dock, att man under plena passar på att gå upp i utskotten och där sköta om åtskilliga saker, och då är det alltid bra att ha en vaktmästare till hands däruppe. Ofta äro vaktmästarne också just under plenidagar upptagna af åtskilliga expeditionsgöromål. Det vore skäl i, att vederbörande äfven tänkte på den saken. Skall man för öfrigt nödvändigtvis behöfva se till, att inga ledighetsdagar uppstå, bör man väl icke blott granska vaktmästarnas tjänstgöringsförhållanden, utan äfven undersöka, huru det i det afseendet ställer sig för kanslipersonalen och alla andra, som äro i Riksdagen.

Angående
aflöningsbe-
stämnelser för
Riksdagens
tjänstemän och
betjänte m. m.
(Forts.)

Herr Zetterstrand: Om man under plenidagarne behöfver gå upp i utskotten, tror jag icke, att det fördenskull då måste sitta två vaktmästare i hvarje utskott, utan man skulle ju mycket väl kunna engagera en vaktmästare från hvarje utskott i och för vakttjänstgöring i korridoren.

Hvad beträffar herr Lindhagens yttrande, att man bör se till, att äfven hela den öfriga kanslipersonalen har sysselsättning, så vädjade jag ju till de olika utskotten att taga den saken under öfvervägande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, biföll kam-
maren utskottets hemställan.

§ 7.

Härefter förelåg till afgörande lagutskottets utlåtande, nr 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 11 kap. 9, 24 och 38 §§ rättegångsbalken.

Angående
ändrad lydelse
af 11 kap. 9,
24 och 38 §§
rättegångs-
balken.

Genom en den 26 januari 1912 dagtecknad proposition, nr 25, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse af 11 kap. 9, 24 och 38 §§ rättegångsbalken.

Häri genom förordnas, att 11 kap. 9, 24 och 38 §§ rättegångsbalken skola erhålla följande ändrade lydelse:

Andra kammarens protokoll 1912. Nr 37.

Angående
ändrad lydelse
af 11 kap. 9,
24 och 38 §§
rättegångs-
balken.

(Forts.)

9 §.

Vistas svaranden å ort utom riket, må delgifningen ske i enlighet med lagen å den utrikes orten.

Är svaranden veterligen ur riket faren, utan att upplysning kunnat vinnas, hvar han sig uppehåller, och förekomma därjämte omständigheter, som gifva anledning antaga, att han håller sig undan eller att han har för afsikt att för framtiden bosätta sig i främmande land, varde stämningen införd i allmänna tidningarna tre gånger, minst fjorton dagar mellan hvarje gång. Därjämte skall, där svaranden inom riket har känt hemvist, stämningen i hufvudskrift eller besannad afskrift fästas å hans husdörr och uppläsas för hans husfolk, om sådant finnes, samt, där han ej har sådant hemvist men äger fastighet inom riket, öfverlämnas till den, som förvaltar fastigheten.

Hvad ofvan i denna § stadgas skall icke äga tillämpning för det fall att svaranden hos rätten eller häradshöfdingen i den ort, där han är eller senast var i riket boende, anmält viss person, som äger att för honom stämning mottaga, eller anvisning å sådant ombud eljest kunnat erhållas.

Anmälan, hvarom nu sagts, må endast göras för viss tid, ej öfverstigande tre år; och skall anmälan, som sålunda sker, upp- tagas i förteckning, som å landet föres af häradshöfdingen och i stad af rätten.

§ 24.

Delgifves stämning enligt stadgandet i 9 § andra stycket, skall hvad där om delgifningen är föreskrifvet vara till fullo verkställdt sist å etthundratjugoende dagen före inställedagen.

38 §.

Intyg af två stämmingsmän, emot hvilka ej förekommer jäf, som om vittnen är stadgadt, gälla såsom fullt bevis att delgifning blifvit så verkställd, som intyget innehåller. Enahanda vitsord tillkomme intyg, som meddelats af kronofogde, stadsfogde, länsman eller notarius publicus eller af svensk konsul eller vid svenskt konsulat anställd tjänsteman, så ock intyg af fjärdingsman, då han verkställt delgifningen efter förmans uppdrag. Skriftligt erkännande om delgifning vare ock, där det är genom intyg af en ojäfvig stämmingsman bestyrkt, ansedt såsom fullt bevis om delgifningen.

Intyg, att delgifning å utrikes ort skett, skall ock, där intygsgifvarens behörighet styrkes af svensk eller här i riket anställd diplomatisk eller konsulär tjänsteman, gälla såsom fullt bevis att delgifning verkställdt så, som intyget innehåller.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, med tillkännagifvande, att det genom förevarande proposition framlagda lagförslag icke

kunnat oförändradt af Riksdagen godkännas, ville i anledning af samma proposition för sin del antaga i utlåtandet intaget förslag till lag om ändrad lydelse af 11 kap. 9, 24 och 38 §§ rättegångsbalken.

*Angående
ändrad lydelse
af 11 kap. 9,
24 och 38 §§
rättegångs-
balken.*

Detta förslag, som i öfrigt öfverensstämde med det af Kungl. Maj:t framlagda, skilde sig från detsamma däruti, att de två sista styckena i 9 § i utskottets förslag erhållit följande lydelse:

Hvad ofvan i denna § stadgas skall icke äga tillämpning för det fall att svaranden hos rätten eller häradshöfdingen i den ort, där han är eller senast var i riket boende, anmält viss person, som äger att för honom stämning mottaga, eller anvisning å sådant ombud eljest erhållits.

Anmälan, hvarom nu sagts, skall upptagas i förteckning, som å landet föres af häradshöfdingen och i stad af rätten.

(Forte.)

Reservation mot utskottets hemställan hade afgifvits af herr *Alexanderson*, som med instämmande af herrar *Håkanson* och *Petersson* i Lidingö villastad hemställt om afslag å propositionen i dess helhet.

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter ordet begärdes af

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet *Sandström*, som anförde: Herr talman! Utskottet och reservanterna äro här ense med Kungl. Maj:t om det önskvärda i, att den ökade möjlighet till delgifning af stämning med personer i utlandet, som detta förslag innebär, kan åstadkommas. Det har särskildt af en utaf reservanterna, förre justitieministern *Albert Petersson*, i hans yttrande till statsrådsprotokollet med mycken kraft framhållits, huru angeläget det är att söka bereda denna möjlighet. Meningsskiljaktighet råder endast beträffande en detalj i förslaget, nämligen beträffande frågan angående omfattningen af den rättighet, som bör tillkomma person, som har eller haft hemvist i Sverige, att undandraga sig det mera osäkra delgifnings sättet af stämning efter utländsk lag genom att hos rätten eller domaren göra anmälan om visst ombud, som äger att för honom mottaga stämning: I Kungl. Maj:ts ursprungliga förslag var den rätten medgifven endast i ganska begränsad omfattning. Endast den, som i själfva delgifningsögonblicket hade hemvist i Sverige, medgafs att göra en dylik anmälan hos domaren med påföljd, att han icke fick stämmas enligt utländsk lag. Häremot anmärkte majoriteten i lagrådet, att denna begränsning syntes vara alltför snäf. Det kunde nämligen rätt ofta inträffa, när en person aflyttade från landet, att han efter aflyttningen hade en fastighet i landet, som kunde blifva föremål för tvist, eller en väntad arfsprocess eller dylikt, och att han till följd däraf kunde ha intresse af att få göra en sådan anmälan hos domaren om ombud att mottaga stämning och därigenom bereda sig den säkrare

Angående
 ändrad lydelse
 af 11 kap. 9,
 24 och 38 §§
 rättegångs-
 balken.
 (Forts.)

ställning, som delgifning enligt svensk lag innebär, samt slippa det ofta mera osäkra delgifningssättet enligt det nya landets lag. Särskildt föreläge ofta ett sådant förhållande beträffande emigranter. Lagrådets anmärkning synes mig vara desto mera befogad, som anordningen med ombud för afflyttad person för mottagande af stämning äfven medför ökad bekvämlighet för käranden, som därigenom lättare kan delgifva stämningen. Med hänsyn härtill blef rätten att anmäla ombud i det nu framlagda förslaget utsträckt äfven till dem, som haft hemvist i Sverige, men därifrån afflyttat. Härvid mötte emellertid den betänkligheten, att en sådan anmälan, som är gjord af en person, som afflyttat från riket, skulle kunna bli bestående för ganska lång tid framåt och sålunda stå kvar, äfven sedan det förhållandet, att han haft hemvist på viss ort i Sverige, fallit i glömska. Härigenom kunde uppstå anledningar till processinvändningar och rättsförluster. Till mildrande af denna olägenhet föreslogs af Kungl. Maj:t, att det skulle bestämmas en viss tidsbegränsning för en sådan anmälan's giltighet. Den skulle så afse allenast viss tid, icke öfverstigande tre år. Därigenom skulle man kunna förekomma, att en sådan anmälan skulle stå såsom hinder för delgifning i utlandet för obestämd framtid. Nu anmärka mot detta förslag både utskottet och reservanterna, och därigenom är icke så synnerligen mycket vunnet, eftersom i förslaget lämnats öppet dels att inkomma med en sådan anmälan långt efter det vederbörande afflyttat från Sverige och dels att, sedan den föreskrifna tiden af högst tre år gått ut, det icke vore något hinder att ingifva förnyad anmälan. Dessa anmärkningar äro i och för sig befogade, men jag tror, att de ha ganska ringa praktisk betydelse. Redan nu finnes enligt 9 kap. 11 § rättegångsbalken möjlighet för personer, som afflyttat från landet, att göra en dylik anmälan för att undgå att få stämningar delgifna genom kungörelse i Post- och Inrikes tidningar, och denna möjlighet är icke begränsad till tiden, utan den kan ingifvas hur lång tid som helst efter afflyttningen. Veterligen ha icke däraf uppstått några olägenheter. Detta kan ju i väsentlig mån bero på, att denna bestämmelse hittills ytterst sällan kommit till tillämpning. Och det är antagligt, att dylik anmälan afsevärdt oftare kommer att förekomma efter den nu ifrågasatta lagändringen. Men jag tror i alla fall icke, att det skall förekomma, att en sådan anmälan göres lång tid efter det personen i fråga lämnat landet eller att anmälan förnyas, sedan den efter högst tre år upphört att gälla. När en person några år bott i det nya landet, faller det sig naturligt för honom att låta sig äfven af kärande i Sverige stämmas efter det nya hemlandets lag och han har intet intresse att för dylika fall garantera sig ett annat delgifningssätt än det då för honom regelmässiga. Jag tror sålunda, att ingen praktisk olägenhet är att befara däraf, att möjligheten att förnya en gång gjord anmälan eller att göra sådan lång tid efter afflyttningen formellt lämnas öppen. Men om man anser, att häri ligger en fara för rättsförluster, så icke

undanröjer man denna fara genom att antaga utskottets förslag. Utskottet har inskränkt sig till att blott taga bort tidsbegränsningen och lämnat oberörd möjligheten att göra anmälan hur lång tid som helst efter utflyttningen. Att möjligheten till framtida invändningar och rättsförluster härigenom är ökad och icke minskad, ligger ju i öppen dag.

Såsom jag förut framhållit, kommer rätten att anmäla ombud säkerligen att få ganska ringa användning för det fall, att en person flyttat ut från landet och till ett annat land. Då låter han sig hållre stämmas efter det nya hemlandets lag. Men anmälningsrätten kommer antagligen att få större betydelse för personer, som fortfarande ha bostad i Sverige, men ofta befinna sig på resor i utlandet och då vilja vara tryggade mot det osäkrare delgifnings sättet i utlandet. Jag tänker på affärsmän, som äro på resor i utlandet och som ligga i vidlyftiga affärer, hvilka kunna föranleda rättstvister. Det kan för en sådan affärsman vara af intresse att få göra anmälan hos domstol, att hans prokurist eller annan tar emot stämning för hans räkning. Och i dylika fall kan skillnaden mellan utskottets och Kungl. Maj:ts förslag blifva af betydelse. Efter utskottets förslag är det icke något hinder att formulera anmälan till domhafvanden på det sätt, att ombudet bemyndigas att mottaga stämning, så ofta och så länge svaranden befinner sig i utlandet. Det kan då ofta bli svårt för käranden att kontrollera, om svaranden i delgifningsögonblicket ännu är kvar i utlandet. Han kan hafva återkommit till landet, om också ej till sitt hemvist. Och delgifningen med ombudet blir i så fall ogiltig. Då är det enklare och bekvämare att låta anmälan gälla endast viss tid. Det kan då lätt kontrolleras, att ombudet är behörigt att mottaga stämningen. Däri ligger efter min uppfattning det viktigaste företrädet i Kungl. Maj:ts förslag framför utskottets.

Emellertid, om man nu anser nödigt att genom uttrycklig lagbestämmelse förebygga, att en anmälan af ifrågavarande slag kan ske lång tid efter det personen i fråga lämnat riket, är det ganska lätt att göra så, och det synes mig, som om man skulle kunna förena de olika meningarna genom att tillfoga en bestämmelse af innehåll, att anmälan alltid skall ske före afflyttningen. Jag tror icke, att det har någon större praktisk betydelse, om man skrifer på det ena eller andra sättet, men har ingenting att erinra mot en dylik förändring. Därför synes det mig, som om det skulle vara lyckligast, om kammaren ville genom återremiss bereda utskottet tillfälle att taga saken i förnyadt öfvervägande och möjligen ena sig om ändring af förslaget i den riktning jag angifvit.

Vidare yttrade:

Herr Widén: Herr talman! Som herrarne finna, ha utskottet och reservanterna varit ense om att icke antaga Kungl. Maj:ts för-

Angående
ändrad lydelse
af 11 kap. 9,
24 och 38 §§
rättegångs-
balken.

(Forts.)

Angående
ändrad lydelse
af 11 kap. 9,
24 och 38 §§
rättegångs-
balken.
(Forts.)

slag oförändradt. Men utskottet har ansett, att det kan antagas efter viss förändring. Reservanterna däremot vilja afslå det helt och hållet. För min del är jag af den mening, att den tidsbegränsning, som utskottet föreslagit att utesluta, är af rakt ingen betydelse, om den finnes eller ej. Vet man blott, *hvar* man skall söka efter en sådan af svaranden gjord anmälan, som här är i fråga, bör det vara en enkel sak att finna den, ty icke kan man antaga, att förteckningarna hos domaren blifva så stora, att domaren icke hittar vederbörande. Jag vill ock fästa uppmärksamheten på att vid granskningen af Kungl. Maj:ts första förslag, som icke hade någon sådan föreskrift, lämnades detta oanmärkt af två af lagrådets ledamöter, under det att endast två ledamöter ansågo, att föreskriften borde sättas dit. För min del är jag nästan af den mening, att det varit allra bäst, om det icke alls funnits något stadgande om en sådan anmälan. Jag kan därför icke finna någon olägenhet förbunden med att antaga förslaget på sätt utskottet föreslagit.

Nu ligger emellertid frågan kanske litet osäkert. Förhållandet är det, såsom herrarna sett, att från Första kammaren ha två ledamöter yrkat rent afslag på förslaget. Det kan ju vara möjligt, att den mening i Första kammaren vinner gehör, och då blir det naturligtvis så, att om Andra kammaren antager utskottets förslag och Första kammaren afslår förslaget, så faller det helt och hållet. Nu har för mig uppgifvits, att det i Första kammaren kommer att göras ett återremissyrkande från reservanternas sida, hvilket skulle ha utsikt att gå igenom i kammaren i ändamål att kunna jämka ihop meningarna på ungefär det sätt, som herr justitieministern nyss antyde. Om man vill själfva förslaget, är det sålunda lämpligt, att utskottet får taga saken i förnyadt öfvervägande. Då Första kammaren ännu icke behandlat frågan, så vet man icke, hur den skall där aflöpa; men med en återremiss har man i intet fall något att riskera. Om Första kammaren afslår förslaget, får Andra kammaren tillfälle att besluta sedan; om Första kammaren antar utskottets förslag, blir det samma förhållande, och då kan Andra kammaren sedan ansluta sig till detta; om slutligen Första kammaren, hvilket jag icke tror, tar Kungl. Maj:ts förslag, får Andra kammaren sedan taga position i frågan. För att icke stänga vägen att komma till något positivt resultat vill jag för min del vara med om en återremiss och skall, herr talman, be att få yrka det.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Sandström: Herr talman! Jag har blott ett par erinringar att göra med anledning af den senaste talarens yttrande. Han nämnde, att det icke medför några olägenheter, att man icke föreskrifver den af Kungl. Maj:t föreslagna tidsbegränsning, ty, sade han, om man endast vet, *hvar* man skall leta, så är det icke så svårt att finna dessa anmälningar. Ja, men att när en lång tid förflutit, sedan vederbörande

utflyttade, så att det fallit i glömska, hvar han bodde, så vet man icke, hvar man skall leta.

Vidare nämnde den ärade talaren, att i Kungl. Maj:ts första förslag denna tidsbegränsning icke fanns, och att detta icke här föranledde någon anmärkning i lagrådet. Detta är också fullkomligt riktigt. Men i det förslaget fanns en annan gräns för anmälan giltighet, hvilken gräns gjorde en särskild tidsbegränsning onödig. Där var nämligen föreslaget, att gjord anmälan skulle hindra delgifning efter utländsk lag, endast så länge svaranden fortfarande egde hemvist inom riket.

*Angående
ändrad lydelse
af 11 kap. 9.
24 och 38 §§
rättegångs-
balken.
(Forts.)*

Efter härmed afslutad öfverläggning återförvisade kammaren ärendet till utskottet för ny behandling.

§ 8.

Häruppå föredrogos hvar för sig lagutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning af väckt motion i fråga om afdraget för konkurskostnad vid fördelning af köpeskillingen för exekutivt försåld fastighet, hvarur egnahemslån skall gäldas; och

nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 14 kap. 33, 34 och 46 §§ strafflagen.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfördt lagutskottets utlåtande, nr 44, i anledning af väckta motioner om dels utvidgad tillämpning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m., dels och ändrad lydelse af 24 § i lagen om arrende af viss jord å landet inom Norrland och Dalarne.

Till behandling af lagutskottet hade hänvisats en af herr *Lindhagen* inom Andra kammaren väckt motion, nr 214, hvori hemställes, att Riksdagen ville

1:o hos Kungl. Maj:t begära framläggande af förslag, att lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom den 4 maj 1906 enligt förebild af norrländska arrende- och vanhäfdslagarna måtte utsträckas och omfatta äfven enskilda skogspekulanter;

2:o hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till de norrländska arrende- och vanhäfdslagarnas fulländande i de afseenden, som omfördades i motionärens reservationer till lagutskottets betänkande i ämnet vid 1909 års riksdag; och

3:o hos Kungl. Maj:t begära en snar, allsidig och oväldig undersökning af ofvannämnda tre lagars och den norrländska ägostyckningslagens verkningar i afseende å de syften, som de skulle

*Om
utvidgning af
lagen angående
förbud
i vissa fall för
bolag och före-
ning att för-
värfva fast
egendom m. m.*

Om
utredning af
lagen angående
förbud
i vissa fall för
bolag och före-
ning att för-
värjva fast-
egendom m. m.

(Forts.)

tjäna, äfvensom i den mån utredningen därtill gäfvé anledning omedelbart framlägga förslag till förbättring i lagarna.

I sammanhang med behandlingen af den i andra punkten af herr Lindhagens motion gjorda hemställan hade utskottet förehaft en af herrar *Mörtsell*, *Jonsson* i Gumboda och *Wikström* inom Andra kammaren väckt, till utskottet likaledes hänvisad motion, nr 25, hvári motionärerna yrkat, att Riksdagen måtte besluta den ändring i lagen af den 25 juni 1909 om arrende af viss jord i Norrland och Dalarne, att 24 § erhöile följande lydelse: »Jordägaren vare ansvarig för alla af hemmanet utgående utskylder.»

Utskottet hemställde,

a) att herr Lindhagens under mom. 1:o i hans förevarande motion framställda yrkande icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

b) att herr Lindhagens under mom. 2:o i samma motion gjorda yrkande icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda;

c) att herr Lindhagens yrkande under mom. 3:o i motionen icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd; samt

d) att den af herr *Mörtsell* m. fl. väckta motionen ej heller måtte af Riksdagen bifallas.

Häremot hade likväl följande reservationer afgifvits:

vid mom. a)

af herr *Lindhagen*, som hemställde, att Riksdagen, med anledning af yrkandet i mom. 1 af hans motion, ville hos Kungl. Maj:t begära ett behjärtadt öfvervägande, huruvida ej den norrländska förbudslagen borde utsträckas att i likhet med norrländska arrende- och vanhäfDSLagarne omfatta äfven enskilda skogsspekulanter;

vid mom. b)

af herr *Lindhagen*, som med instämmande af herr *Persson* i Norrköping yrkat, att Riksdagen, med anledning af mom. 2 i herr Lindhagens motion, ville för sin del antaga följande ändrade lydelse af 24 § i norrländska arrendelagen:

Arrendator må ej förpliktas att ansvara för annan för fastigheten utgående skatt eller allmän tunga, än som enligt föreskrift i därom utfärdad lag eller författning åligger brukare, så ock för vägenderhållet in natura. Ökas den arrendatorn åliggande skatt eller tunga därigenom, att fastighetens taxeringsvärde under arrendetiden höjes, vare jordägaren arrendatorn ansvarig för den sålunda uppkomna ökningen.

vid mom. c)

af herrar *Lindhagen* och *Persson* i Norrköping, som föreslagit, att Riksdagen, med anledning af mom. 3 i herr Lindhagens motion, ville hos Kungl. Maj:t begära en allsidig och oväldig undersökning, utom af den norrländska förbudslagens, jämväl af de norrländska arrende-, vanhäfDS- och ägostyckningslagarnes verkningar i afseende

å de syften, som de skola tjäna, äfvensom, i den mån utredningen därtill gäfvé anledning, framläggande af förslag till förbättring i lagarne;

vid mom. d)

af herr *Lindhagen*, som med instämmande af herr *Persson* i Norrköping hemställt, att Riksdagen med anledning af herr *Mörtells* m. fl:s motion ville hos Kungl. Maj:t begära ett öfvervägande, i hvad mån uti 24 § i norrländska arrendelagen måtte för lagens hela giltighetsområde eller åtminstone för lappmarkerna skäligen stadgas, att jordägaren skall vara arrendator ansvarig för de utskylder, som det enligt kommunallagarne åligger arrendator att gälda till det allmänna.

Efter föredragning af *mom. a)* yttrade:

Herr *Lindhagen*: När Norrlandslagen kom till stånd, så lyckades man icke i fråga om förbudslagen att få den utsträckt att gälla äfven enskilda skogsspekulanter, under det att däremot arrende- och vanhäfdslagarne fingo en sådan omfattning. Det har gjorts försök att fylla denna lucka, men de ha fallit på Riksdagens motstånd, och jag har nu återigen gjort försök i den vägen. Nu har det emellertid inträffat, att herr *Widén* fått regeringens uppdrag att undersöka förbudslagens verkningar, och då skulle man ju kunna tycka, att det vore obehöfligt att öfver hufvud motionera i saken. Men förhållandet är, att just om den lagens verkan, om hvilken det här är fråga, herr *Widén* under föregående riksdagar haft så motsatt uppfattning mot min och han tyckt rent ut, att det vore olämpligt, att man utsträckte lagen att gälla äfven enskilda skogsspekulanter. Därför har jag, för att understryka nämnda kraf och då jag tror, att utredningen i denna punkt kan blifva beroende på den uppfattning, herr *Widén* har, tillåtit mig att i denna speciella punkt understryka vikten af, att en utredning bör afse frågan, om icke förbudslagen bör utsträckas äfven till enskilda skogsspekulanter. Det är under denna förutsättning, jag tillåter mig att vidhålla motionen och yrka bifall till densamma.

Herr *Widén*: Herr talman! Beträffande denna punkt förhåller det sig så, som utskottet också sagt, att sedan denna fråga här behandlades förra året, har regeringen beslutat att verkställa en utredning rörande verkningarna af den norrländska förbudslagen och tillkallat mig att som sakkunnig biträda med denna utredning. Nu är det så, att det alldeles tydligt utsagts, att en utredning i hela den omfattning motionären i denna punkt afser ingår i regeringens till mig lämnade uppdrag. Jag har här statsrådsprotokollet därom i min hand, och här säges det bland annat, att det »gifvetvis är angeläget att tillse, huruvida kringgående och missbruk hafva skett i sådan omfattning, att särskilda lagstiftningsåtgärder däraf påkallas, liksom ock huruvida verkligt behof yppat sig af utsträckning af lagens för-

Om
utredning af
lagen angående
förbud
i vissa fall för
bolag och före-
ning att för-
värfa fast
egendom m. m.
(Forts.)

Om
utvidgning af
lagen angående
förbud
i vissa fall för
bolag och före-
ning att för-
värjva fast
egendom m. m.

(Forts.)

budsstadganden för tryggande af de syften, som med densamma afsetts.» Och af den föregående motiveringen synes det, att det är särskildt fastighetsköp af enskilda skogsspekulanter, som regeringen syftar på, jämte dylika köp af bolagstjänstemän samt försäljningar till bolag på exekutiv auktion. Det är sålunda uppenbart, att under-tecknad, jag må ha hvilken mening som helst, är tvungen, såvidt jag skall fullgöra uppdraget, att undersöka äfven de förhållanden, som motionären vill ha undersökta. Ur denna synpunkt är det fullkomligt onödigt och olämpligt att aflåta en skrifvelse till Kungl. Maj:t.

Hvad för öfrigt undertecknads ståndpunkt i denna fråga beträffar, så förhåller det sig därmed så, att jag vid två föregående riksdagar i reservation till lagutskottets betänkande påyrkat och fått kammaren med mig om en skrifvelse till Kungl. Maj:t om sådan utredning angående Norrlandslagens verkningar, som Kungl. Maj:t nu anbefallt. Jag har emellertid icke velat vara med om en skrifvelse i den riktning, som *motionären* då begärt, emedan däri ingick en begäran om utredning i det angifna syftet, att få lagen utsträckt att gälla enskilda skogsspekulanter och bolagstjänstemän. För min del har jag ansett, att Riksdagen, innan utredning föreligger, icke borde taga position till denna fråga, och därför har jag motsatt mig en *sådan* skrifvelse, som motionären velat ha. Häri ligger icke någon anledning antaga, att jag icke skulle vilja vara med om den utredning, som regeringen uppdragit åt mig. Så förhåller det sig med min position i denna fråga. Den är väl för resten i och för sig af mindre betydelse. Det uppdrag, som jag fått, skall jag naturligtvis fullgöra, och det är jag icke ensam herre öfver, utan regeringen kommer gifvetvis också att se till att jag gör det.

Som sagdt, en skrifvelse i detta hänseende är fullständigt onödig och fullständigt olämplig. Jag kan icke se, att det skulle kunna göras något annat i anledning af en sådan skrifvelse än hvad som redan är gjordt.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Persson i Norrköping: Som herrarna finna, har jag deltagit i lagutskottets behandling af detta ärende, men jag har icke gått med herr Lindhagen på reservationen, och jag anser mig böra tillkännagifva skälen härför inför kammaren.

Jag är naturligtvis fullständigt öfverens med herr Lindhagen angående behofvet af, att den norrländska förbudslagen bör utsträckas till att omfatta äfven enskilda skogsspekulanter. I själfva saken äro vi sålunda fullständigt ense. Men jag har mig bekant, enligt hvad jag erfarit i utskottet, att Kungl. Maj:t redan vidtagit åtgärder i förevarande afseende, och i statsrådsprotokollet den 30 december 1911 står angifvet ett anförande af justitieminisern, hvori han bland annat framhåller, att det försports en stor massa klagomål öfver förbudslagens kringgående och bristande effektivitet, och bland

de speciella klagomålen anför han särskildt, att bolag i strid med lagens föreskrift inköpt hemman genom *enskilda personer som bulvaner*. Vidare ha, meddelas vidare i samma protokoll, flera andra klagomål framkommit, och med anledning af detta anser herr statsrådet, att en utredning bör göras, samt betonar i detta sammanhang, att denna utredning äfven bör omfatta spörsmålet, huruvida behöf yppat sig att utsträcka lagens förbud mot fastighetsförvärf *äfven till enskilda skogsspekulanter*. Det är just detta, som herr Lindhagen särskildt har velat poängtera i sin reservation. Utredningsuppdraget innehåller, »att undersökningen bör anse lagens verkningar i olika afseenden — i fråga om trävaruindustrien och den jordbrukande befolkningen lika väl som beträffande lagens kringgående och större eller mindre effektivitet» o. s. v. Det förefaller således, att Kungl. Maj:t sålunda uppmärksammat just de brister, som man anser lagen lider af, särskildt hvad angår behöfvet af att lagen utsträckes att omfatta äfven enskilda skogsspekulanter köp, när Kungl. Maj:t således uppmärksammat saken och i statsrådsprotokollet uttryckt detsamma, föranstaltat om en utredning och gifvit landshöfding Widén i uppdrag att ordna och leda densamma, så har jag ansett en skrivelse i ärendet nu vara onödig. Jag har gjort detta så mycket mera som jag icke haft anledning att betvifla, att landshöfding Widén, som erhållit uppdraget, icke skulle ställa sig fullt lojalt till efterrättelse hvad som finnes uttryckt i hans uppdrag från Kungl. Maj:t.

Om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom m. m.
(Forts.)

Herr vice talmannen, som under det näst föregående anförandet öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, gaf nu på begäran ordet åt

Herr Lindhagen, som anförde: Anledningen till motionen har ju varit, at tvid föregående tillfällen äfven af herr Widén den uppfattningen gjort sig gällande, att, när allt kom omkring, det vore bra, att denna rättighet till förvärf äfven stode öppen för enskilda skogsspekulanter. Emellertid har jag på visst sätt nått mitt syfte att särskildt fästa uppmärksamheten på denna sak, och inför det uttalande, som herr Widén nyss haft, känner jag mig något tryggare än förut, hvarför jag, herr talman, ber att få återtaga mitt yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats avslutad, biföll kammaren utskottets hemställan.

Efter det utskottets hemställan i *mom. b)* härefter föredragits, erhöles ordet af

Herr Lindhagen, som yttrade: Denna del af motionen innefattar ändring i flera delar af arrendelagen. Det befanns emellertid i utskottet, att det icke fanns någon stämning för att diskutera denna fråga i det sammanhang, hvori den förekom, och jag har

Om
utvidgning af
lagen angående
förbud
i vissa fall för
bolag och före-
ning att för-
värjva fast
egendom m. m.

(Forts.)

därför afstått från mitt förslag för att återkomma därtill en annan riksdag, ifall jag lefver och befinner mig här i kammaren.

Emellertid var det en punkt i förslaget, som är af brådskande natur och äger sammanhang med det ändringsförslag, som föreslagits af herr Mörtsell med flera rörande utskylder för hemman där uppe. Propositionen af 1907 innehöll i öfverensstämmelse med Norrlands-kommitténs förslag det tillägget till § 24 arrendelagen, som finnes kursiveradt på sid. 10 och som är af följande lydelse: »Ökas den arrendatorn åliggande skatt eller tunga därigenom, att fastighetens taxeringsvärde under arrendetiden höjes, vare jordägaren arrendatorn ansvarig för den sålunda uppkomna ökningen.»

Det är ju särskildt där uppe af alla billighetsskäl påkalladt, att då hemmanens skogar äro deras hufvudsakliga värde och man där mera än annorstädes kan befara höjning af taxeringsvärdena, arrendatorn icke blir öfverraskad med att han får en större börda än som han tänkt sig vid kontraktets ingående. Nu faller ju denna sak naturligtvis i Första kammaren, så att det är ju likgiltigt, hur det blir.

Jag har nu upptäckt, att motionen är så affattad, att en reservant icke har rätt att föreslå en direkt lagändring utan endast att begära en skrifvelse, och då äfven talmannen upptäckt detta, hvilket jag hoppades, att han icke skulle göra, att reservanten i sitt yrkande gått ut öfver motionens ram, nödgas jag ändra mitt yrkande och i stället hemställa, att Riksdagen med anledning af moment 2 i herr Lindhagens motion ville hos Kungl. Maj:t begära ett öfvervägande af en ändring af 24 § i den norrländska arrendelagen i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det på sid. 10 i betänkandet omförmälda förslag.

Härfpå anförde:

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! I denna punkt skall jag, äfven efter den ändring i sitt yrkande, som motionären gjort, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Det torde vara skäl i att något litet redogöra för detta stadgande och dess historia. Det förhåller sig på det sättet, såsom också motionären antydt i sin motion — eller om han gjorde det nu — att paragrafen förekom sådan han vill ha den och hvarom han begär en skrifvelse till Kungl. Maj:t, i det förslag, som afgafs af norrlandskommittén. Hur det var därmed i den första kungl. propositionen, som framlades 1907, kommer jag icke ihåg. Det är möjligt att det var likadant där. Men säkert är, att paragrafen icke af utskottet tillstyrktes i den formen, utan då togs den del af stadgandet bort, som återfinnes i motionärens reservation på sid. 10; och i den lydelsen antogs paragrafen af Andra kammaren.

När sedermera liberala samlingspartiet motionsvis framlade frågan om en norrländsk arrendelag vid 1909 års riksdag, tog partiet upp paragrafen sådan den var af Andra kammaren antagen, och däri

funnos som sagdt icke dessa ord, de som äro särskildt kursiverade på sid. 10. Det gjorde, att de naturligtvis ej heller kommo med i den samma år aflåtna kungl. propositionen; och att man i Riksdagen skulle i det hänseendet gå längre än liberala samlingspartiet begärt, det var ju icke att tänka på. På detta sätt kom denna bestämmelse, som på sid. 10 är kursiverad, icke med i § 24 i arrendelagen.

Nu skall jag gärna medgifva, att vid den tid arrendelagen antogs, jag var af den mening, att detta tillägg gärna kunde varit med; skälet att jag då icke höll på det, var uteslutande det, att jag var angelägen om att få genom någonting och därför måste offra denna särmening. Då det icke var upptaget af Kungl. Maj:t och icke ens föreslaget af liberala samlingspartiet, var det icke möjligt att hålla på det längre. Alltså kom det berörda stadgandet icke med. Här om voro alla öfverens — det vill säga den nuvarande motionären hade en reservation i det hänseendet, men den antogs icke i någondera kammaren. Sedan dess har motionären flera gånger motionerat om att åter få in denna bestämmelse i 24 § af norrländska arrendelagen, men det har icke ens af Andra kammaren bifallits.

Äfven om man, som jag, hade den uppfattningen 1909, att denna paragraf gärna kunde ha skrifvits på sätt motionären påyrkar, vill jag dock, när det då icke kom dit, icke vara med om att nu utan vidare sätta dit det. Jag är af den mening, att det kan vara skäl i att låta denna ändring bero på vidare utredning i frågan. Jag menar icke den utredning, som motionären påyrkar rörande den norrländska arrendelagen, utan det är en helt annan utredning, som jag härvid syftar på. Saken föreligger nog nu i något annat skick än 1909. Vi veta, att numera frågan om den kommunala beskattningen tagits upp och för närvarande är föremål för utredning af en kommitté eller kommission af sakkunnige eller hvad det nu kallas. Det har inom denna kommitté väckts förslag, som väl också läser komma inför Riksdagen, att anordna skogsbeskattningen på helt annat sätt än den nu är ordnad, så nämligen, att skogsbeskattningen helt och hållet skiljes från fastighetstaxeringen. Det är klart, att ett sådant skiljande har det allra största inflytande just på förevarande fråga, och jag tror, att det vore ganska olämpligt, att nu insätta i norrländska arrendelagen ett sådant stadgande, som motionären föreslår. Man kan icke säga, hur det skulle komma att verka, därest skogsbeskattningen lägges om på sätt som antydts. Det är nämligen förnämligast eller så godt som uteslutande beskattningen af skogen, som här är det afgörande. Det är den, som kan befaras föranleda de olägenheter, som motionären vill hafva aflägsnade genom detta tilläggsstadgande. Blir skogsbeskattningen lagd på annat sätt, går det nog icke för sig med ett sådant stadgande, som af herr Lindhagen påyrkats. Däraf skulle följa, såsom också framhölls i utskottet 1909, att t. ex. om arrendatorn verkställer nyodling på hemmanet och fastighetens taxeringsvärde på grund af den ökade arealen af odlad mark ökas, jordgären i allt fall skulle svara därför. Detta

Om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom m. m.

(Forts.)

Om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva fast egendom m. m.

(Forts.)

är naturligtvis obilligt. Den obilligheten förelåg väl äfven 1909, men att jag dock då kunnat vara med på det anförda stadgandet berodde på att jag icke ansåg denna omständighet vara af afgörande betydelse i förhållande till de olägenheter, som i form af ökad beskattning kunde drabba en ekonomiskt mindre bärkraftig arrendator genom en höjning af skogens taxeringsvärde.

Det är nog också så, att förhållandena i praktiken på många håll ligga litet annorlunda än 1909, sedan genom de ägostyckningar, som skett, skogen på många hemman till största delen skilts ifrån inägorna. Därigenom har åtminstone på sådana hemman som ägostyckats dessa förhållanden ordnats, så att ökad skogstaxering ej inverkar på den utarrenderade delens af hemmanet skatter. Jag tror därför, att det är bäst att icke nu åtminstone göra någon förändring. Man saknar alltför mycket utredning i frågan.

För min del tror jag också, att det icke är skäl i att lappa på den norrländska arrendelagen, förrän man kan få kännedom om, hur de jordbrukskommissioner, som enligt vanhäfslagen blifvit tillsatta, verka och genom dem också hur lagen verkat. Kommissionerna fingo icke sin instruktion eller sitt reglemente förrän förra året, och ha icke förrän då, om jag undantager Jämtland, där man började tidigare, trädt i någon egentlig verksamhet. Några upplysningar från dessa är det alltså för tidigt att kunna få.

Slutligen vill jag säga, att för den olägenhet, herr Mörtsell öfverklagat och som föranledt hans motion, till hvilken vi komma under mom. d), den ändring som här föreslås uppenbarligen icke har någon betydelse. Herr Mörtsell vill ju ha större trygghet för kommunen, men här är bara fråga om den ökning af skatten, som till äfventyrs framdeles kan uppstå, och icke om, af hvem den nu befintliga skatten skall betalas.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag inser nog, att, som man säger, norrlandslagstiftningens saga är all, och att det är svårt att få något vidare genomfördt. Men man skall i alla fall försöka förbättra det, som är dåligt, och särskildt försöka åtminstone väcka förslag om att de, som behöfva skyndsam hjälp, skola få den.

Jag är fullkomligt öfvertygad om, att det aldrig kommer att lyckas, utan man kommer att hänskjuta frågorna till de långa utredningarna, hvarefter desamma sedan, när det kommer till stycket, icke tagas i någon grundligare ompröfning. I alla fall, här är en fråga, där en del personer däruppe äfventyra mycket.

Nu sade herr Widén, att genom ägostyckningen missförhållandena kanske upphört att gälla, men att de i ett eller annat fall stå kvar. Det är visst icke ett eller annat fall. Läs bara herr Mörtsells motion, så skall herr Widén få se, hur mycket arrendatorerna däruppe, som icke fått sina hemman ägostyckade, lida under dessa förhållanden. Det är sålunda icke ett eller annat utan särdeles många

fall. Då är frågan: skola dessa särdeles många fall vänta på den framtidsmusiken, som kallas den kommunala beskattningsreformen, och är det säkert, att saken blir iakttagen, om icke uppmärksamheten fästes på densamma? Jag tror, att det är nödvändigt dels att få en lagstiftning om detta, medan man väntar på det myckna andra, och dels att man genom en skrifvelse får uppmärksamheten fästad på saken, så att den öfverhufvud taget kommer under ompröfning vid denna blifvande lagstiftning, ty här är ju fråga om exceptionella förhållanden, hvilket man lätt glömmer bort i en kommitté, som sitter i Stockholm.

Om
utvidgning af
lagen angående
förbud
i vissa fall för
bolag och före-
ning att för-
värfa fast
egendom. m. m

(Forts.)

Härmed var öfverläggningen afslutad. Herr talmannen, som under herr Lindhagens senaste anförande återkommit, framställde nu propositioner på dels bifall till utskottets hemställan samt dels afslag därå och bifall i stället till herr Lindhagens under öfverläggningen framställda yrkande; och blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

Vidare föredrogs *mom. c)*, hvarefter

Herr Lindhagen yttrade: Det här är ju också en hopplös punkt, men jag är i alla fall tvungen att påkalla herrarnas uppmärksamhet på densamma.

Norrlandslagstiftningen är en så kallad social lagstiftning, ett socialt experiment, om jag så får kalla det. När den kom till, skedde det genom kompromiss och med medvetande om, att den hade många luckor och brister. Då ligger det ju i sakens natur, att man bör följa en sådan lagstiftning med uppmärksamhet och se till, hur den verkar, se till, huruvida icke och i hvad mån luckorna böra på något sätt fyllas. Nu har emellertid det kommit till stånd ett uppdrag för herr Widén att undersöka verkningarna af förbudslagen, men i det uppdraget ingår icke en undersökning af förbudslagens komplement, nämligen vanhäfds- och arrendelagarna samt ägostyckningslagen. Jag kan icke alls förstå, hvad meningen är med att undantaga en sådan sak. Det är viktigt ur flera synpunkter, att en undersökning äfven om den saken kommer till stånd. Nu har utskottet gent emot frågan om undersökning af arrende- och vanhäfdslagarna sagt, att de äro tre år yngre än förbudslagen, och att det därför är för tidigt att nu undersöka deras verkningar. Det är en smaksak, hur lång tid man skall taga, men det finnes tillräcklig tid för att visa, att missförhållanden uppstått och att klagomål däröfver inkommit. Jag har i reservationen räknat upp några exempel, som herrarna kunna läsa.

Hvad slutligen angår den norrländska ägostyckningslagen, är den då icke yngre än förbudslagen utan minst lika gammal, fastän den en tid varit provisorisk, och jag förstår icke hvarför man ej äfven där skall undersöka, hur dessa ägostyckningar skett, helst som

Om
utvidgning af
lagen angående
förbud
i vissa fall för
bolag och före-
ning att för-
värjva fast
egendom m. m.

(Forts.)

det öfverlämnats åt befallningshafvandena att tämligen godtyckligt se efter, att de blifva verkställda — och det tillämpas olika hos olika befallningshafvande, hvaröfver klagomål försports. För öfrigt tycker jag, att när man skall sätta igång en undersökning om en sak, det blir att sätta igång en stor apparat, och man får resa på olika håll och göra förfrågningar på olika håll. Då är det lämpligt att använda denna apparat för att få ämnet bedömdt i dess helhet, så att man icke nödgas, när frågan kommer igen, sätta igång samma apparat för andra gången för att få utredning äfven om de andra frågorna. Därför ber jag att få yrka bifall till den af mig och herr Persson i Norrköping afgifna reservationen.

Härefter anförde:

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Äfven i denna punkt skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Det förhåller sig så, som den siste talaren uppgaf, att i det uppdrag, som vi talade om, när vi behandlade den första punkten i detta betänkande, icke ingår någon särskild anmodan att undersöka arrende- och vanhäfdslagarnas verkningar och icke heller ägostyckningslagens. Efter mitt förmenande är det icke heller skäl att i det hänseendet nu gå längre än hvad regeringen ansett sig böra göra. För den af regeringen intagna ståndpunkten har naturligtvis förelegat dels det skälet, att Riksdagen för sin del icke har begärt någon undersökning rörande arrende- och vanhäfdslagarna, oaktadt sådant varit påyrkadt, dels äfven det mycket giltiga skälet, att, såsom utskottet säger och såsom den siste talaren också erkände, arrende- och vanhäfdslagarna ännu varit i verksamhet endast en helt kort tid. De hafva visserligen trädt i kraft den 1 september 1909, men man kan knappast säga, att de varit i tillämpning sedan dess; och det skall väl ändå vara åtminstone *någon* tillämpning, för att det skall kunna löna sig att verkställa en undersökning i syfte att utröna huru lagarne verkat. Detta lär nu icke kunna bedömas.

Jag vill äfven fästa uppmärksamheten på att enligt den så kallade vanhäfdslagen eller uppsiktslagen, som den också kallas, det inom alla de norrländska länen tillsatts så kallade jordsbrukskommissioner, för att se till lagarnas tillämpning och särskildt hur jorden skötes på bolagens hemman. Dessa kommissioner hafva icke erhållit något reglemente förr än 1911 — reglementet är af den 27 januari 1911 — och det har gjort, att inom de flesta länen kommissionerna icke hafva haft någon som helst egentlig verksamhet förr än under år 1911. Hvad Jämtlands län beträffar, har kommissionen verkligen varit i verksamhet något längre, beroende på att jag satte densamma genast i gång, för att redan från första början efter lagens ikraftträdande få litet mera effektivitet i tillämpningen. Men det är uppenbart, att då kommissionerna i allmänhet börjat att arbeta först under fjolåret, det är alldeles för tidigt att nu komma och begära upplys-

ning af dem hur de nämnda lagarna verkat; och om man vänder sig till en sådan jordsbrukskommission och frågar härom, så blir det sannolika svaret: »Det kunna vi icke säga något om ännu, det är för tidigt. »Hvarför skall man då skriva till Kungl. Maj:t och begära en sådan utredning! Det är, synes mig, ändamålslost.

Nu vill jag, beträffande verkningarne af de båda här berörda norrlandslagarna och ägostyckningslagen säga, att om man vid undersökningen af förbudslagen finner att man kanske också kunde behöfva att något se till, huru t. ex. arrendelagen verkat, det är klart, att att regeringen då anbefaller en sådan undersökning. Men att Riksdagen på frågans nuvarande stadium skulle skriva till Kungl. Maj:t med begäran att sätta i gång med en undersökning i ämnet — vare sig på det sätt att för den redan anordnade utredningen anvisades förstärkta krafter eller ock så, att därför tillsättes en särskild kommission — det tycker jag icke är skäl, och om den uppfattningen har utskottet också allmänligen varit öfverens.

På dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Persson i Norrköping: Herr talman, mina herrar! De som voro i Riksdagen år 1909, när dessa norrlandslagar, arrendelagen och vanhäfDSLagen, antogos, minnas mycket väl, hurusom det rätt allmänt, åtminstone af majoriteten i denna kammare, ansågs, att dessa lagar i visst afseende förfuskats genom den kompromiss, som man slutligen nödgades gå med på på grund af kamrarnas olika beslut och för att få fram *någoting*. Man resonerade som så: bättre något än intet. Jag vill i sådant hänseende erinra om de otillfredsställande bestämmelser, som blefvo beslutade angående arrendatorernas rätt till nyodling och ersättning därför, angående arrendatorernas rätt till fiske m. m., för att nu icke omnämna den särskildt viktiga bestämmelse, som beröres i förevarande uttalandes mom. b).

På grund af detta vore det naturligtvis af synnerligen stort intresse för Riksdagen och, jag tror, äfven af synnerligen stor socialpolitisk och nationalekonomisk nytta, att Riksdagen blefve i tillfälle att följa dessa lagars verkningar redan från början utaf deras tillämpning eller, i hvart fall, så nära ifrån början som möjligt. Ty det anföres ju klagomål däruppi från än öfver det ena förhållandet och än öfver det andra; och när dessa klagomål framkomma och Riksdagen icke har en klar uppfattning af frågan, byggd på grundlig, allsidig och objektiv undersökning, är det ju synnerligen svårt för Riksdagen att bilda sig en uppfattning om, i hvilken mån dessa klagomål äro berättigade, eller i hvilken mån de äro oberättigade.

Jag påminner särskildt om ett uttalande, som herr Widén hade vid 1910 års riksdag, då det förelåg en motion om undersökning angående förbudslagens verkningar, och hvori han förklarade, att det syntes honom »angeläget, att en lagstiftning af socialpolitiskt och

Om
utredning af
lagen angående
förbud
i vissa fall jor-
bolag och jor-
ning att jor-
varjva fast
egendom m. m.

(Forts.)

Om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom m. m.
(Forts.)

nationalekonomiskt så ingripande betydelse som norrlandslagstiftningen följes med synnerlig uppmärksamhet»; och han betonade vidare, att »det icke bör öfverlätas åt agitationen allena, vare sig från ena eller från andra hållet, att i förening med pratet och ryktessmideriet grundlägga omdömena i denna fråga.» Jag anser, att hvad som 1910 gällde angående förbudslagen, i lika hög grad kan gälla 1912 angående de öfriga norrlandslagarna, d. v. s. arrende-, vanhäfds- och ägostyckningslagarna. Det är ovillkorligen fördelaktigt, att i fråga om dessa speciella lagar, som gälla för vissa särskilda delar af vårt land, nämligen de norrländska länen, Riksdagen alltid har så grundlig och fullständig kännedom som möjligt om just dessa lagars innebörd och verkningar på olika sätt. Det är, såsom det betonas i motiveringen till reservationen, af betydelse att få reda på, huru öfver hufvud taget denna norrländska arrendelag började att tillämpas från första början. Det har framhållits från vederhäftigt håll med full trovärdighet, att bolagen, innan lagen skulle träda i kraft, passade på att binda arrendatorerna med kontrakt på längre eller kortare tid, just för att bolagen skulle undgå den nya lagens verkningar. I hvilken utsträckning detta skedde, och med hvad resultat det skedde, därom svärfvar ju Riksdagen i ovisshet, därest icke en undersökning angående dessa förhållanden kommer till stånd.

Det har sagts, att tack vare den nya lagstiftningen i hithörande eller närgränsande ämnen bolagens ställning icke blifvit något som helst bättre och arrendatorernas ställning icke något som helst sämre, därför att bolagen genom att tvinga arrendatorerna att teckna kontrakt före arrendelagens ikraftträdande sålunda bundo arrendatorerna. I hvilken mån detta är riktigt eller icke riktigt, är jag icke kvalificerad att afgöra, och väl icke någon annan heller, som ej har lokalkännedom och vet hur det är däruppe. I hvart fall är icke Riksdagen på det klara med dessa frågor. Det betonades ju äfven vid dessa lagars antagande, hvilken oerhördt stor socialpolitisk och nationalekonomisk betydelse de skulle få. Därför kompletterades de med en särskild förordning angående jordbrukskommissioner. Det vore naturligtvis bra för lagstiftaren, om han redan från början genom ett särskildt organ kan hafva sin uppmärksamhet riktad på dessa jordbrukskommissioners verksamhet, för att alltid hafva sin ståndpunkt klar gent emot de olika förslag, som tilläfventyrs i framtiden vid följande riksdagar kunna framkomma angående dessa frågor.

Vidare har det anförts klagomål öfver att bolagen, trots vanhäfdslagen, söka tvinga arrendatorerna att utan skäligen ersättning förbättra den vanskötsel, som redan förut rådt på de utarrenderade ställena. När nu i hvart fall undersökning skall företagas angående förbudslagen, läser det väl erkännas vara af synnerligt behof påkalladt, att äfven vanhäfdslagens verkningar nu undersökas; och med tanke på att, isynnerhet från det håll som jag representerar, man har benägenhet och fog för att antaga att en lagstiftning, och allt

hvad som i fråga om undersökning och dylikt föregår en lagstiftning, ofta kommer för sent, undrar jag, om det icke vore skäl, att Riksdagen nu uttryckte sin mening om att samtidigt som undersökning skall verkställas angående förbudslagens verkningar, man äfven skall söka få en undersökning angående den norrländska arrendelagen, vanhäfdslagen och ägostyckningslagen.

Här har anförts, att vanhäfds- och arrendelagarna helt nyligen hafva börjat träda i verksamhet, och att det är så kort tid sedan deras bestämmelser började tillämpas. Men detta kan ju icke anföras gent emot ägostyckningslagen, ty den har varit gällande länge. Jag anser i hvart fall, att samma motiv, som förelågo för att man redan 1910 uttryckte önskvärldheten af en undersökning angående den norrländska förbudslagen, föreligga lika starka nu 1912 för att man skall uttrycka sin önskan om undersökning angående de andra norrländska speciallagarnas verkan och tillämpning. Om man icke följer lagarnas verkningar, och i synnerhet om man ej följer dessa speciallagars verkningar, då står man ju, när det yppas missnöje med dem från olika håll och reformförslag framkomma, tvekande, och man är icke beredd att fatta de beslut, som omständigheterna kanhända påkalla att man fattar *snart* och kanske omedelbart, för att hindra missförhållandens och olägenhetens ytterligare fortgående. Därför anser jag klokt, att man i tid, och då ett så godt tillfälle erbjuder sig, söker följa dessa lagars verkningar.

Af dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den af herr Lindhagen och undertecknad vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Karlsson i Fjäl: Herr talman! Jag för min del har alltid stått på den Lindhagenska ståndpunkten i fråga om norrlandslagstiftningen, och jag intar allt fortfarande samma ståndpunkt. Jag försökte vid tiden för förbuds- och arrendelagarnas genomförande i min ringa mån medverka till att dessa lagar skulle få större effektivitet än de slutligen fingo. Jag har också tillsammans med herr Lindhagen, sedan dessa lagar trädt i kraft, försökt påpeka en del misshälligheter och särskildt försökt visa huru dessa lagar kringgingos. Framförallt hvad arrendelagen beträffar har, såsom den föregående talaren omnämnde, påvisats, hurusom bolagen försökt kringgå denna lag genom att före arrendelagens ikraftträdande upprätta kontrakt med arrendatorerna, som bundit dessa för flera år fram öfver, och hvarigenom bolagen undandragit sig arrendelagens förpliktelser.

Nu har ju Kungl. Maj:t tagit hänsyn till de önskingar, som uttalats af Andra kammaren i fråga om en undersökning af förbudslagens verkningar, och uppdragit åt herr Widén att göra en undersökning i detta afseende. Denna undersökning skulle då omfatta äfven i hvad mån enskilda personer kringgingo lagen genom att förvärfva hemman och sedan öfverlåta dem åt bolagen. Jag kan

Om
utvidgning af
lagen angående
förbud
i vissa fall för
bolag och före-
ning att för-
värfva fast
egendom m. m.
(Forts.)

Om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom m. m.

(Forts.)

då icke underlåta att tycka, att det kunde varit klokt att i samband med denna undersökning taga uppdraget litet vidare och låta en undersökning om arrende- och vanhäfDSLagarna följa med, då ju dessa frågor ligga så nära den fråga, som här skall utredas. Framför allt är det skäl i att under en tid, då bolagen börja bli mera villiga, än hvad förut varit fallet, att sälja ifrån sig sina hemman, man undersökte, hvilka verkningar som ägostyckningslagen haft. Det är mig bekant, att Konungens befallningshafvande, hvilka, hvar och en inom sitt län, hafva att pröfva, huruvida tillräcklig skogsmark kommer att afsöndras för inägojorden, taga denna uppgift ganska nonchalant, så att alltför litet skogsmark afsöndras för detta ändamål. Jag skall be att så yrka bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Ja, det är framför allt för att under väntetiden bereda rättvisa åt de personer det här gäller, som jag yrkat bifall till reservationen, det är för att hjälpa dem i det betryck, som de skulle råka i under tiden.

Dessa lagar, som vi nu syssla litet med, blefvo till slut ganska märkvärdigt affattade. Ehuru det låg i sakens natur och äfven blifvit påyrkadt i vederbörande utredning, att arrende- och vanhäfDSLagarna skulle gemensamt gälla för hvarje bolagshemman, så erhöilo lagarna icke desto mindre en sådan lydelse, att det kommit att gestalta sig så, att där arrendelagen gäller, där gäller icke vanhäfDSLagen, och där vanhäfDSLagen gäller, där gäller icke arrendelagen. Jag vill blott taga ett exempel.

Då dessa lagar trädde i kraft den 1 september 1909, inträffade, såsom vi veta af föregående utredningar — herr Karlsson i Fjäl framhöll särskildt detta i kammaren och det är för öfrigt ett känt faktum — att bolag, som förut icke hade kontrakt med sina arrendatorer, ofta passade på att ingå aftal med dessa om arrende för en längre tid, hvarigenom arrendatorerna icke kommo i åtnjutande af den nya lagens fördelar. Den norrländska vanhäfDSLagen skall emellertid tillämpas på dessa arrendatorers hemman. Nu har det inträffat, och man har framfört klagomål härom till mig, att bolagen på vissa håll försöka tvinga arrendatorerna att utan någon ersättning sätta de mest vanhäfdade hemmanen i stånd, hemman, som arrendatorerna mottagit fullkomligt vanhäfdade, vid äfventyr att, om de underlåta detta, få flytta. De få således icke något gagn af arrendelagen, utan i stället tvingas de af bolagen att utan ersättning sätta i stånd fullkomligt vanhäfdade hemman.

Jag vill göra den interpellationen till herr Widén: Tycker herr Widén verkligen att det är en sak, som man kan låta gå, och som man kan affärda med att man skall vänta ännu några år, tills ännu flera sådana missförhållanden hunnit inträda? Är det icke snarare vår skyldighet att ingripa så snart som möjligt och se till hvad som kan vara att göra i detta hänseende. |

Slutligen vill jag påpeka, att herr Widén i sitt svaromål förbi-

gick ägostyckningslagen. Den är dock lika gammal som förbudslagen, hvarför påståendet att undersökningen skulle vara för tidig, icke gäller den lagen. Utskottet har här så godt som fullständigt förbigått motionen i denna del.

Efter härmed slutad öfverläggning gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på afslag därå och bifall i stället till den af herrar Lindhagen och Persson i Norrköping afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid af herr Lindhagen, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i mom. c) af utskottets förevarande utlåtande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herrar Lindhagen och Persson i Norrköping afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utvisade 103 ja mot 67 nej, och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Slutligen föredrogs *mom. d)* och yttrade därvid

Herr Mörtsell: Herr talman, mina herrar! Utskottet har afstyrkt min och mina medmotionärers motion icke på grund därå, att utskottet ansett den ifrågasatta lagändringen obehöflig, utan på den grund, att anstalter redan skulle vara träffade för en lagändring, som skulle råda bot på det missförhållande som i motionen afses.

Utskottet anser, att såväl vi motionärer som de kommitterade från Malå församling, som skrifvit till justitieombudsmannen om denna sak, skulle ha en oriktig uppfattning om hvar felet ligger till denna olägenhet att kommunalnämnderna icke kunna utfå kommunalutskylderna af vissa sågverkshemman, som äro utarrenderade. I motionen påstås, att skälet härtill är att söka i § 24 af den norrländska arrendelagen, som antogs 1909, men utskottet anser, att felet ligger hos kommunallagarne, som bestämma, att arrendatorn skall erlägga de utskylder, som påföras den arrenderade egendomen. Detta senare må nu vara riktigt, men om jag upplyser om hur det

Om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom m. m.
(Forts.)

Om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förning att förvärfa fast egendom m. m.

(Forts.)

gått till i våra trakter under många år, så skola herrarne inse, att vårt misstag varit förlåtligt. Under de många år, som trävarubolagen ägt hemman inom de olika kommunerna däruppe, ha i regel bolagens ombudsmän betalat kommunalskatten på uppördsdagen, och det så punktligt, att kommunalnämnderna ha funnit bolagen vara de säkraste skattebetalare de haft. Denna skattebetalning har skett på grund af en öfverenskommelse mellan arrendator och jordägare. Bolagen ha nämligen i regel för de arbeten de haft att utföra anlitat företrädesvis sina arrendatorer — och det får man ju hålla bolagen räkning för — och då har det varit så lätt för dessa arrendatorer att vid uppgörelsen om arbete för vintern säga som så: »När jag neddrifver den och den timmerposten anhåller jag att inspektorn passar på och betalar mina kommunalutskylder när tiden kommer, så skall jag likvidera dem när jag kommer med min arbetsräkning.» Det inses ju lätt, att när nu arrendelagen kom med sina nya ålägganden för jordägarne så började äfven dessa se efter, hvilka fördelar de kunde vinna, och följden häraf har blifvit, att de upphört att betala utskylderna för utarrenderade hemman. För att belysa, hur dessa saker gestaltat sig, skall jag be att få uppläsa några korta utlåtanden, som jag fått från några kommunalnämndsordförande. Kommunalnämndsordföranden i Arvidsjaur skrifer: »Debiteringen har alltid hittills ställts på ägaren, men efter hvad som förljudes, åtminstone från Sävenäs bolags ombud så är det nog nu sista gången så får ske.» Och ifrån Sorsele församling har meddelats mig, att då afkortningslängden i år föredrogs på kommunalstämman, det visade sig, att 60 procent af restlängden belöpte på sågverks-hemman utarrenderade till arrendatorer. Ifrån Stensele skrifer kommunalnämndsordföranden: »I slutet af året hölls utmätning, därvid grödan måste utmätas. Bolaget tillfrågades af förrättningsmannen, om icke bolaget i fråga ville erlægga beloppet för denna ömmande omständighet, men bolaget vägrade bestämdt att erlægga beloppet.»

Det visar sig sålunda vara synnerligen nödvändigt, att den ifrågasatta lagändringen kommer till stånd. Fråga är då huruvida den skrifvelse, som redan är aflåten, nöjaktigt tillgodoser denna sak. Om kommunallagen ändras därhän, att jordägaren i sista hand göres ansvarig för skatterna, så kunde man väl hoppas, att den nya arrendelagen också kommer med på släp och finge den ändring som behöfves. Jag vill emellertid härvidlag fästa uppmärksamheten på något, som enligt min tanke är synnerligen viktigt, och det är, att när lagändringen genomföres man iakttager all varsamhet i stadgandenas affattning, så att kommunalmyndigheterna i möjligaste måtto slippa att gripa till utmätning mot dessa arrendatorer. Olämpligheten af dylika utmätningar har jag påvisat i motionen. Först och främst är det mycket motbjudande att, såsom skett i det relaterade fallet från Stensele, utmäta grödan, då intet annat finnes. Och om det finnes ett år löseegendom att utmäta, så finnes det icke

ett annat år, och denna utväg kan sålunda icke i längden användas. Härtill kommer, att det finnes många platser i dessa vidsträckta socknars utkanter, där det icke finnes några spekulanter, som bjuda på utmätt löseegendom, hvilken sålunda ej heller kan försäljas till nöjaktigt pris. Om däremot lagen ändras så, att i sista hand jordägaren skall gällda utskylderna, så komma vi in på samma utmärkta förhållande, som har funnits förut, nämligen att frågan om skattens erläggande blir föremål för en uppgörelse mellan jordägaren och arrendatorn, så att jordägaren förskotterar de hemmanet åliggande skatterna till kommunen och tar igen hvad han lagt ut genom det arbete, som arrendatorn utför för jordägarens räking. På detta sätt blir ju all rättfärdighet uppfylld.

Af den reservation, som herr Lindhagen bifogat betänkandet, och hvad jag nu anfört om sakförhållandena torde framgå, att denna fråga har en stor betydelse. Det är därför af allra största vikt, att Andra kammaren bifaller herr Lindhagens reservation, hvarigenom frågan åtminstone kan blifva mera belyst och det blir möjligt att påskynda den ifrågavarande lagändringen. Det är nämligen viktigt, att denna ändring sker så fort som möjligt, ty vi skola komma ihåg, att dessa jordägare skörda de hufvudsakliga inkomsterna af dessa hemman, men dock äro skattefria till kommunen, och att dessa förhållanden, såsom i reservationen framhålles, utgöra en tyngd för de själfägande bönder, som finnas inom ifrågavarande socknar.

Herr talman, jag ber att på det lifligaste få hemställa om bifall till herr Lindhagens reservation.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Ja, äfven den förevarande motionen har utskottet afstyrkt. Nu har här emellertid yrkats bifall till en reservation, som i någon mån lägger saken på en annan bog, och äfven tycks syfta åt ett annat håll, än dit motionären vill komma. Men denna reservation kan än mindre bifallas.

Motionären har afsett att kommunen måtte erhålla säkerhet för att den verkligen skall få ut kommunalutskylderna för en utarrenderad fastighet. Reservanterna lägga däremot frågan på ett annat sätt, i det de yrka, att jordägaren skall vara arrendatorn ansvarig för de utskylder, som arrendatorn skall utgöra enligt kommunallagarna. Detta yrkande är sålunda ett helt annat än motionärens, och såvidt jag kan se, är det tämligen osäkert, om kommunen blir hjälpt genom att jordägaren på det sättet ställes ansvarig gentemot arrendatorn.

Nu är det ju visserligen ingen fråga om att det icke är missförhållanden som motionären berört; men jag är alldeles öfvertygad, att dessa icke härleda sig från den norrländska arrendelagen, det ha f. ö. äfven reservanterna medgifvit. Denna lag har i nu ifrågavarande afseende icke något annat stadgande än den vanliga arrendelagen och öfverensstämmer äfven med kommunallagarna i denna del. Det är icke här vi ha att söka anledningen. Jag tror, att döma af för-

Om
utvidgning af
lagen angående
jordbruk
i vissa fall jord-
bolag och jor-
ning att för-
värva jas-
egendom m. m.

(Forts.)

Om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom m. m.

hållanden på detta område, som framträdtt inom mitt län, att så länge bolagen röstade för fastigheterna, och arrendatorerna icke gjorde anspråk på sin rätt i det afseendet, betalade bolagen skatter och det blef icke vidare tal om den saken, men sedan arrendatorerna börjat göra anspråk på att, såsom de hafva rätt till, få rösta för fastigheten, ha bolagen kommit under fund med, att de icke vidare behöfva betala utskylderna; och så har kommunen blifvit utan. Så antager jag, att förhållandena gestaltat sig. Jag känner visserligen icke till hur det är där uppe i det nordligaste Norrland, men så förhåller det sig i mitt län, och jag gissar, att det är på samma sätt i lappmarken.

(Forts.)

Hvad nu beträffar det sätt, hvarpå man skall lösa den här frågan, så hjälper det icke med en sådan ändring i arrendelagen, som motionären föreslagit. Den allmänna arrendelagen gör ju i detta hänseende icke annat än hänvisar till de bestämmelser, som gälla enligt lag, och den norrländska arrendelagen, som i denna del öfverensstämmer med den allmänna arrendelagen, säger, att arrendatorn ej må förpliktigas att ansvara för annan för fastigheten utgående skatt eller allmän tunga, än som enligt föreskrift i därom utfärdad lag — det vill säga annan lag än arrendelagen — eller författning åligger brukare. Sålunda kommer en ändring i kommunallagarna eller förmånsrättsförordningen, då en sådan göres, att utan ändring i arrendelagen medföra den påföljd, som motionären här önskar.

Nu torde herrarna här erinra sig från 1910 års riksdag, att då med styrka gjordes gällande, att kommunalutskylder af fastighet borde erhålla bättre förmånsrätt, än för närvarande är förhållandet, och bland motionärerna befunno sig också en hel del norrlänningar. Herrarna torde erinra sig, huru åtminstone ett par af dem stodo upp och skildrade precis enahanda förhållanden, som motionären i dag talat om. Detta var vid 1910 års riksdag. Då var emellertid motionen lagd så, att lagutskottet icke ansåg sig kunna tillstyrka den, men det oaktadt beslöt kammaren bifalla motionen i syfte att förmånsrätt i fastigheten skulle kunna erhållas för kommunalutskylder, äfven då fastigheten var utarrenderad. Vid 1911 års riksdag återkommo dessa samma motionärer, äfven de norrländska, med samma motion, och nu beslöt Riksdagen den skrifvelse, som utskottet här omtalat, af innehåll, att Kungl. Maj:t ville utreda, hur bättre förmånsrätt kunde erhållas för kommunalutskylder, därvid bland annat afsågs att äfven beträffande utarrenderad fast egendom det kunde medgifvas förmånsrätt i fastigheten.

Det är uppenbart, att den lagstiftning, som Riksdagen begärde i föl, verkligen kommer att afhjälpa det missförhållande, som motionären åsyftar. Riksdagens skrifvelse är nu öfverlämnad till kommunal-skatteskommittén och torde kanske snart nog komma att föranleda till något resultat.

Hvad angår mitt län kan jag icke uppgifva, hur många fastigheter, tillhöriga bolag, som äro utarrenderade efter den *norrländska* arrendelagen och huru många enligt den *allmänna* arrendelagen, men

jag skulle tro, att det är ungefär lika många enligt båda lagarna. Om förhållandet i denna del är liknande på andra håll, är det uppenbart, att ett bifall till vare sig motionen eller reservationen och en ändring i norrländska arrendelagen icke alls skulle hjälpa förhållandena, där den allmänna arrendelagen gäller. I mitt län ha vi många arrenden, som äro ingångna enligt sistnämnda lag under närmaste tiden före den 1 september 1909 på 20 år, och då är det föga hjälpt med afseende på utfåendet af utskylderna för dessa egendomar, om man bifaller vare sig motionen eller reservationen.

Om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom m. m.
(Forts.)

Det är klart, att en sådan utredning, som jag lämnat, äro de icke i stånd att göra där uppe i lappmarken; därför är det naturligt att motionen kommit fram; det är icke att undra på. Men jag kan icke se, att det finnes någon möjlighet att hjälpa saken genom bifall till motionen eller till reservationen. Men däremot blir den hjälpt genom en lagstiftning i enlighet med den skrifvelse, som gick i föl. Nu har, hvad särskildt reservationen beträffar, denna, som sagdt, lagt saken på en något annan bog. Reservanterna tänka icke så mycket på kommunen och dess rätt att få ut kommunalutskylderna, utan vilja hjälpa arrendatorerna. De vilja, att arrendatorn skall berättigas att af jordägaren få tillbaka de utskylder, som arrendatorn enligt kommunallagarna skall betala. Men det är väl ändå icke tänkbart, att Riksdagen kan skriva till Kungl. Maj:t och begära, hvad angår Norrland eller åtminstone i Lappmarken, ett sådant stadgande som här begäres, eller att arrendatorn skall få igen af jordägaren de utskylder, han enligt kommunallagarna skall betala. Han skall väl ändå betala något själf; och man måste äfven tänka på, hvilket inflytande detta måste ha på den kommunala rösträtten och hvad därmed äger samband.

Jag kan icke se, att Riksdagen kan bifalla motionen eller aflåta en sådan skrifvelse, som reservanterna föreslagit, utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan äfven i denna punkt.

Herr Lindhagen: Det är ju så, att det är lätt att finna på hinder för allting, men då kommer man ju aldrig ur fläcken med den sak det gäller. Förhållandet är, att motionären har, som sagdt, tänkt mest på kommunerna. Nu är det så, att kommunerna ha att hålla sig direkt till arrendatorn enligt kommunallagarna, och dessa kunna icke ändras genom arrendelagen. Men den norrländska arrendelagen försöker hjälpa arrendatorerna i vissa fall genom att framhålla, att jordägarne icke få i sina arrendekontrakt öfverflytta på arrendatorerna vissa af jordägarnes bördor, och denna arrendelag kan också säga å andra sidan, att arrendators allmänna utskylder skall jordägaren till någon del godtgöra honom. Då nu motionären väckt förslag i form af en ändring i arrendelagen, kan man hjälpa motionens eget syftemål på det sättet, att, om bolagen få större ersättningsskyldighet mot arrendatorerna, det är större anledning att få ut utskylderna af bolaget än enligt nu gällande lagstiftning.

*Om
utvidgning af
lagen angående
förbud
i vissa fall för
bolag och för-
ening att för-
värfa fast
egendom m. m.
(Forts.)*

Å andra sidan kan man tillgodose ett annat kraf, som motionärerna visserligen icke tänkt på, men som faller inom området för deras motion, nämligen att hjälpa arrendatorn så, att han får ersättning, helt eller delvis, från jordägaren för utskylder, som han skall betala till det allmänna. Man kan sålunda slå ihop dessa bägge saker, och det är väl icke något ondt i det. Då är frågan: är det riktigt att tänka sig, att jordägaren till någon del ersätter arrendatorn de kommunalutskylder denne skall betala till kommunen? Ja, det är oerhördt viktigt, framför allt i lappmarkerna, men kanske också på åtskilliga andra ställen i Norrland. Ty hur förhåller det sig där, om jag nu särskildt tar lappmarkerna? Jo, 1873 ägde kronan ännu alla lappmarksskogarna. Men kronan begick den oförsiktigheten att afhända sig äganderätten till dem, utan att se till, att det verkliga ändamålet med denna afhändelse gick i uppfyllelse. Hufvudsakliga inkomstkällan för invånarna däruppe var skogen, och meningen var, att arrendatorerna på dessa små jordbruk skulle ha stöd af denna skog. Det gick om intet, ty i stället köptes hemmanen af bolagen eller också utarrenderades till dem denna afverkningsrätt, som bönderna skulle ha på 50 år. Då uppstod det oerhörd orättvisa förhållandet, att denna arrendator, som icke hade någon inkomst af skogen, i alla fall fick betala alla hemmanets utskylder, och den bonde, som hade bortarrenderadt sin inkomst af skogen på 50 år, råkade i precis samma fördömelse. Han fick ensam, utan att ha någon inkomst af skogen, betala alla hemmanets utskylder. Det har, om jag så må säga, blifvit ett folk kraf uppe i lappmarkerna, att denna börda på något sätt skulle afllyftas och att kronan, som gaf skogen för att gynna befolkningen och ge den inkomster bland annat till bidrag för utskylder, skulle göra något därvidlag. Det har blifvit ett verkligt folk kraf, och detta folk har rättighet att fordra, att kronan står fast vid sina afsikter och ser till, att inkomsten af skogen användes till sina ändamål. Den reservation, som förekommer under punkt 2, syftar, redan den, ju i någon mån till detta resultat. Den grundar sig på en proposition, som afgafs 1907, och på norrlandskommitténs betänkande. Nu kan därför motionärernas förslag bifallas på det sätt, att man begär en undersökning. Det står i reservationens kläm — jag skall be att få fästa herrarnas uppmärksamhet därpå — att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära ett öfvervägande, i hvad mån i 24 § i norrländska arrendelagen bör kunna intagas någon föreskrift om att jordägaren skall vara arrendator ansvarig för arrendators kommunalutskylder. Däraf följer, att det blir rättvisa för arrendatorn, som man så länge önskat och som arrendatorn har rättighet att få. Och därutaf följer äfven, att det på den vägen blir större utsikter för kommunen att kunna utaf jordägaren få ut dessa utskylder. Det kan ju hända, att Riksdagen nu icke tilltror sig att på något sätt hjälpa folket i allmänhet, och att man egentligen icke vet, hur man skall bära sig åt för att komma alla dessa människor till hjälp på något sätt. Men när de förhållanden, som nu relaterats,

äro allmänt kända och vitsordade äfven af motionärerna och alla herrar norrlänningar, i synnerhet de från lappmarkerna, tycker jag, att, om då begäres en undersökning i hvad mån en ändring i föreslagen riktning af 24 § i norrländska arrendelagen kan komma arrendatorerna till hjälp och på samma gång bereda någon förmån för kommunerna, Riksdagen eller åtminstone denna, som det heter, folkvalda kammare, nu efter det s. k. genombrottet skulle våga sig på att bifalla en så försiktigt affattad begäran om utredning i en fråga, som är en lifsfråga för så många människor däruppe. Jag skall därför be att få yrka bifall till reservationen.

Om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfva jast egendom m. m.
(Forts.)

Härmed var öfverläggningen afslutad. I enlighet med de under densamma gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner på dels bifall till utskottets hemställan samt dels afslag därå och bifall i stället till den af herr Lindhagen afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen hafva flertalets röster för sig. Som emellertid votering begärdes, uppsattes, justerades och anslogs nu följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i mom. d) af utskottets förevarande utlåtande nr 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med afslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den af herr Lindhagen afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Voteringen utföll med 90 ja och 82 nej, hvadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Herr statsrådet friherre *Adelswärd* öfverlämnade Kungl. Maj:s propositioner:

angående användande af öfverskott i den s. k. Djurgårdskassan till vissa reparationsarbeten vid Ulriksdals slott samt för anordning af fullständig värmeledning inom Drottningholms slott;
angående tilläggs pension åt skrifbitrådet hos generaltullstyrelsen Blenda Amanda Lindström;
angående vissa nya bestämmelser i afseende å mått och vikt;
angående utgifvande af en ny upplaga af handboken »Sveriges land och folk»;

angående reglering af aflöningsförhållandena m. m. beträffande amanuenser m. fl. befattningshafvare vid universitetens i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutets vetenskapliga institutioner;

angående upplåtande af områden från förra korpralsbostället Åsby nr 1 i Östergötlands län; och

angående upplåtande af vissa områden från förra fänriksbostället Hålfredstorp nr 1 i Kalmar län.

Samtliga dessa propositioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 11.

Vid föredragning därefter af Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning af inom båda kamrarna väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående anordnande af en planmässigt bedrifven effektiv nykterhetsundervisning, biföll kammaren hvad utskottet hemställt.

§ 12.

*Angående
upphäfvande
af de person-
liga afgifterna
till stat och
kommun.*

Slutligen upptogs till behandling Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående afskaffande af de personliga afgifterna till stat och kommun.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 37, hade herr *Hage* hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning, huruvida ej den personella afgiftsskatteprincipen i alla dess former, mantalspengarna samt de personliga afgifterna till landsting och skola, borde bortfalla ur stats- och kommunalbeskattningen, samt för Riksdagen — eventuellt i samband med förslag i öfrigt till omläggning af stats- och kommunalbeskattningen — framlägga de förslag, hvartill den gjorda utredningen kunde gifva anledning.

Utskottet hemställde, att Andra kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida och under hvilka förhållanden de personliga afgifterna — mantalspenningarna, den personliga sjukvårdsafgiften och den personliga folkskoleafgiften — måtte kunna upphävas, samt för Riksdagen framlägga de förslag till ändringar i vederbörliga författningar, som denna utredning kunde föranleda.

Reservation var emellertid afgifven af herrar *Andersson* i Höckerum, *Sommelius* och *Larsson* i Gallstad.

Sedan utskottets hemställan föredragits, lämnade herr talman på begäran ordet till

Herr *Andersson* i Höckerum, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Utskottet säger i sitt utlåtande: »Visserligen utgöra

de nuvarande personliga skatterna småbelopp, som ej alltid kunna sägas tynga de betalande.» Dessa små personliga skattebelopp till staten, mantalspengarna, till landstinget sjukvårdsafgiften och till kommunerna folkskoleafgiften, hvilka för den enskilde ej spela någon nämnvärd roll att erlägga, utgöra dock samlade afsevärda belopp. Sjukvårdsafgifterna utgjorde t. ex. år 1906 898,767 kronor, år 1907 905,800 kronor, år 1908 1,337,072 kronor och år 1909 885,894 kronor eller tillsammans för dessa fyra år 4,027,531 kronor. Skulle sjukvårdsafgiften i enlighet med utskottets hemställan upphävas, kunde man riskera, att den så viktiga sjukvården ej komme att blifva tillräckligt tillgodosedd. Åtminstone kan man befara, att så skulle hända inom landstingsområden, där landstingens finanser äro mindre goda.

Herr talman, med stöd af hvad jag sålunda nu anfört yrkar jag afslag å såväl motionen som å utskottets hemställan.

Vidare anförde:

Herr Hage: Herr talman, mina herrar! Den motion, som jag nu har väckt, bottnar i en tendens, som under de senaste åren verkligen gjort sig gällande inom vår skattelagstiftning. Det är nämligen så, att det i vår skattelagstiftning har alltmera kommit till synes en sträfvan att komma bort ifrån den personliga beskattning, som här är tal om. Det kan ju konstateras, att det på denna grund har borttagits en hel del personliga skatter, exempelvis den personliga skyddsafgiften, vinören och fattigvårdsafgiften. Slutligen, nu allra senast har man lagt afgifterna till prästerskapet, hvilka förut delvis bestodo i personliga afgifter, på ett sådant sätt, att de nu utgå efter samma principer som gälla för kommunala skatter i allmänhet. Det är med anledning af detta förhållande, samt på grund af den omständigheten, att det vid upprepade tillfällen här i Riksdagen har framburits motioner om ett fullständigt borttagande utaf de personliga skatterna, som jag har vågat väcka denna motion. Jag har nämligen kommit till den uppfattningen — hvilken också har kommit till synes här i Andra kammaren — att det nu är på tiden, att vi öfvergå, i samband med en omläggning af kommunal- och statsbeskattningen, till att fullständigt få bort denna personella skatteprincip, och detta så mycket mer som vi stå tämligen ensamma i detta hänseende i jämförelse med de andra länderna i Europa. Det konstaterades nämligen här i Riksdagen under en debatt vid ett föregående tillfälle, att vi beträffande denna sak inta samma ståndpunkt som endast tre andra länder i Europa, nämligen Ryssland, Sachsen och Frankrike. Det var år 1878, som vi voro i den ställningen, och jag antar, att detta sakförhållande fortfarande existerar. Men det påpekades äfven vid ett annat tillfälle, att vi på sätt och vis stå alldeles ensamma, när det gäller dylika afgifter. Utaf förut nämnda nationer är det nämligen ingen, som *i detalj* hade sina

Angående
upphäfvande
af de person-
liga afgifterna
till stat och
kommun.
(Forts.)

Angående
upphäfvande
af de person-
liga afgifterna
till stat och
kommun.
(Forts.)

personliga afgifter lagda så som Sverige nu har. Det fälldes vid detta senare tillfälle, jag tror det var 1872, af en talare i Första kammaren, ett yttrande så lydande: »En kapitationsavgift, en gång för alla fixerad och bestämd och ovilkorligen lika för alla medborgare som här i Sverige, existerar icke, så vidt jag vet, i något annat land i Europa». Vi skulle alltså i detta hänseende stå fullkomligt ensamma för oss själfva med afseende på dessa personliga skatteprincipers tillämpande.

Det har, som sagdt, vid föregående tillfällen, flera gånger framkommit den uppfattningen, att vi borde öfvergå till att afskrifva dessa skattebördor. Denna uppfattning har framkommit från *alla* partier; jag vill endast påminna om, att år 1896 uttalade sig t. ex. herr Andersson i Nöbbelöf och äfven herr von Friesen i denna kammare just för ett borttagande af dessa personliga skattebördor.

Nu vill jag särskildt påpeka, för att i någon mån bemöta den kritik, som möjligen kan riktas mot förslaget, att det förslag, som nu föreligger från utskottet, går ut på, att det skulle göras en undersökning, *hurvida* man skall kunna ta bort dessa personliga skattebördor. Man kan alltså göra gällande med anledning af den kläm, som utskottet kommit till, att man icke behöfver vara rädd för, att man genom ett bifall kommer fram till ett förhastadt beslut, till en förhastad åtgärd. Utskottet har ju, som sagdt, slutat med att yrka på en undersökning af dessa förhållanden, och man kan alltså med lugn besluta sig för en sådan undersökning, då, som sagdt, utskottet icke har definitivt sagt ifrån, att dessa afgifter skola borttagas.

Det har i detta sammanhang flera gånger gjorts den invändningen, att dessa afgifter, speciellt mantalspengarna, ha så gammal häfd för sig och att de äro så invanda i den allmänna föreställningen, så att man på grund däraf har svårt att gå ifrån dem. Men häremot kan väl ändå sägas, att man bortfört så mycket annat ur våra skattebestämmelser, som också haft häfd för sig. Jag behöfver bara erinra om grundskatterna, som ha borttagits, och som säkerligen äfven de hade gammal häfd för sig. Alltså bör *den* invändningen ej väga så tungt.

Det har också gjorts en annan invändning. Det har sagts: dessa mantalspengar skola i viss mån utgöra ett bevis för att de människor, som betala dem, ha ett visst samband med samhället; de skulle på sätt och vis »konstituera medborgaren», som man har sagt. Men, mina herrar, hur går det då i sådana länder, där man redan har öfvergått till att borttaga eller fullständigt har borttagit alla sådana personliga skatter? Där råder väl dock fortfarande det förhållandet, att det finnes lika godt samband mellan samhället och medborgarne det oaktadt? Jag finner alltså detta skäl, som jag vid flera tillfällen har fått höra uttalas, redan af *den* omständigheten icke vara hållbart. Dessutom kommer det ju fortfarande att blifva så — äfven om det nu skulle inträffa, att dessa personliga skatte-källor bortföras — att alla medborgare i samhället det oaktadt få

betala skatt. Vi ha ju nämligen den indirekta beskattningen, som icke någon kommer ifrån, och denna indirekta, mycket dryga och kännbara beskattning, är ju så lagd, kan man väl säga, att medborgaren verkligen¹ erfar sambandet med samhället. Dessa indirekta skatter äro nämligen så tryckande, att det väl icke torde kunna sägas annat än, att medborgarna genom dem få betala en sådan afgift till staten, att de på ett mycket kännbart sätt få erfara, att de tillhöra samhället.

Angående
upphäfvande
af de person-
liga afgifterna
till stat och
kommun.
(Forts.)

Detta är några af de skäl, som jag här velat framföra som motiv för ett bifall till det förslag, som här framlagts. Jag skulle emellertid ytterligare vilja visa på det förhållandet, att 1900 års skattelagstiftningskommitté tillstyrkt borttagandet af mantalspengarna. Den har vidare tillstyrkt borttagandet utaf de personliga folkskoleafgifterna, men den har däremot med afseende på den tredje skatteform, som jag har upptagit i min motion, nämligen de personliga sjukvårdsafgifterna, yrkat på, att dessa skulle bibehållas, ehuru den dock därvidlag sagt, att den anser, att de böra bibehållas endast *tillsvidare*. Alltså har denna skattelagstiftningskommitté af år 1900 tänkt sig, att man bör gå öfver till en afskrifning utaf de personliga skattebördorna, *äfven när det gäller sjukvårdsafgifterna*.

Jag skall be att få anföra som ett motiv för mitt yrkande hvad 1900 års kommittébetänkande säger med afseende på de personliga skattebördornas, speciellt mantalspengarnas, borttagande. Den uttalar sig på följande sätt: »Hvad nu mantalspengarna beträffar, torde det icke kunna förnekas, att bibehållandet af dessa vid sidan af ett skattesystem, som ansetts böra grundas å den personliga skatteförmågan, skulle vara föga följdriktigt, och kommittén har så mycket mindre kunnat hysa någon betänklighet för sin hemställan, att ifrågavarande skatteform må ur statens skattesystem utmönstras som dess ringa finansiella betydelse gör, att statskassan utan någon vidare afsaknad kan undvara dessa.» Så yttrar sig denna skattelagstiftningskommitté, och jag tror, att detta yttrande är af sådan art, att vi kunna räkna det till ett af de starkaste motiv, som kunna anföras för borttagandet af dessa personliga skattebördor.

Nu har den föregående ärade talaren särskildt berört sjukvårdsafgifterna och talat speciellt om dem. Han ville göra gällande, att summan af dessa personliga sjukvårdsafgifter är så synnerligen stor. Ja, det är väl så, att när man läser upp sådana siffror, är det svårt att bedöma dem, om man icke ställer dem i relation till andra beskattningssiffror i allmänhet. Om man ej gör detta, då kan man möjligen påstå, att dessa summor verkligen äro stora. Men jag tror, att om vi gå att bedöma storleken af dessa siffror *realisationsvis*, skola vi finna, att dessa summor egentligen är ganska små, när det kommer till kritan, d. v. s. när vi jämföra dem med summan af de afgifter, som erläggas på detta skatteområde.

Slutligen föreställer jag mig, att det icke skall blifva någon svårighet att lägga beskattningen för landstingen på sådant sätt, om

Angående
upphäfvande
af de person-
liga afgifterna
till stat och
kommun.

man borttar dessa sjukvårdsafgifter, att vårt sjukvårdsväsende likväl blir tillbörligt tillgodosedt.

Med anledning af hvad jag nu anfört, skall jag alltså be att få yrka bifall till min motion eller, rättare sagdt, till utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr Carlson i Herrljunga: Herr talman! I den här föreliggande frågan ställer jag mig helt och obetingadt på reservanternas sida. Jag kan nämligen icke förmå mig att tro, att krafvet på denna reform skulle vara så starkt ute i landet, att vi för den skull nu böra besluta i öfverensstämmelse med utskottets hemställan.

Såsom af utskottsutlåtandet framgår, är det inte här fråga om några småsummor, som till stat och landsting inflyta på den här vägen. Utskottet har ju angifvit dem till 825,000 kronor för staten och 905,800 kronor för landsting och städer. Dessutom ha vi lika stora belopp, om icke större, i kommunerna till skolor och dylikt. Detta är ju, enligt mitt förmenande, rätt afsevärda belopp, som man här skulle afstå ifrån, om utskottets föreliggande förslag vinner Riksdagens bifall. Däremot anser jag det vara rena bagateller för den skattskyldige att erlægga honom påförda mantalspengar. Och jag tror äfven, att hvarje svensk medborgare, som hyser någon solidaritetskänsla med nationen i öfrigt, skall i fortsättningen såsom hittills med glädje betala denna sin lilla tribut till det allmännas behof. Under den tioårsperiod, jag haft att göra med skatteindrifning där hemma i min socken, har jag ännu aldrig, mig veterligt, hört någon enda klaga öfver det orimliga i denna beskattning, utan alla ha med nöje betalt den, och för öfrigt är det ju så, att den, som för fattigdoms skull ej kan betala sina mantalspengar, får dem afkortade. För öfrigt hyser jag för min del den uppfattningen, att medborgaren i ett ordnad samhälle bör känna sig solidarisk med de öfriga medborgarna och i den mån han kan bidra till de utgifter, som äro erforderliga för ordningens fortbestånd. Man skall icke bara göra anspråk på medborgarrätt utan äfven medborgarplikt i den mån man kan, och här på detta område anser jag ingen så synnerligen stor svårighet föreligga. Man talar så mycket om, att man skall lägga beskattningen där den kan bäras med jämnmod. Man skall sålunda endast beskatta kapitalet, men hvarför icke äfven beskatta individerna litet? Dessa 40 ören blir ju ingen stor skatt på personen. En arbetare behöfver ju härvidlag icke vara värd mer än 8 kronor för att 5 procent däraf skola bli 40 öre, och så mycket anser jag, att han bör kunna betala per år.

Jag kan, som sagdt, icke för min del, herr talman, gå med på utskottets hemställan, utan ansluter mig till reservationen, som yrkar afslag på såväl den i ärendet väckta motionen, som på utskottets hemställan.

Herr Ingvarsson: Herr talman, mina herrar! Det är särskildt tvenne synpunkter, som varit afgörande, när utskottet gått att taga ställning till denna fråga. Den ena är, att denna skatteform är opraktisk i så måtto, att den försäkar en särdeles hög grad af arbete och kostnad vid indrifningen jämförd med öfriga skatter. Den andra är, att det är en skatteform, som icke längre öfverensstämmer med vår tids uppfattning och med de skatteprinciper, som på senare tid börjat vinna utbredning såväl i vårt land som i andra länder. Mot detta har det nu från flera håll framförts olika skäl, och den siste ärade talaren anförde ett skäl, som väl är till finnandes på åtskilliga håll, då han yttrade, att man icke skall ha endast medborgarrätt, utan man skall äfven känna sig ha medborgarplikt. Ja, jag skulle vilja i detta sammanhang erinra om hvad som blifvit sagdt inom denna kammare, icke minst utaf regeringens egna ledamöter, särskildt på tal om försvarsfrågan. Det har på tal om de bördor, försvaret lagt på vårt folk, uttalats, att man skall söka få sådana förändringar och förbättringar till stånd, att enhvar känner sig ha möjlighet att trivas i landet, så att man med nöje skall bära bördorna. Jag undrar, om vi icke ha anledning att anlägga samma synpunkt på denna fråga. Jag tror, att det är så, att enhvar nog skall känna sin medborgarplikt den gång, de reformer, som i detta sammanhang nämndes, ha genomförts. För den skull tror jag alltså icke det är nödvändigt att bibehålla en skatteform, som i realiteten dock för såväl samhället som den enskilde spelar en jämförelsevis underordnad roll. Jag kan i detta sammanhang icke heller neka mig att citera ett yttrande, som kung Gustaf Adolf en gång för länge sedan fälde, då ursprunget till denna skatteform, kvarntullen, kom på tal. Han sade: »När folket arbetar, så att armarna värka, är det kvarntull nog.» Det är en sanning, tror jag, som vi få skriva under ännu i dag. Det är den form för fullgörandet af medborgarplikten, som är den väsentligaste af alla.

Jag skall här icke tillåta mig att gå närmare in på frågan, men jag vill dock erinra därom, att denna skatteform ursprungligen har uppkommit såsom den enskildes bidrag till landets försvar. Det var dess ursprungliga uppgift, men denna uppgift har för länge sedan frångåtts, och därför har man under ett halft århundrade från skilda håll rest en kamp mot denna skatteform. Det torde alltså vara oriktigt att nu säga, att det icke finnes några, som särskildt intressera sig för saken, ty ett sådant intresse har under årtiondenas lopp varit i stigande och är ganska utbreddt ännu i dag. Det framfördes exempelvis vid 1863 års riksdag i bondeståndet, när Karl Johan Svensén från Kalmar län gjorde ett mycket ingående inlägg i frågan, ett inlägg, som vittnade om, att bondeklassen på den tiden var synnerligen missbelåten med dessa skatter, och hans uppfattning underströks vid detta tillfälle af ett stort antal ledamöter. Vid samma tillfälle yttrade ledamoten i statsutskottet herr Montgomery-Cederhjelms, som tillsammans med fyra andra representanter reserverat

*Angående
upphäfvande
af de personliga
afgifterna
till stat och
kommun.*

(Forts.)

Angående
upphälvande
af de person-
liga afgifterna
till stat och
kommun.
(Forts.)

sig, några ord, som det icke skadar att här citera. Han säger, att »dessa skatter äro de, som minst öfverensstämma med ett tidsenligt skatteväsende», och han uttalade vidare som sin uppfattning: »Som jag tror, finnes ej en sådan skatt i något europeiskt land med undantag möjligen af Ryssland och Turkiet.» Denna uppfattning om de personella skatternas olämplighet underströks den gången ytterligare af bland andra herrar Hiärta och Carl Ifvarsson, som jämväl ansågo, att man snarast möjligt borde försöka ta bort denna skatteform.

Vi se vidare, hurusom 1882 års skatteregleringskommitté ger dessa skatter den beteckningen, att de äro »den enklaste och råaste formen af alla skatter», och anser, »att denna skatteform tillhör staternas barndom», och sålunda icke bör vara tillämplig eller användbar i vår tid. Och ännu 1896 röstade 76 ledamöter af denna kammar för borttagande af de personella skatterna, därmed anslutande sig till herr Hans Anderssons i Nöbbelöf, nu i Skifarp, mening, att denna skatt »vore meningslös och obehöflig».

År 1883 borttogos, som nämnt, såväl den personliga fattigvårdsafgiften som den så kallade skyddsafgiften, och år 1910 togs ett ytterligare steg i denna riktning, såsom här erinrats, då det beslutades, att den personella afgiften till prästerskapet skulle gå samma väg. Dåvarande statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet betonade i sitt anförande till statsrådsprotokollet, när denna fråga var före, bland annat: »Det synes mig icke lämpligt, att personliga afgifter, vid hvilkas påförande ju ingen hänsyn tages till skatteförmågan, och som därför tyngst drabba samhällets mindre bemedlade medlemmar, komma till allt för vidsträckt användning i vårt skattesystem.» Han anför vidare: »Enär det torde bäst öfverensstämma med vår tids anspråk på en rättvis och billig skattefördelning, att personliga afgifter så mycket som möjligt begränsas, torde i den reform af det kyrkliga beskattningsväsendet, som nu är i fråga, dylika afgifter till prästerskapets aflöning böra helt och hållet afskaffas.» Det var också Riksdagens uppfattning, då den för sin del biföll förslaget om att ta bort denna skatteprincip, i hvad det gällde den personella afgiften till prästerskapets aflöning.

Nu har utaf motionären här anförts exempel på, att på vissa håll afgå mellan 30 à 40 procent af de debiterade mantalspengarna genom afkortningar. Man kan icke få in dem, och jag har exempelvis från ett län, Blekinge, införskaffat några uppgifter beträffande de inkommande sjukvårdsafgifterna till landstinget, hvilka uppgifter i detta sammanhang äro af ett visst intresse, hvarför jag skall be att något närmare få redogöra för dem. Det meddelas i denna uppgift, att år 1907 utdebiterades i sjukvårdsafgifter i Blekinge län 27,840 kronor, men afkortades 3,736 kronor 25 öre, 1908 utdebiterades 27,604: 25 och afkortades 3,713: 25, 1909 utdebiterades 27,764: 75 och afkortades 3,705 kronor, under 1910 utdebiterades på samma sätt 28,727: 25, men afkortades 4,317 kronor, och slutligen under 1911

utdebiterades 28,746: 50, men afkortades 5,017: 50 kronor. Vi finna sålunda, att cirka $\frac{1}{7}$ af alla de debiterade medlen ha måst afkortas, och när man känner till, hur små belopp det här gäller att bokföra och debitera, i många fall utskrifva skattesedlar och öfversända för inkassering på annat håll etc., förstå vi, hur mycket arbete, som åtgår för denna indrifning. Det ligger nog också en stor del af sanning i hvad motionären säger om, att det ofta icke blir så förfärligt stor behållning kvar på de utdebiterade beloppen.

Det har utaf utskottets reservanter här anförts den samlade totalsumma, som ingått till landstingen under fyra år i sjukvårdsafgifter. Ja, detta är riktigt. Och som ett exempel som ytterligare belyser saken, skall jag be att få nämna, att år 1907 erhöles alla landsting och städer, som icke deltaga i landsting, inkomster af personella sjukvårdsafgifter till ett belopp af 905,800 kronor, men deras utgifter till sjukvårdsväsendet under samma tidrymd var 7,912,404 kronor. Det är sålunda icke så värst långt ifrån 10 gånger så högt belopp, som uttaxerats genom personella afgifter. Och jag skulle till de ärade reservanterna vilja säga: går det an att få 8:de, 9:de eller 10:de delen af sjukvårdsafgifterna på andra vägar, på vägar, som ansetts mera rättfärdiga i afseende på skattelägningen, lär det äfven gå an med den återstående tiondedelen.

Sålunda tala för den föreslagna förändringen åtskilliga praktiska skäl. Emellertid talar härför också den synpunkten, att det är en gärd utaf rättvisa. Motionären har bland annat i sin motion påpekat, att genom den nuvarande skatteformen de gifta familjeförsörjarna bli tyngre beskattade än dem, som ingen familj ha att försörja. Det är alldeles riktigt, ty i vanliga fall är det på det sättet, att när barnen nått 18-årsåldern och börja flyga ut i världen, påföras de icke egen debetsedel detta år, utan först något följande år, så att det blir familjeförsörjaren, som får betala ett eller flera år och det kan hända, att familjefadern, en fattig arbetare, på detta sätt får betala dessa skatter för en fyra, fem personer. När man nu ser, att det förhåller sig så, är det icke riktigt att säga, att det är en obetydlighet för den enskilde, så att man icke behöfver se saken från denna synpunkt. Än i dag ligger det lika stor sanning i de ord, som Svensén från Kalmar län yttrade 1862, då han säger: »För den fattige arbetaren finnas inga obetydligheter i fråga om penningar.» Det tror jag är en sak, som vi få vara ense om.

När man sedan hänvisar till, att detta är den enda börda, som de lägsta inkomsttagarna måste erlægga till samhället, och en börda, som de erlægga för att känna sin samhörighet med samhällets öfriga medborgare, böra vi komma ihåg, att det ursprungliga ändamålet med denna skatt, åtminstone hvad gäller mantalspengarna, har för länge sedan försvunnit i och med att det införts allmän värnplikt; och jag vill fråga er, mina herrar, om icke de flesta af er komma ihåg, hvad som yttrades vid detta århundrades början, när den nya härordningens införande var på tal. Då förmenade man, att de

Angående
upphälvande
af de person-
liga afgifterna
till stat och
kommun.
(Forts.)

*Angående
upphäfvande
af de person-
liga afgifterna
till stat och
kommun.*

(Forts.)

ökade de bördor, som lades på folket, skulle ersättas genom ökade rättigheter. Man erkände, att det var ökade bördor. Och det kan näppeligen blifva tal om, att icke den personliga skatten också är en börda. Räkna vi därjämte med de tunga indirekta skatter vårt folk har att bära, så tror jag, att vi kunna vara ense om, att det skälet, att samhörighetskänslan genom de personella skatternas borttagande skulle försvinna, håller nog icke streck. Samhörighetskänslan växer fram på andra vägar, och kunna vi ordna det så, att denna känsla kommer fram därigenom, att man, som jag nyss nämnde, triffes i landet, då blir den stark tillräckligt, utan att man behöfver betala 40—50 öre i personella afgifter.

Utskottet har ansett, att förslaget innebär en praktisk reform till gagn för samhället själf och till gagn för de mindre bemedlade, ja, i stort sedt för hela landets innevånare, och därför yrkat bifall till motionen, och jag ber att i detta hänseende få hemställa om bifall till utskottets yrkande.

Herr Lindberg: Herr talman, mina herrar! Jag har vid genomläsandet af detta utskottets betänkande icke kunnat komma till något annat resultat än det, hvartill utskottsmajoriteten kommit, och jag skall anhålla att få yrka bifall till utskottets förslag.

Men egentligen var det icke för att säga detta, som jag begärde ordet, utan för att fästa herrarnas uppmärksamhet på ett i mitt tycke olämpligt uttryck, som förekommer på första sidan i utskottets betänkande, där man talar om »de eröfrade provinserna». Utskottets ärade ordförande är från en gammal svensk provins, och jag kan sålunda förstå, att han icke haft någon särskild tanke på detta, men då jag är representant för en af de s. k. eröfrade provinserna och har skäl att frukta för att det blir en förfärlig uppståndelse här på skånebanken, har jag velat nedlägga min protest mot detta uttryck, som jag hoppas icke vidare få se i Riksdagens protokoll.

Jag vill emellertid icke denna gång föreslå någon ändring i motiveringen, då det ju brukar åstadkomma villervalla i denna kammare.

Herr Lundblad: Herr talman, mina herrar! Det kommer väl vid denna frågas afgörande liksom vid ett flertal andra att visa sig, att denna kammare går i reformvänlig riktning. Så har helt nyligen kammaren aflåtit till Kungl. Maj:t tvenne skrivelser, i hvilka kammaren påpekar oegentligheten rörande skatterestantier och därvid rekommenderat två sätt att råda bot på detta onda. Jag föreställer mig, att en skrivelse från denna kammare kommer äfven i nu föreliggande fråga att aflåtas. Jag tillåter mig dock att i denna fråga ställa mig på reservanternas ståndpunkt, hufvudsakligen af det skälet, att jag icke funnit, att motionären har förebragt tillräckliga skäl för tillkomsten af sin motion. Det påpekas, att nuvarande skatte-

form, mantalspengarna, är en föråldrad form. Ja, innebär detta skäl nog för en ändrings vidtagande? Är det visadt, att allt, som är gammalt, är så gammalt, att det är murket, så att det icke i fortsättningen kan äga bestånd? Det skälet torde icke vara af någon tungt vägande natur. Det borde väl bevisas, att nuvarande skatteformer äro omöjliga att tillämpa och odrägliga att bära. Såvidt jag har mig bekant, har ingen svensk medborgare klagat öfver denna tunga. Kan man, såsom nu blifvit sagdt här i debatten i dag och såsom äfven framhålles i motionärens yttrande, tala om en skatteböroda i sammanhang härmed? Herr Carlson i Herrljunga anmärkte enligt min mening mycket riktigt, att man borde väl icke klaga öfver skattebörodor, när det är fråga om en afgift af 40 eller 20 öre, d. v. s. då det är fråga om en årlig afgift, som kan fördelas på de 365 dagar som året ha. Kan man då anse, att det verkligen är några börodor det här är fråga om? Jag skall icke tvista om, huruvida formen är modern eller icke. Men jag vill bara fastslå, att jag tror, att man gärna kan spara uttrycket *skatteböroda*, då fråga är om personella afgifter. Förresten är härvidlag fråga om ganska stora belopp, ja nära nog två miljoner kronor, då man sammanlägger sjukvårdsafgiften och skatterna till stat och kommun i öfrigt, och dessa lära väl ändå få utgå. Ty vi få lof att tänka oss, att vi såsom svenska medborgare skola i den mån vi kunna bidra till de skatter, som måste utgå — vi lära väl aldrig komma därhän, att vi icke få dragas med skatter. Och skulle vi tillfråga någon, hvad han tycker om skatter, ja, då tror jag nog, att litet hvar skulle svara, att skatter äro ett otyg.

När debetsedeln sedan kommer, rynkar man på ögonbrynen och tycker, att den är för stor. Det är det vanliga.

Nu har man talat om formen. Ja, därom kan man tvista. Man framhåller här såsom ett annat skäl, att indrifningskostnaderna äro så höga, att de ofta ta hela summan i anspråk. Tro då herrarne, att indrifningskostnaderna skulle nedbringas, om vi skulle lägga denna skatt, som går upp till öfver 2 miljoner kronor, på annat sätt; tro herrarne icke, att lika stora skatterestantier skulle uppstå efter den nyare formen? Det blir säkert samma förhållande och sålunda kan det icke vara den nuvarande formens fel att så stora skatterestantier ligga ute. Det är icke tänkbart.

Här kunde vara mycket att tillägga; jag vill emellertid endast fastslå, att det synes mig, som om ingenting, vare sig i motionen eller inom utskottet eller här i dag i debatten har framkommit, som tydligt visar, att den nuvarande skatteformen är af den beskaffenhet, att den bör afskaffas, hvarför jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Liljedahl: Herr talman! Jag skall inskränka mig till att yttra endast några få ord.

Vill man, så godt ens svaga krafter förmå, vara en principmänniska, måste man ju hålla på sina principer. Är jag t. ex. principiell

Angående
upphäfvande
af de person-
liga afgifterna
till stat och
kommun.
(Forts.)

Angående
upphäfvande
af de person-
liga afgifterna
till stat och
kommun.
(Forts.)

absolutist, kan jag icke vara med om att sanktionera ens några få måttlighetsdroppar alkohol. Är jag af den principen, att jag ogillar de personliga skatter, som utgå utan hänsyn till förmögenhet eller inkomst, så kan jag icke vara med om dessa få måttlighetsdroppar, som man ju skulle kunna kalla mantalspengarnas få ören för. Detta om den principiella sidan af saken. Jag har sålunda gått med utskottsmajoriteten i dess tillstyrkan af en utredning.

De praktiska skälen ha här vice ordföranden i utskottet redan framhållit. Dem kan jag alltså gå förbi. Jag vill endast peka på, att utskottet erinrar om, att det finnes tillsatt en kommitté för utredning angående omläggning utaf den kommunala beskattningen. Då har det tyckts oss vara lämpligt att passa på att förorda att till denna kommitté hänskjutes också bedömandet af själfva principen, huruvida de personella afgifterna böra utgå. Nu har visserligen icke denna kommitté med mantalspengarna att göra, men principen för de personella skatterna, i form af mantalspengar och de afgifter, som utgå på kommunalbeskattningens område, är ju dock densamma.

Jag vill inskränka mig till detta och vill blott tillägga, att detta är en gammal riksdagsfråga. Den är helt enkelt lika gammal som Riksdagen själf i dess nuvarande form. 1867 kom detta ärende fram första gången, och sammanlagdt har frågan tio gånger varit före i Riksdagen och blef särskildt 1895 föremål för en mycket lång och uttömande debatt på grund af en motion af herr Zetterstrand.

Med anledning af dessa skäl, utom hvad förut anförts, skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på afslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, till följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 96 ja mot 74 nej, vid hvilken utgång kammaren alltså bifallit utskottets hemställan; och skulle, jämlikt 63 § riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas Första kammaren.

§ 13.

Herr *Torgén* aflämnade två nya motioner, nämligen

nr 309, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skogsvårdsafgift; och

nr 310, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af vissa delar af gällande förordning med tull-taxa för inkommande varor.

Nämnda motioner bordlades på begäran.

§ 14.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 49, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af ett område från förra kaptensbostället Kulla nr 1 i Östergötlands län;

nr 50, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheten Norseskären nr 1 i Älfsborgs län;

nr 51, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra korpralsbostället Öfra Ljungby nr 1 med Kiddön nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 52, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra häradshöfdingbostället Sunnegata nr 2 Uppegården i Skaraborgs län;

nr 53, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra hospitalshemmanet Näset nr 1 i Älfsborgs län;

nr 54, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra häradshöfdingbostället Löfsta nr 1 i Södermanlands län;

nr 55, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra kronofogdebostället Slättåkra nr 6 Aspegården och nr 8 Månsagården i Jönköpings län;

nr 56, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående eftergift å arrendeafgiften för arrendeåret 1910—1911 för en utarrenderad kronoegendom i Stockholms län;

nr 57, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheten Petsarferum på Gottland;

nr 64, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra löjtnantsbostället Åkra nr 1 och 2 jämte Hvalsta nr 4, en utjord, i Södermanlands län;

nr 65, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra regementsskrifvarbostället Styfvinge nr 1 och 2 med underlydande i Östergötlands län;

nr 66, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra fänriksbostället Världsbo nr 2 i Kalmar län;

nr 67, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af de under Gripsholms kungsladugård i Södermanlands län dagsverksskyldiga torpen Nygärdet nr 1 och Särtorp nr 1;

nr 68, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra fältväbelsbostället Bälunge nr 5 Toresgård med Bälunge nr 8 Bengtsgård i Älfsborgs län;

nr 69, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra korpralsbostället Knifberga nr 2 i Östergötlands län;

nr 70, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra hospitalshemmanet Vallkärra nr 7 i Malmöhus län;

nr 71, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upphörande af från viss jord till Visby domkyrka utgående jordskyld; och

nr 72, angående rätt för ortsbefolkningen att å statens skogar inom Västerbottens och Norrbottens län mot en mindre afgift taga stubbar för tjärbränning.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

§ 16.

Till bordläggning anmäldes:

konstitutionsutskottets utlåtande och memorial:

nr 17, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förslag i syfte att frågor om nya eller förhöjda förmåner till ämbets- och tjänstemän endast genom Kungl. Maj:t må kunna föreläggas Riksdagen; och

nr 18, med föranledande af kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 10 i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 17 i förordningen om kommunalstyrelse på landet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående utvändig reparation af stora sjukhusbyggnaden vid garnisonssjukhuset i Stockholm;

nr 54, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar af vissa förskottsvis utgifna medel;

nr 55, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnad och omändring af mässbyggnaden för underofficerare och manskap vid Lifgardet till häst;

nr 56, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående återuppförande för Svea trängkår af en nedbrunnen verkstadsbyggnad m. m.;

nr 57, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande af en gevärsförrädsbyggnad med reparationsverkstad å Visborgs slätt;

nr 58, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående beviljande af anslag till sjökartverket och till utförande af sjömätningar;

nr 59, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig förstärkning af reservationsanslaget till flottans nybyggnad och underhåll;

nr 60, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inredande af skollokaler m. m. för flottans räkning i f. d. landshöfdingeresidenset i Karlskrona;

nr 61, i anledning af Kungl. Maj:t proposition angående beviljande af anslag för beredande af tillfällig förbättring i lots- och fyrbatalens aflöningsförmåner jämte en i ämnet väckt motion;

nr 62, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af allmänna besparingar å riksstatens femte hufvudtitel till aflönande af en extra mariningenjör m. m.;

nr 63, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående täckande af öfverbetalning å den för Vaxholms och Oscar-Fredriksborgs fästning afsedda delen af extra ordinarie anslagen till nybyggnader för kustartilleriets förläggning m. m.; och

nr 64, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående användande af besparingar å vissa extra ordinarie anslag till anskaffning af krigsfartygsmateriel för täckande af brister i andra dylika anslag;

bankoutskottets utlåtande, nr 19, angående vissa framställningar, rörande tionde hufvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två markområden, tillhöriga Västernorrlands regementes förra öfningsplats Sänga mo;

nr 44, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverlämnande till landtförsvaret af viss del af den inom staden Västerås belägna kronolägenheten Kungsängen;

nr 45, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående öfverflyttande till landtförsvaret af vissa delar af kronodomänerna nr 2 Hene Prästegården och nr 4 Hene Bredegården i Norra Kyrketorps socken af Skaraborgs län m. m.;

nr 46, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra majorsbostället Tostarp nr 2 med Råröd nr 1 och Lierna nr 1 i Kristianstads län;

nr 47, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra militieboställena Norra Östbro nr 1 och Södra Östbro nr 1 i Värmlands län;

nr 48, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra sergeantsbostället 1 mantal Kroken nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 49, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af viss del af kronan tillkommande ersättning för husröta å förra kronojägarbostället $\frac{1}{4}$ mantal Sjötorp i Skaraborgs län;

nr 50, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra fanjunkarbostället Farhult nr 3, 6 i Malmöhus län;

nr 51, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra sergeantsbostället Skafve nr 1 och förra kvartermästarbostället Kattarp nr 9 i Malmöhus län;

nr 52, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af lägenheter från förra sergeantsbostället Vistorp nr 7 i Kristianstads län;

nr 53, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af ett område från kronoparken Gråshult i Kristianstads län;

nr 54, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra fanjunkarbostället Mörby nr 4 Kronogården i Östergötlands län;

nr 55, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af tre lägenheter från lotten nr 2 Fäladen af förra skvadronchefsbostället Rebbelberga nr 10 Kungsgården i Kristianstads län;

nr 56, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af tre lägenheter från förra kvartermästarbostället Lörstad nr 1 och 2 i Kalmar län;

nr 57, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af en lägenhet från förra kompanichefsbostället Målen nr 1 i Jönköpings län;

nr 58, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående flottning af skogsalster i gränsloderna Torneå och Muonio samt lag angående ändrad lydelse af 14 § i förordningen om allmän flottled den 30 december 1880; och

nr 59, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående framläggande för Riksdagen af förslag till grunder för upplåtelse med tomträtt af bostadstomter å kronojord; samt

Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning af Första kammarens beslut i fråga om skrifvelse till

Kungl. Maj:t angående beredande af möjlighet för municipalsamhälle att erhålla lån från vissa pensionsanstalter och kassor.

§ 17.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Bengtsson</i> i Göteborg	under 2 dagar fr. o. m. den 30 april,				
» <i>Olofsson</i> i Åvik	» 3	»	»	» 30	»
» <i>Bärg</i> i Katrineholm	» 2	»	»	» 30	»
» <i>Larsson</i> i Gallstad	» 6	»	»	» 29	»
» <i>Hage</i>	» 2	»	»	» 30	»
» <i>Sterne</i>	» 3	»	»	» 30	»
» <i>Strömberg</i>	» 6	»	»	» 29	»
» <i>Magnusson</i> i Kalmar	» 2	»	»	» 30	»
» <i>Anderson</i> i Arvika	» 3	»	»	» 29	»
» <i>Ekerot</i>	» 3	»	»	» 29	»
» <i>Nilsson</i> i Kristianstad	» 2	»	»	» 30	»
» <i>Rune</i>	» 4	»	»	» 29	»
» <i>Carlsson</i> i Frosterud	» 3	»	»	» 30	»
» <i>Johanson</i> i Hvetlanda	» 4	»	»	» 30	» och
» <i>Källman</i> under den 1 maj.					

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.32 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Tisdagen den 30 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 23 och den 24 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Schotte* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
med förslag till lag angående ändrad lydelse af 15 kap. 22
och 24 §§ strafflagen;

med förslag till lag angående ändrad lydelse af § 34 värn-
pliktslagen;

angående ålderstillägg åt vaktmästaren vid krigshögskolan J.
E. Söderlund;

angående vidtagande af eldsäkerhetsanordningar i vissa krigs-
arkivets lokaler;

med förslag till förordning om understöd i vissa fall åt värn-
pliktigs familj (familjeunderstöd) under mobiliseringsöfningar senare
hälften af år 1912 eller förra hälften af år 1913;

angående anvisande af anslag till vissa byggnader och anlägg-
ningar vid Järfva och Mjölby stationer m. m.;

angående förvärfvande för statsverkets räkning af Södertälje
kanal m. m.;

med förslag dels till lag om ändrad lydelse af 13 § i lagen
angående medling i arbetstvister den 31 december 1906 och dels
till lag om ändrad lydelse af 2 § i lagen angående förbud mot
kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag
den 20 november 1909;

angående anslag till anordnande af inspektion öfver elektriska
anläggningar för belysning eller arbetsöfverföring;

angående pension å allmänna indragningsstaten till färjvaktar-
en vid Väddö kanal Anders Sedlunds änka Brita Margreta Sed-
lund;

angående pension å allmänna indragningsstaten åt förre afdel-
ningsingenjören vid statens järnvägsbyggnader, förre kaptenen vid
väg- och vattenbyggnadskåren O. T. W. Stanzéns änka Clara Hed-
vig Ulrika Stanzén, född Söderhjelm;

angående anslag till om- och tillbyggnad af posthuset vid Lilla Nygatan i Stockholm;
 angående inköp af vissa områden i Sorsele och Dorotea socknar för nomadlapparnas behof af renbete m. m.;
 angående anslag till understödjande af sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd;
 angående anslag till anordnande af yrkesinspektion;
 angående beredande af en listidsränta åt Anna Sofia Karlsson i Ladvreta i Turinge socken;
 med förslag till förordning om ändrad lydelse af § 3 mom. 6 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrifning;
 i anledning af ifrågasatt förlängning af den å internationell konferens i Bryssel den 5 mars 1902 antagna konventionen angående beskattningen af socker m. m.;
 angående utbyte mellan kronan och Stockholms stad af mark vid Husarviken å Djurgården;
 med förslag till förordning om ändrad lydelse af 1, 3 och 7 §§ af förordningen den 18 september 1908 angående stämpelafgiften;
 angående provisorisk löneroglering för bergmästarna;
 angående ny aflöningsstat för statens skogsförsöksanstalt;
 angående uppförande af nybyggnad m. m. för statens skogsförsöksanstalt;
 angående vissa kompletteringsarbeten vid statens veterinär-bakteriologiska anstalt;
 angående användning af besparing å till rikets allmänna kartverk anvisade extra anslag;
 angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete åt skogstorpären Isak Johansson Kenttäsaaris eller Rovas änka och barn; samt
 angående upplåtande af vissa områden från förra fanjunkarbostället Refvinge nr 3, 10 i Malmöhus län.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Föredrogos hvar för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner; och hänvisades därvid:

till jordbruksutskottet propositionerna:

angående försäljning af sex lägenheter från till kronopark af-satta förra fältväbelsbostället Hälle nr 1 i Jämtlands län;
 angående upplåtande af lägenheter från förra kompanichefs-bostället Hultarp nr 1 jämte Hultarp nr 2, en utjord, i Kalmar län;
 angående uppförande af nybyggnad m. m. för entomologiska afdelningen vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruks-området; och

angående vissa anordningar i Sveriges geologiska undersöknings nybyggnad;

till bankoutskottet propositionen angående pensionering af distriktsveterinärer m. fl.;

till statsutskottet propositionerna:

angående tilldelande af ett andra ålderstillägg å 500 kronor åt fortifikationskassören och förrådsförvaltaren å Älfsborgs fästning C. G. R. Granlind;

angående anskaffande af afståndsmätninginstrument;

angående anvisande af särskildt rekryteringsbidrag för fyllande af 1913 års stater;

angående användande af öfverskott i den s. k. Djurgårdskassan till vissa reparationsarbeten vid Ulriksdals slott samt för anordnande af fullständig värmeledning inom Drottningholms slott; och

angående tilläggspension åt skrifbiträdet hos generaltullstyrelsen Blenda Amanda Lindström;

till lagutskottet propositionen angående vissa nya bestämmelser i afseende å mått och vikt;

till statsutskottet propositionerna:

angående utgifvande af en ny upplaga af handboken »Sveriges land och folk»; och

angående reglering af aflöningsförhållandena m. m. beträffande amanuenser m. fl. befattningshafvare vid universitetens i Uppsala och Lund samt karolinska mediko-kirurgiska institutets vetenskapliga institutioner; samt

till jordbruksutskottet propositionerna:

angående upplåtande af områden från förra korpralsbostället Åsby nr 1 i Östergötlands län; och

angående upplåtande af vissa områden från förra fänriksbostället Hålfredstorp nr 1 i Kalmar län.

§ 4.

Herr *Torgéns* på kammarens bord liggande motioner, nr 309 och 310, som nu föredrogos, remitterades, den förra till jordbruksutskottet och den senare till bevillningsutskottet.

§ 5.

Vidare föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda konstitutionsutskottets utlåtande och memorial nr 17 och 18, statsutskottets utlåtanden nr 53—64, bankoutskottets utlåtande nr 19 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 43—58.

§ 6.

Jordbruksutskottets härfpå föredragna memorial, nr 59, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående framläggande för Riksdagen af förslag till grunder för upplåtelse med tomträtt af bostadstomter å kronojord, lades till handlingarne.

§ 7.

Föredrogs, men bordlades åter Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 10.

§ 8.

Följande nya motioner afgåfvos nämligen af:

herr *Lindhagen m. fl.*, nr 311, om ändrad lydelse af vissa paragrafer i riksdagsordningen och regeringsformen m. m.;

herr *Sandler*, nr 312, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande af folkbiblioteksväsendet;

herr *Eriksson* i Grängesberg, nr 313, om afslag å Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vapenöfningar under senare hälften af år 1912 eller förra hälften af år 1913 för uttrönande af härens krigsberedskap (mobiliseringsöfningar); och

herr *Branting*, nr 314, i anledning af sistnämnda proposition.

Ifrågavarande motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 9.

Vidare föredrogs två från Första kammaren ankomna protokollsutdrag, det ena, nr 323, innefattande delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning af motion, nr 88, af herr *Lindley*, angående skrifvelse till Kungl. Maj:t i fråga om åtgärder för inrättande af en till sjömanshusen anknuten maritim arbetsförmedling m. m., samt det andra, nr 325, angående Första kammarens beslut öfver dess andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning af Andra kammarens beslut på grund af väckt motion i samma fråga; och beslöt Andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt fjärde tillfälliga utskott.

§ 10.

Anmälades och godkändes följande förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen nämligen:

från Riksdagens kansli:
nr 80, angående åtgärder för motarbetande af missbruk af tobak och kaffe; samt

från lagutskottet:
nr 82, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 14 kap. 33, 34 och 46 §§ strafflagen.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

§ 12.

Till bordläggning anmäldes:

jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 42, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af vissa områden från förra öfverstebostället Kastellegården nr 1 med underlydande i Göteborgs och Bohus län samt två i ämnet väckta motioner; och

nr 60, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i frågor rörande anslag under riksstatsens nionde hufvudtitel; samt

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 10, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående borttagande ur instruktionen för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten af bestämmelsen om inneslutning i mörk cell; och

nr 11, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående visst tillägg i byggnadsstadgan för rikets städer.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Svensson</i> i Skyllberg	under 2 dagar fr. o. m. den 3 maj,		
»	<i>Erlansson</i>	» 4 » »	» 1 »	
»	<i>Ström</i>	» 4 » »	» 1 »	
»	<i>Jonsson</i> i Hå	» 8 » »	» 2 »	
»	<i>Sandler</i>	» den 1 maj,		
»	<i>Wallin</i>	» 1 »		
»	<i>Kropp</i>	» 1 »		
»	<i>Johansson</i> i Uppmälby	» 1 »		
»	<i>Thorsson</i>	» 1 »		
»	<i>Strid</i>	» 4 dagar »	» 1 »	
»	<i>Andersson</i> i Milsmaden	» 4 » »	» 1 »	
»	<i>Anderson</i> i Råstock	» 4 » »	» 1 »	
»	<i>Borg</i>	» den 1 maj,		
»	<i>Persson</i> i Björsbyholm	» 8 dagar »	» 4 »	
»	<i>Andersson</i> i Hägelåkra	» 3 » »	» 2 »	
»	<i>Eriksson</i> i Grängesberg	» den 1 maj,		

herr <i>Karlson</i>	i Västtomten	under 3 dagar fr. o. m. den 2 maj,
» <i>Svensson</i>	i Saläng	» 4 » » » 2 »
» <i>Nilsson</i>	i Tånga	» 3 » » » 1 »
» <i>Nilsson</i>	i Bonarp	» 4 » » » 1 »
» <i>Ingvarsson</i>		» den 1 maj,
» <i>Lindberg</i>		» » 1 »
» <i>Lindley</i>		» 2 dagar » » 1 »
» <i>Persson</i>	i Norrköping	» den 1 maj,
» <i>Sävström</i>		» » 1 »
» <i>Danielsson</i>		» 4 dagar » » 1 »
» <i>Hellberg</i>		» den 4 maj och
» <i>Sjöblom</i>		» » 1 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 3.37 e. m.

In fidem
Per Cronvall.